

PYHÄ VAI PAHA?

Åkerblomilaisen liikkeen julkaisema kirjallisuus
Maria Åkerblomin pyhimyskuvan rakennusaineena
ja puolustuksena

Aili Nyman

Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma

Elokuu 2012

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion

Teologinen

Laitos – Institution

Kirkkohistorian osasto

Tekijä – Författare

Aili Nyman

Työn nimi – Arbetets titel

Pyhä vai paha? Åkerblomilaisen liikkeen julkaisema kirjallisuus Maria Åkerblomin pyhimyskuvan rakennusaineena ja puolustuksena

Oppiaine – Läroämne

Suomen ja Skandinavian kirkkohistoria

Työn laji – Arbetets art

Pro gradu -tutkielma

Aika – Datum

Elokuu 2012

Sivumäärä – Sidoantal

78 (75+3)

Tiivistelmä – Referat

Tutkielma käsittelee åkerblomilaisen liikkeen johtohahmojen Maria Åkerblomin ja Eino Vartiovaaran vuosina 1920–1926 julkaisemaa kirjallisuutta. Tämä kirjallisuus muodostaa tutkielman lähdepohjan, ja lisäksi lähteinä on käytetty aikakauden sanomalehdistöä.

Tutkielmassa selvitetään liikkeen johtohahmojen pyrkimyksiä kontrolloida liikkeen julkisuuskuvaa. Huomio kiinnittyy liikkeen kirjallisuudessa käytettyyn kieleen ja keinoihin, joilla lukija pyrittiin vakuuttamaan. Siten pyritään selvittämään minkälaisen julkisuuskuvan liikkeen johto pyrki luomaan ja millainen tämä kuva oli suhteessa lehdistön ja tutkimuskirjallisuuden luomaan julkisuuskuvaan.

Tutkielmassa käsitellään teoksia kolmessa osassa. Ensimmäinen osa keskittyy liikkeen ensimmäisiin kirjoihin, jotka julkaistiin puolustuspuheenvuoroiksi julkisuudessa esitettuihin syytöksiin. Toinen osa käsittelee Maria Åkerblomin omaelämäkertaa ja hänen muita kirjoituksiaan, joista nousee mielikuva Åkerblomista pyhimysmäisenä profeettana. Kolmas osa tarkastelee liikkeen viimeisiä kirjoja. Eino Vartiovaara julkaisi teologista tietämystään esittelevän teoksen *Pyhän Hengen armolahjat* saadakseen yleisön vakuutettua siitä, että hän oli pätevä tunnistamaan aidon profeetan. Lisäksi tässä osassa tarkastellaan Maria Åkerblomin kirje- ja kirjoituskokoelmaa sekä Vartiovaaran viimeistä puolustuspuheenvuoroa, *Onko Maria Åkerblom ja hänen ystävänsä enää saapa oikeutta synnyinmaassaan?* Viimeiset teokset julkaistiin tilanteessa, jossa useita åkerblomilaisia oli syytettyinä raskaista rikoksista, kuten väärästä valasta ja murhayrityksestä. Tutkielman kolmannessa pääluvussa selvitetään, millaista argumentaatiota teoksissa käytettiin ja oliko teoksissa keskenään erilaista argumentaatiota.

Tutkielma on keskittynyt tarkastelemaan sitä kuvaa, jonka Eino Vartiovaara ja Maria Åkerblom halusivat antaa itsestään ja åkerblomilaisesta liikkeestä. Siksi tutkielma tuo esille aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta poikkeavan kuvan Eino Vartiovaarasta åkerblomilaisuuden varsinaisena vallankäyttäjänä. Tutkielmassa käy ilmi, että Vartiovaara ja Åkerblom pyrkivät yhteistyössä rakentamaan mielikuvaa Vartiovaarasta teologisesti pätevänä rippi-isänä ja Åkerblomista pyhimysmäisenä, herkkänä ja heikkona Jumalan aseena.

Avainsanat – Nyckelord

åkerblomilaisuus, Maria Åkerblom, Eino Vartiovaara, julkisuuskuva

Säilytyspaikka – Förvaringställe

Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia

Muita tietoja

Sisältö

I Johdanto.....	1
1.1. Tutkimustehtävä.....	1
1.2. Kirkollinen tilanne Suomessa 1900-luvun alussa.....	4
1.3. Åkerblomilainen liike.....	6
1.3.1 Horrossaarnailmiö Suomessa.....	6
1.3.2. Åkerblomilainen liike vuosina 1917–1926.....	9
II Julkisuuskuvan puhdistusta – miten vastustajien väitteet pyrittiin kumoamaan.....	16
2.1. Affären Erik Stadius i sanningens ljus ja Maria Åkerblom totuuden valossa – vastaukset julkisuudessa esitettyihin syytöksiin.....	16
2.2. Syytökset ja puolustukset.....	18
2.2.1. Vartiovaaran perhettä koskevat syytökset ja puolustukset.....	18
2.2.2. Siveyttä tai sukupuolta koskevat syytökset ja puolustukset.....	21
2.2.3. Hengellisyyttä tai oppia koskevat syytökset ja puolustukset.....	24
2.3. Teoksien painotukset ja niiden merkitys julkisuuskuvan muokkaamiselle.....	28
2.3.1. Toiminnan oikeaoppisuus ja raamatullisuus.....	28
2.3.2. Vastustajat olivat väärässä.....	29
2.3.3. Painotusten merkitys julkisuuskuvalle.....	30
III Pyhimyksen tekoa – kuinka Maria Åkerblomista pyrittiin rakentamaan pyhimys.....	32
3.1. Yleisön suhtautuminen Maria Åkerblomin omaelämäkertaan.....	32
3.2. Pyhimyselämäkerrallisia elementtejä Maria Åkerblomin omaelämäkerrassa.....	34
3.2.1. Lapsuus ja perhe.....	34
3.2.2. Terveystila, ruumiillisuus ja sukupuoli.....	36
3.2.3. Profetiat ja ajatusten lukeminen.....	39
3.2.4. Vastoinkäymiset ja vainoajat.....	40
3.2.5. Esikuvat.....	41
3.2.6. Suhde luontoon ja eläimiin.....	43
3.2.7. Pyhimyselämäkertakirjallisuuden ja Maria Åkerblomin omaelämäkerran suhde.....	44
3.3. Muut Maria Åkerblomin nimissä julkaistut kirjat – pyhimyksen ohjeita kannattajilleen.....	45
3.3.1. <i>En bok om himmelen för de små</i>	45
3.3.2. <i>Vad är gud och evigheten</i>	48
IV Kun viesti ei mennytkään perille – miten maine yritettiin pelastaa.....	50
4.1. Rikokset ja rangaistukset julkisuuskuvan muokkaajina.....	50
4.2. Viimeisten teosten sisältö.....	51
4.2.1. Profeetan auktorisointia.....	51
4.2.2. Pyhimyksen oma näkökulma.....	57
4.2.3. Viimeinen puolustuspuheenvuoro.....	60
4.3. Viimeisten teosten suhde aikaisempiin – argumentaation luonne teoksissa.....	62
V Johtopäätökset.....	65
VI Lähteet ja kirjallisuus.....	71

I Johdanto

1.1. Tutkimustehtävä

Tässä tutkimuksessa selvitän åkerblomilaisen liikkeen julkisuuskuvan muokkauspyrkimyksiä liikkeen johtohahmojen, Eino Vartiovaaran (1885–1967) ja Maria Åkerblomin (1898–1981), julkaisemassa kirjallisuudessa. Huomio kiinnittyy teosten sisältöön ja sanomaan. Tarkastelen sitä kuvaa, jonka åkerblomilainen liike itse halusi antaa itsestään. Lähestyn asiaa kysymällä miten Eino Vartiovaara ja Maria Åkerblom pyrkivät kirjoituksissaan kontrolloimaan Maria Åkerblomin ja tämän ympärille kehittyneen liikkeen julkisuuskuvaa, millaista kuvaa Maria Åkerblomista pyrittiin rakentamaan sekä minkälaisia keinoja julkisuuskuvan parantamiseksi pyrittiin käyttämään. Lähdekirjallisuuden sisällön analysoimisen tarkoituksena on saada selville minkälaisen julkisuuskuvan liikkeen johto halusi julkaisemansa kirjallisuuden avulla rakentaa. Selvitän tässä tutkimuksessa mitä lähteillä pyrittiin viestimään ja millaista argumentaatiota niissä käytettiin.

Tutkimus asettuu ajallisesti vuosiin 1920–1926, jolloin Eino Vartiovaaran ja Maria Åkerblomin nimissä kirjoitetut teokset julkaistiin. Teokset muodostavat tämän tutkimuksen pääasiallisen lähdepohjan. Lähteet ovat luonteeltaan pamfletteja, hartauskirjallisuutta, tietokirjallisuutta sekä elämäkertakirjallisuutta. Niiden levikki ei ilmeisesti ollut kovin suuri, joskin åkerblomilaiset antoivat ymmärtää, että niitä olisi ainakin painettu paljon.¹ Lähteet kertovat osittain keskenään samoista tapahtumista tai asioista. Välillä saman tapauksen kuvauksessa on eroja. Kuvaus on väritynyttä, sillä lähteiden kirjoittamisen syynä on pitkälti ollut åkerblomilaisen liikkeen toiminnan puolustaminen ja julkisuudessa esitettyihin syytöksiin vastaaminen.² Kuvaa lähteitä tarkemmin tämän tutkimuksen pääluvuissa. Åkerblomilaisen liikkeen julkaisemien teosten lisäksi olen tarkastellut pohjalaisessa sanomalehdessä *Österbottningens* sekä helsinkiläisessä *Hufvudstadsbladetissa* esiintyneitä åkerblomilaisuuteen liittyneitä artikkeleita ja mielipidekirjoituksia. Maria Åkerblomia koskeviin lähteisiin kuuluu liikkeen julkaiseman kirjallisuuden lisäksi Kansallisarkistossa sijaitseva dokumenttikokoelma *Biographica Maria Åkerblom*, mutta sen sisältämä aineisto on

¹ Björkstrand 1976, 149.

² Voipio 1927, 35; Björkstrand 2011; 105.

peräisin tämän tutkimuksen aikarajauksen ulkopuolelta. Siksi sitä ei käsitellä tässä tutkimuksessa.

Ilmiön julkisuuskuva rakentuu tietyinä aikana julkisuudessa esiintyneistä mielipiteistä. Ilmiön, tässä tapauksessa åkerblomilaisen liikkeen, edustajat voivat pyrkiä ohjaamaan julkisuuskuva tietyyn suuntaan, mutta esimerkiksi lehdistössä esitetyt kuvaukset vaikuttavat siihen, millainen julkisuuskuva muodostuu. Julkisuuskuva ei siten ole aina täysin tietoisesti rakennettu, vaan se on muodostunut erilaisista, toisiinsa keskenään kilpailevista näkemyksistä. Julkisuuskuvan määritelmän ei ole tarkoitus olla määritelmä siitä, millainen ilmiö todellisuudessa on. Määritelmällä pyritään luomaan ajatus siitä, millaisena ilmiö koettiin eri näkökannoilta. Tärkeimpiä julkisuuskuvan muodostajia olivat 1900-luvun alkupuolella lehdistön, erityisesti sanomalehdistön edustajat.³ Myös yksittäisillä kansalaisilla saattoi olla mahdollisuus vaikuttaa julkisuuskuvaan esimerkiksi mielipidekirjoituksilla, mutta niiden julkaiseminen riippui lehden näkökannasta. Lehdillä oli valta olla julkaisematta oman linjansa kanssa vastakkaisia kirjoituksia.

Maria Åkerblomia ja hänen ympärilleen kehittyntä uskonnollista liikettä koskevaa tutkimusta ovat tehneet Aarni Voipio sekä Gustav Björkstrand. Aarni Voipion tutkimukset ovat ilmestyneet 1920-luvulla, joten ne kuvaavat åkerblomilaisuutta aikalaisnäkökulmasta. Voipio on tehnyt aiheesta kaksiosaisen väitöskirjan, joista toisen kirkkohistorian alalle ja toisen psykologian alalle. Voipion huomio on kiinnittynyt horrossaarnaamiseen uskonnollisena ja psykologisena ilmiönä. Voipion tutkimuksilla on luultavasti ollut vaikutusta åkerblomilaisuuden julkisuuskuvaan. Tiedemiehen kirjoittamina ne on saatettu kokea todenmukaisiksi ja riippumattomiksi kuvauksiksi tapahtumista, joista liikkui erilaisia huhuja. Gustav Björkstrandin väitöskirja *Åkerblom-rörelsen. En finlandssvensk profetörelses uppkomst, utveckling och sönderfall* vuodelta 1976 on tarkka kuvaus åkerblomilaisen liikkeen kehityksestä. Siinä on käsitelty myös lehdistössä muodostunutta liikkeen julkisuuskuva. Björkstrandin tutkimus on perusteellinen, ja siinä on käsitelty laajasti muun muassa tutkimusajankohdan lehdistöä. Siinä muodostettu kuva perustuu pitkälti liikkeen ulkopuolisiin lähteisiin, jolloin liikkeen sisältä tulleisiin näkökulmiin on kiinnitetty vähemmän huomiota. Björkstrandin kirjoittama elämäkerta *Maria Åkerblom. Elämän ja kuoleman lähettiläs*

³ Huhta 2007, 17.

ilmestyi vuonna 2011. Se perustuu Björkstrandin väitöskirjaan ja eroaa väitöskirjasta lähinnä näkökulman tasolla: elämäkerta käsittelee Maria Åkerblomin persoonaa siinä missä väitöskirja keskittyy åkerblomilaisen liikkeen vaiheisiin. Teoksessa käsitellään jonkin verran myös åkerblomilaisten julkaiseman kirjallisuuden sisältöä. Psykiatri Hannu Lauerma on puolestaan käsitellyt åkerblomilaisuutta ja horrossaamaajia psykologisesta näkökulmasta teoksissaan *Usko, toivo ja huijaus* sekä *Pahuuden anatomia*. Maria Åkerblomia on kuvattu myös kahdessa Helena Konttista käsitelleessä pro gradu –tutkielmassa⁴. Näiden tutkielmien kuvaukset perustuvat lähinnä Gustav Björkstrandin väitöskirjaan. Tutkimuskirjallisuudesta nousee kuva Maria Åkerblomista åkerblomilaisen liikkeen pääasiallisena vallankäyttäjänä. Åkerblomia on kuvattu manipuloivaksi ja aggressiiviseksi ja on annettu ymmärtää tämän käyttäneen åkerblomilaisia hyväkseen. Tämä kuva on yhdenmukainen sen julkisuuskuvan kanssa, jota åkerblomilainen liike pyrki muokkaamaan julkaisemallaan kirjallisuudella.⁵ Pyrin tässä tutkielmassa tarkastelemaan tätä julkisuuskuvaa suhteessa siihen kuvaan, minkä liike itse halusi antaa itsestään, sekä sitä, missä määrin nämä kuvat poikkeavat toisistaan.

Tämä tutkimus keskittyy erityisesti åkerblomilaisen liikkeen julkaisemaan kirjallisuuteen, joka aiemmassa tutkimuksessa on jäänyt vähälle huomiolle. Kiinnitän huomiota kirjoituksissa käytettyyn kieleen ja ilmaisuihin, joilla on pyritty vaikuttamaan lukijaan. Oletukseni on, että Eino Vartiovaara pyrki yhdessä Maria Åkerblomin kanssa rakentamaan Åkerblomista pyhimysmäisen hahmon. Analysoin Åkerblomia kuvaavia kirjoja pyhimyselämäkertatutkimuksen valossa selvittääkseni, erottuuko niistä pyhimyselämäkerroille tyypillisiä piirteitä. Tarkastelen Maria Åkerblomin omaelämäkertaa erityisesti amerikkalaisten historian tutkijoiden Donald Weinsteinin ja Rudolph M. Bellin keskiaikaisia pyhimyselämäkertoja käsittelevän teoksen *Saints and society. The two worlds of western Christendom 1000–1700* avulla. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan liikkeen julkaisemaa kirjallisuutta mielikuvia, retoriikkaa ja imagonrakennusta käsittelevien tutkimusten avulla. Tarkastelen teoksissa esiintyvää argumentointia ja retoriikkaa Lucie Olbrechts-Tytecan ja Chaïm Perelmanin teoksen *Traité de l'argumentation. La nouvelle rhétorique* avulla saadakseni selville, onko

⁴ Pörsti 1998; Lamminsalo 2007.

⁵ Voipio 1921; Voipio 1922; Voipio 1927; Björkstrand 1976; Lauerma 2006; Lauerma 2009; Björkstrand 2011. Maria Åkerblomin elämästä on tehty myös teatteriesityksiä sekä televisiodokumentteja.

argumentaatiossa käytetty tyypillisiä retorisia keinoja. Olbrechts-Tytecan ja Perelmanin teoksessa esitetään, että retoriikkaa käytetään myös kirjallisessa vaikuttamisessa eikä ainoastaan puhutussa puheessa. Toisin kuin aikaisemmat retoriikkaa koskevat teokset, Olbrechts-Tytecan ja Perelmanin teos ei tarjoa ohjeita hyvän puheen pitämiseen, vaan se on tutkimus tyypillisestä retoriikan käytöstä argumentaatiossa niin kirjoitetussa kuin puhutussa vaikuttamisessa.⁶

1.2. Kirkollinen tilanne Suomessa 1900-luvun alussa

Kaupunkilaisväestön suhtautuminen kirkkoon ja uskontoon oli 1900-luvun alkupuolella kehityksessä aikaisempaa kielteisemmäksi, ja niin sanottuja uskonnollisesti välinpitämättömiä oli entistä enemmän. Kirkon ja valtion erottamisesta toisistaan sekä koulun uskonnonopetuksen lakkauttamisesta keskusteltiin. Evankelisluterilaisen kirkon johdossa oli 1900-luvun alussa arkkipiispa Gustaf Johansson, joka suhtautui kaikenlaiseen hurmoshenkisyteen ja kristilliseen yhdistystoimintaan kielteisesti.⁷ Toisaalta vuoden 1889 eriuskolaislain myötä erilaisten angloamerikkalaisten liikkeiden kannatus oli kasvanut jonkin verran erityisesti ruotsinkielisillä rannikkoalueilla. Näissä liikkeissä painotettiin henkilökohtaista uskonratkaisua, ja niissä esiintyi esimerkiksi profetointia ja kielilläpuhumista. Evankelisluterilaisen kirkon piirissä toimivat herätysliikkeet ottivat paikoittain vaikutteita näistä uusista liikkeistä, vaikka arkkipiispa ja kirkon johto vastustivat niiden edustamaa uskontulkintaa. Esimerkiksi horrossaarnaaminen ei sellaisenaan ollut tyypillistä perinteisessä luterilaisuudessa, vaan siinä oli vaikutteita angloamerikkalaisperäisten liikkeiden armolahjoista ja karismaattisuudesta.⁸

Vuoden 1889 eriuskolaislaki antoi mahdollisuuden kuulua johonkin evankelisluterilaisen kirkon ulkopuoliseen kirkko- tai uskontokuntaan, mutta kokonaan uskontokuntien ulkopuolelle jättäytyminen ei ollut mahdollista. Evankelisluterilaisen kirkon sisällä tapahtui jakautumista yhteiskunnan muuttuessa sääty-yhteiskunnasta luokkayhteiskunnaksi. Papisto oli suurimmaksi osaksi porvarillisella puolella, mikä aiheutti työläisväestön keskuudessa vastustusta kirkkoa kohtaan. Myös porvaristossa

⁶ Perelman & Olbrechts-Tyteca 1983.

⁷ Juva & Juva 1967, 531–532; Lindström 1973, 36; Heininen 2008, 155–156.

⁸ Murtorinne 1995, 104–107.

oli kirkkovastaisuutta, ja sivistyneistön piirissä ajettiin uskonnonvapauden muuttamista sallimaan myös uskontokuntiin kuulumattomuuden.⁹ Eri puolilta tulevan kritiikin myötä kirkon asema yhteiskunnassa näytti epävakaalta. Mahdollisesti tästä syystä erilaiset uskonnolliset liikkeet saivat osakseen huomiota ja kannatusta, sillä niiden saatettiin katsoa tarjoavan jäsenilleen jotain sellaista, mitä evankelisluterilainen kirkko ei tarjonnut. Se saattoi olla uudenlaista julistusta, väkevämpää saarnaamista tai uuden ilmoituksen levittämistä.

Vuoden 1918 sisällissodan aikana suurin osa evankelisluterilaisen kirkon papistosta oli asettunut valkoisten puolelle. Tämä vahvisti valkoisen puolen myönteistä suhtautumista kirkkoon. Sodan jälkeen papiston joukossa ei ollut enää moniakaan sellaisia pappeja, jotka julkisesti olisivat ilmoittaneet olevansa sosialisteja. Kirkko oli siis selkeästi asettanut virallisen linjansa valkoisten puolelle.¹⁰ Punaisten koettiin toimineen kirkkoa vastaan ja olleen vastuussa kirkonvastaisista kampanjoista ennen sotaa ja sen aikana, joten kirkon suhtautuminen punaisiin ei ollut erityisen myönteinen sodan jälkipuinnissa. Kirkon edustajat pitivät punaisten toimintaa rikollisena, ja rikoksesta tuli antaa sitä vastaava rangaistus. Pohdinta punaisten vankien armahtamisesta ei saanut kirkolta kannatusta. Punaisten edustama sosialismi ja sen nimissä tehdyt teot koettiin niin uhkaaviksi, että armahtaminen nähtiin vaarallisena yhteiskunnan rauhan ja moraalien kannalta.¹¹

Ensimmäinen maailmansota ja Suomen sisällissota vähensivät uskonnonvastaisuutta jonkin verran, kun katsottiin, että yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta kirkolla oli tärkeä rooli. Uskonnollisuutta ei nähty vain vanhanaikaisena asiana, josta tulisi päästä eroon. Esimerkiksi lehdistössä annettiin enemmän tilaa kirkollisten vaikuttajien mielipiteille. Papisto aktivoitui politiikassa, mikä osaltaan vahvisti kirkon yhteiskunnallista merkitystä.¹² Toisaalta kirkon sisällä oli suhtauduttu politisoitumiseen eri tavoilla: arkkipiispa Gustaf Johansson oli kokenut, että puoluepolitiikkaan sekaantuminen ei kuulunut kirkon edustajille. Sisällissodan päättyessä kirkon johdossa koettiin kuitenkin tarpeelliseksi ottaa julkisesti kantaa yhteiskunnalliseen tilanteeseen.¹³

⁹ Juva & Juva 1967, 531; Murtorinne 1995, 104.

¹⁰ Juva & Juva 1967, 534; Huhta 2009, 10.

¹¹ Murtorinne 1995, 120.

¹² Murtorinne 1995, 124–126.

¹³ Mustakallio 2009, 27–28; 36.

Vuonna 1923 tuli voimaan uusi uskonnonvapauslaki, joka mahdollisti uskonto-kuntiin kuulumattomuuden. Odotusten vastaisesti se ei aiheuttanut suurta jäsenkatoa evankelisluterilaisesta kirkosta. Kirkon sisällä käytiin kuitenkin keskustelua opin tulkinnasta ja painotuksista. Vastakkain olivat asettuneet niin sanottu raamatullinen raamatuntulkinta sekä historiallinen raamatuntulkinta. Raamatullinen tulkinta korosti, että Raamattu oli sellaisenaan ehdottomasti pätevä ja täydellinen esitys Jumalan ilmoituksesta ja maailmasta yleisesti. Historiallisessa tulkinnassa todettiin, että Raamatun kertomuksia tuli tarkastella historiallisina. Niitä tulkitessa tuli ottaa huomioon se konteksti, jossa ne oli kirjoitettu, eikä niitä voinut siten soveltaa täysin sellaisenaan uudensuomalaisiin tilanteisiin.¹⁴

Julkisuuden ja julkisen keskustelun merkitys oli kasvussa 1900-luvun alkupuolella, kun suomalaisten lukutaito parani ja sanomalehtien määrä kasvoi. Lukutaidon ja julkaisumahdollisuuksien kasvaessa myös erilaisten yhteisöjen ja uskonnollisten liikkeiden tuli pohtia omaa julkisuuskuvaansa. Niille oli tarjolla uudenlaisia keinoja vaikuttaa julkisuuskuvaan, ja toisaalta myös mahdollisilla vastustajilla oli enemmän mahdollisuuksia tuoda esiin omia näkökulmiaan.¹⁵ Julkisuudessa käyty keskustelu oli jakautunut yhteiskuntaluokkien mukaisesti. Lehdistöissä oltiin tarkkoina siitä, mitä julkaistiin, ja kullakin lehdellä oli oma viittekehyksensä, jonka puitteissa julkaistavat artikkelit ja mielipidekirjoitukset julkaistiin.¹⁶

1.3. Åkerblomilainen liike

1.3.1 Horrossaarnailmiö Suomessa

Horrossaarnaamista on esiintynyt Suomessa 1600–1700 -luvulta lähtien, ja voimakaimmillaan horrossaarnakulttuuri oli 1800–1900 -lukujen taitteessa.¹⁷ Ilmiötä esiintyi myös muualla Euroopassa, lähinnä Saksassa ja Pohjoismaissa luterilaisuuden vaikutusalueilla.¹⁸ Horrossaarnaaminen liittyi hurmoksellisuuteen, jota esiintyi erityisesti epävakaisissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa. Sodat ja muut poliittiset muutokset sekä muuttuvat sosiaaliset tilanteet herättivät tarpeita, joita rauhallisina aikoina ei ollut.

¹⁴ Murtorinne 1995, 142–143; Huhta 2009, 12.

¹⁵ Huhta 2007, 16.

¹⁶ Nieminen 2006, 172.

¹⁷ Voipio 1922, 121; Stjerna 2001, 103.

¹⁸ Beyer 1996, 168.

Ihmiset kaipasivat selkeää hengellistä auktoriteettia ja jotain pysyvää elämäänsä, jonka ulkoiset puitteet olivat muutostilassa. Horrossaarnaajia on eri yhteyksissä kutsuttu Jumalan aseiksi. Jumalan ase –käsitteen avulla on korostettu sitä, että horroksessa saarnaava henkilö ei ole itsessään vaikutusvaltainen, vaan Jumala toimii hänen kauttaan.¹⁹ Psykiatri Hannu Lauerma mukaan horrossaarnaamista esiintyy tilanteissa, joissa sille on selkeää sosiaalista kysyntää. Sitä esiintyy harvemmin ilman että saarnaajalla on yleisöä kuuntelemassa. Horrossaarnaajille saattoi Lauerman mukaan olla tyypillistä dissosiatiiivinen taipumus, jossa heidän mielentilansa poikkesi normaalista. Dissosiatiiivinen henkilö saattoi esimerkiksi kyetä tekemään normaalisti tuskallisia asioita tuntematta kipua, jos hän oli sopivassa mielentilassa. Hän kykeni silti erottamaan kuvitelmat todellisuudesta, eikä hänellä ollut pysyvää mielenhäiriötä. Lauerman mukaan tällaisille henkilöille on tyypillistä lapsuuden henkisesti tai fyysisesti raskaat kokemukset.²⁰

Yleisön suhtautuminen horrossaarnaamiseen vaihteli. Horrossaarnaajien ympärille kehittyi usein pieni kannattajakunta, joka saattoi levittää tietoa saarnaajasta ja pitää huolta tämän taloudellisesta hyvinvoinnista. Hurmoksellisuutta pidettiin naisille tyypillisenä uskonnollisena toimintana, joskin hurmoksellisten liikkeiden johdossa oli yleensä miehiä.²¹ Horrossaarnaajina on toiminut naisten lisäksi myös joitakin miehiä, vaikka horrossaarnaaminen koettiin uskonnollisena ilmaisumuotona tyypillisemmäksi naisille kuin miehille.²² Horrossaarnaajat olivat maallikoita, ja toiminnan harjoittaminen tarjosi erityisesti naisille ainutlaatuisen mahdollisuuden hengelliseen vaikuttamiseen.²³

Naispuolisia saarnaajia yhdistivät monesti esimerkiksi huonot elinolosuhteet, köyhyys ja fyysinen heikkous. Monet saarnaajista olivat jollakin tavalla sairaita tai heikosti kehittyneitä, yleensä juuri köyhyydestä johtuen. Useimmat olivat aloittaneet toimintansa nuorina, noin 18–20 -vuotiaina, jotkut vain vähän yli 10 vuoden iässä. Saarnaaminen tapahtui joko horrostilassa tai unessa, eikä saarnaaja itse usein muistanut sanomisiaan jälkikäteen. Horros- tai unitilaan liittyen tavallinen saarna-asento oli

¹⁹ Voipio 1921, 11; Voipio 1927, 15; Sulkunen 1999, 89.

²⁰ Lauerma 2006, 129.

²¹ Sulkunen 1999, 65–66, 82–83.

²² Voipio 1921, 11–13; Stjerna 2001, 103.

²³ Beyer 1996, 169; Stjerna 2001, 103.

makuullaan.²⁴ Joillekin horrossaarnaajille tosin oli tunnusomaista saarnata seisaal-
laan. Henkilö saattoi nähdä erilaisia näkyjä tai hallusinaatioita. Hän kykeni yleensä
myös ruumiilliseen toimintaan, esimerkiksi liikuttamaan käsiään ja kävelemään hor-
rostilan aikana. Henkilöllä saattoi esiintyä kouristuksia, verenkierron muutoksia, hi-
koilua tai muita fyysisiä oireita, joita ei normaalisti ole mahdollista ohjailta tietoisesti.
Siksi on pidetty mahdollisena, että henkilöt olivat saarnatessaan hypnoosinomaisessa
tilassa.²⁵

Horrostilassa olleita henkilöitä oli useissa tapauksissa pistetty neuloilla sekä
muilla tavoin oli yritetty selvittää, olivatko he aidosti horroksessa vai teeskentelivätkö
he. Asiaan ei saatu selvyyttä, mutta riippumatta tilan aitoudesta se toimi kuitenkin
viitekehyksenä maallikon, erityisesti naisen, hengellisen auktoriteetin rakentamisel-
le.²⁶ Horrostila loi mielikuvan saarnaajasta Jumalan välineenä, ja siten saarnaajan
sukupuolta tärkeämpää oli hänen viestinsä. Horrossaarnaaja myös kyseenalaisti us-
kontulkinnan, jonka mukaan Raamattu oli tärkein tai ainoa jumalallisen tiedon lähde.
Horrossaarnaaja antoi ymmärtää olevansa suorassa yhteydessä Jumalaan. Siksi hor-
rossaarnaajan saattoi ajatella olevan korkeampi hengellinen auktoriteetti kuin esimer-
kiksi papin, jonka tiedot Jumalan tahdosta perustuivat ainoastaan siihen, mitä tämä oli
lukenut Raamatusta. Myös saarnaajana toimineen henkilön oppimattomuus saatettiin
nähdä tekijänä, joka mahdollisti syvällisemmän suhteen Jumalaan. Jumalasuhteen on
nähty kehittyvän paremmin hurskaan elämäntavan kuin akateemisen opiskelun avul-
la.²⁷ Ilmiön selittämättömyys teki siitä mystisen, ja se yhdistettiin helposti jumalalli-
suuteen. Siksi tällaista toimintaa harjoittava nainenkin saattoi saavuttaa hengellisen
auktoriteetin aseman, mikä yleensä oli naisten saavuttamattomissa. Toisaalta, mah-
dollisesti johtuen juuri ilmiön naisvoittoisuudesta, siihen pyrittiin soveltamaan lääke-
tieteen menetelmiä, jotta saataisiin selville, mikä mahdollinen mielenhäiriö sen aihe-
utti. Usein se luokiteltiin osaksi hysteriaa, josta erityisesti hurmoksellisten naisten
ajateltiin kärsineen.²⁸

Eri puolilla Suomea tunnetuksi tulleita horrossaarnaajia olivat muun muassa
Anna Rogel (1751–1784), Helena Konttinen (1871–1916) sekä Karoliina Utriainen

²⁴ Sulkunen 1999, 107.

²⁵ Voipio 1921, 4; 18–20.

²⁶ Stjerna 2001, 104.

²⁷ McGuire 2004, 108; Stjerna 2011, 115.

²⁸ Stjerna 2001, 104.

(1843–1929). Helena Konttisen kannattajapiiristä nousi esille myös Johan Söderman (1896 tai 1897–1915). Södermanin kerrottiin ennustaneen, että hänen kuolemansa jälkeen tulisi nuori tyttö, joka saarnaisi samalla tavalla kuin hän ja olisi nimeltään Maria. Myös Helena Konttinen itse oli maininnut toista kieltä puhuvan nuoren naisen tulevan seuraamaan häntä. Osa Konttisen ja Södermanin kannattajista katsoi näiden ennustusten tarkoittaneen Maria Åkerblomia.²⁹

Horrossaarnaajille oli tyypillistä, että oikeutusta omalle toiminnalle haettiin aikaisemman saarnaajan ennustuksista tai sanomisista. Aikaisemmat horrossaarnaajat toimivat siten tärkeinä esimerkkeinä tai roolimalleina. Maria Åkerblom koki olleensa Johan Södermanin ja Helena Konttisen ennustama seuraava profeetta. Helena Konttinen taas näki olleensa Anna Rogelin puheissa esiintynyt Rogelin työn jatkaja. Helena Konttinen ja Maria Åkerblom kuitenkin kiistivät ryhtyneensä tietoisesti täyttämään jonkun aikaisemman henkilön ennustuksia. Molemmat korostivat saaneensa kutsumuksen tehtävänsä, joten heillä ei ollut oman ilmoituksensa mukaan ollut siihen varsinaista päätösvaltaa.³⁰

1.3.2. Åkerblomilainen liike vuosina 1917–1926

Maria Åkerblomin horrossaarnatoiminta alkoi vuoden 1917 helmikuussa hänen kotonaan Snappertunassa, nykyisessä Raaseporissa. Åkerblomin äiti oli kutsunut läheisiä tyttärensä sairaavuoteelle, sillä hän oli uskonut tämän olleen kuolemaisillaan. Tiedottomassa tilassa maanneelle Maria Åkerblomille oli laulettu jäähyväisvirttä, jonka aikana hän alkoi yllättäen puhua Jumalasta. Tapahtumia kuvattiin Åkerblomin omaelämäkerrassa, ja kuvaus muistuttaa muiden horrossaarnaajien toimintaa. Elämäkerrassa ja muissa lähteissä kuitenkin korostettiin, ettei Åkerblom ollut tuntenut muita horrossaarnaajia silloin kun piti ensimmäisen oman horrossaarnansa. Kyseisessä puheessa Åkerblom ilmoitti seuraavan puheen ajankohdan ja paikan ja teki näin myös myöhemmissä puheissaan. Pikkuhiljaa näihin ennalta ilmoitettuihin tilaisuuksiin alkoi kertyä enemmän ihmisiä, ja tieto Åkerblomin horrospuheista levisi. Åkerblomia on kuvattu lahjakkaaksi ja vakuuttavaksi puhujaksi huolimatta hänen nuoresta iästään ja heikosta terveydentilastaan.³¹

²⁹ Voipio 1927, 162–164; Björkstrand 1976, 46–47.

³⁰ Stjerna 2001, 106–107.

³¹ Voipio 1927, 155; Björkstrand 1976, 62–64; 115.

Pian horrossaarnatoiminnan alkamisen jälkeen Maria Åkerblom joutui lyhyeksi ajaksi Helsingissä sijainneeseen Kammion mielisairaalaan, sillä Åkerblomin veli uskoi sisarensa olleen henkisesti häiriintynyt. Päästyään sairaalasta toukokuussa 1917 Åkerblom muutti kannattajiensa luokse Helsinkiin ja harjoitti toimintaansa aktiivisesti kierrellen Uudenmaan seutua. Monessa paikassa yleisöä kertyi paikalle paljon, satoja tai tuhansia henkilöitä. Kokouksia oli ainakin Karjaalla, Tenholassa, Helsingissä ja Hangossa sekä mahdollisesti myös Porvoossa ja Turussa.³² Ilmeisesti näistä Uudellamaalla pidetyissä kokouksissa käyneistä henkilöistä harva jäi kannattajiksi. Monet kävivät luultavasti uteliaisuudesta kuuntelemassa kokousta, jos sellainen pidettiin heidän kotipaikkakunnallaan, mutta sen suurempaa omistautumista liikkeelle ei suotu.³³

Åkerblom esiintyi myös Pohjanmaalla Kokkolan maalaiskunnassa Nuorten Kristillisen Yhdistyksen (Ungas Kristliga Förening, UKF) vieraana ensimmäisen kerran kesällä 1918. Ensimmäinen kokous pidettiin Hakalahden rukoushuoneella, mutta yleisömäärän kasvaessa kokouksia ryhdyttiin viettämään Kokkolan maalaiskunnan seurakunnan kirkossa. Åkerblom ei näissä kokouksissa puhunut horroksessa, mutta niiden jälkeen pidettiin pienemmälle yleisölle jälkikokouksia, joiden ohjelmaan kuului horrossaarnoja. Kirkossa pidettävät tilaisuudet herättivät epäluuloisuutta, sillä nuoren naisen esiintyminen kirkossa ei ollut itsestään selvästi soveliaista. Niille annettiin kuitenkin lupa sillä ehdolla, että Åkerblom ei esiintyisi saarnatuolista. Tätä ehtoa ei noudatettu, ja sen seurauksena kirkkoa ei enää myönnetty Åkerblomin käyttöön. Kirkkoherra August Westerlund, joka oli myös UKF:n puheenjohtaja, oli tuotunut ja pyrki poistamaan Åkerblomin alueeltaan.³⁴ Tästä alkaen Maria Åkerblomin kannattajien ja vastustajien välillä voi nähdä esiintyneen enemmän tai vähemmän kitkaa. August Westerlund oli jo aiemmin suhtautunut kielteisesti herätyskristillisyyteen, joten yhteentörmäys hänen ja Maria Åkerblomia kannattavien seurakuntalaisten välillä oli odotettavissa.³⁵

Maria Åkerblom siirtyi Kokkolasta Teerijärvelle, jossa hän myös keräsi laajan yleisön. Kirkkoherra Westerlundin kielteisestä suhtautumisesta johtuen ilmapiiri ei

³² Björkstrand 1976, 68–70.

³³ Björkstrand 1976, 123.

³⁴ Björkstrand 1976, 81–84.

³⁵ Björkstrand 2011, 39 – 40.

ollut suotuisa herätyksen laajentamiselle Pohjanmaalla, joten Åkerblom palasi vielä takaisin Uudellemaalle. UKF:n piirissä jatkettiin keskustelua Westerlundin ja tämän vastustajien välillä. Keskustelu pyöri yleisesti herätyskristillisyyden ympärillä, eikä se ollut keskittynyt Maria Åkerblomin persoonaan. Westerlundin vastustajat kuitenkin suhtautuivat suopeasti Maria Åkerblomiin, joten tällä oli oma kannattajakuntansa Kokkolan seudulla. UKF:n toiminta jatkui ilman Maria Åkerblomin läsnäoloa, mutta olosuhteet liikkeen piirissä olivat paremmat Åkerblomin paluulle maakuntaan kohun laannuttua.³⁶

Talvella 1918–1919 Maria Åkerblomin toiminta keskittyi erityisesti Helsinkiin. Tammikuussa 1919 hän tapasi saarnatilaisuudessaan metsänhoitaja Eino Vartiovaaran, jonka mukaantulolla oli merkittävä vaikutus Åkerblomin ympärille kehittyneeseen liikkeeseen. Vartiovaara ryhtyi pian rahoittamaan Åkerblomin toimintaa ja otti Åkerblomin perheeseensä kasvattilapseksi. Vartiovaara oli vaimoineen todennäköisesti tuntenut Helena Konttisen, joten horrossaarnaaminen oli ollut ilmiönä heille jo ennestään tuttu. Eino Vartiovaara oli vakuuttunut Åkerblomin julistuksesta ja koki tehtäväkseen levittää ihmisille tietoa julistuksen mukaan pian tulevasta maailmanlopusta. Aiemmin oman yrityksensä, tervaa ja tärpättiä valmistaneen Osakeyhtiö Suomen Kuivatislaamon toimitusjohtajana toiminut Vartiovaara irtisanoutui työstään ja omisti aikansa ja varallisuutensa Åkerblomin toiminnalle. Uudellamaalla Maria Åkerblomin puheita oli tultu kuuntelemaan erityisesti uteliaisuudesta, eikä hänellä ollut ympärillään samanlaista liikettä kuin UKF Kokkolan seudulla. Siksi kannattajamäärä ei ollut Uudellamaalla erityisen suuri, ja toiminnan siirtäminen Pohjanmaalle saattoi vaikuttaa houkuttevalta.³⁷

Vartiovaaran perhe muutti Kokkolaan toukokuussa 1919. Muuton syiksi Eino Vartiovaara kertoi Jumalan valtakunnan levittämisen sekä sen, että pääkaupunkiseudulla alkoi olla hankalaa saada elantoa. Maria Åkerblomilla oli jo kannattajia Kokkolassa, ja perhe asettui asumaan UKF:n uuden puheenjohtajan Carl Emil Enqvistin luokse. Enqvist oli ilmeisesti itse osoittanut halua majoittaa Åkerblomia kotonaan, sillä Enqvist oli vakuuttunut Åkerblomin olevan Jumalan ase. Tarkempaa tietoa Enqvistin suhtautumisesta koko Vartiovaaran perheen muuttamisesta luokseen ei ole saatavilla. Enqvistin kotona sekä muualla Kokkolassa pidettiin säännöllisesti kokouk-

³⁶ Björkstrand 2011, 40–44.

³⁷ Björkstrand 1976, 72–73.

sia, joissa Maria Åkerblom puhui horroksessa. Näihin kokouksiin saivat osallistua vain UKF:n jäsenet. Tässä vaiheessa Maria Åkerblomilla oli kannattajia noin 600–700, joista noin 50 Helsingin seudulla. Tätä kannattajaryhmää kutsutaan åkerblomilaiseksi liikkeeksi.³⁸

Syksyllä 1919 arkkipiispa Gustaf Johansson suoritti tarkastuksen Kokkolan maalaiskunnan seurakunnassa. Johansson suhtautui kielteisesti ratkaisukeskeiseen herätyskristillisyyteen, joten myöskään Maria Åkerblomin toiminta ei saanut häneltä kannatusta. Johanssonin mukaan seurakunnan hengellinen tila oli sopimaton, jos siellä saattoi esiintyä ja aiheuttaa sekaannusta nuori hurmoksellinen nainen.³⁹ Arkkipiispa arvosteli jyrkästi UKF:n ja Maria Åkerblomin toimintaa. Maria Åkerblomin kannattajat eivät välittäneet arkkipiispan arvosteluista, mutta vastustajat saivat niistä vahvistusta. Näin ollen piispantarkastus syvensi juopaa Åkerblomin kannattajien ja vastustajien välillä.⁴⁰ Tässä vaiheessa liike alkoi olla organisoitunut, ja sillä oli vakaa kannattajakunta. Samalla myös vastustajat lisääntyivät. Vuoden 1919 lopulla voi nähdä alkaneen selkeän jakautumisen Maria Åkerblomin kannattajiin ja vastustajiin.

Alkuvuodesta 1920 liike joutui jälleen kyseenalaisen huomion kohteeksi, kun sen johtohahmoja syytettiin nuoren pojan pahoinpitelystä. Tällöin alkoi liikkeen julkaisutoiminta, kun liikkeen johto pyrki vastaamaan julkisuudessa esitettyihin väitteisiin pojan pahoinpitelystä. Myös arkkipiispan tarkastuksen sekä Eino Vartiovaaran vaimon syytöksien vastaukseksi julkaistiin kirjallisuutta. Piispantarkastuksessa liikettä oli syytetty muun muassa siveettömyydestä, ja Vartiovaaran vaimo oli ehdottanut miehensä saattamista holhouksenalaiseksi tämän ryhdyttyä päätoimisesti hoitamaan åkerblomilaisten asioita.⁴¹ Näiden tapausten jälkeen åkerblomilaiset saivat säännöllisesti osakseen kielteistä julkisuutta. Liikkeen edustajat kävivät oikeuskäsittelyjä milloin kantajan, milloin vastaajan ominaisuudessa. Åkerblomilaisen liikkeen jäsenet saattoivat antaa perättömiäkin todistajanlausuntoja, mikäli se oli tarpeen liikkeen aseman kannalta.⁴²

Syksyllä 1922 tapahtui välikohtaus, joka aiheutti entistä suurempaa arvostelua åkerblomilaisia kohtaan. Maanviljelijä Frans Honga oli ollut ajamassa hevuskärryillä

³⁸ Björkstrand 1976, 87; 123.

³⁹ Björkstrand 1976, 88–89.

⁴⁰ Björkstrand 1976, 89–91.

⁴¹ Björkstrand 1976, 123; 128–131.

⁴² Björkstrand 2011, 98.

maantiellä, kun hän oli huomannut vastaantulevan koiran. Hongan hevonen pelkäsi koiria, ja Honga heitti koiraa kivellä jotta se ei tulisi lähemmäs säikäyttämään hevosta. Koira oli Maria Åkerblomin, joka näki tapauksen ja suuttui. Maria Åkerblom ampu aseella Hongaa kohti, mutta välikohtaus ei aiheuttanut loukkaantumisia. Kun tieto tapahtumasta levisi, Hongalle suositeltiin syytteen nostamista Åkerblomia vastaan. Tämä ei itse halunnut tehdä sitä, mutta tapaus oli yleisen syytteen alainen. Siksi åkerblomilaiset ryhtyivät pohtimaan miten tilanteen saisi käännettyä Hongaa vastaan. Liikkeen joukosta ilmestyi useita todistajia, jotka kertoivat nähneensä tapauksen ja todistivat, että ampuja oli ollut Honga eikä Åkerblom. Nimismiehenä toiminut Ernst Venelius onnistui kuitenkin näyttämään toteen, että Åkerblomin puolesta todistaneet antoivat väärän lausunnon.⁴³

Vuodet 1920–1923 åkerblomilaisuus vaikutti lähinnä Pohjanmaalla, ja Maria Åkerblom kävi Uudellamaalla pitämässä kokouksia vain silloin tällöin.⁴⁴ Vuoden 1923 aikana liikkeen olot kävivät hankaliksi Kokkolassa, sillä siihen suhtauduttiin erittäin vihamielisesti. Vihamielisyyden kasvaminen johtui väärän valan oikeudenkäynnistä, joka oli saanut alueella julkisuutta. Myös liikkeen talous oli huonossa tilassa. Liikkeen johto päätti että toiminta siirrettäisiin Helsinkiin. Monet kannattajat myivät omat talonsa Kokkolan seudulla, lahjoittivat niistä saadut rahat liikkeelle ja muuttivat liikkeen ostamiin kiinteistöihin Helsingissä.⁴⁵

Helsingissäkin liike joutui kielteisen julkisuuden kohteeksi, kun sen edustajat jäivät kiinni varkauksista. Maria Åkerblom itse oli mukana tekemässä rikoksia. Hänen kannattajansa kertoivat kuulusteluissa, etteivät olleet ymmärtäneet tehneensä väärin, sillä Jumalan ase oli määrännyt heidät varastamaan. Varkaukstopauksien käsittelyn yhteydessä esiintyi liikkeeseen kuuluvia todistajia, joiden mukaan Åkerblom oli ollut epäiltynä rikosajankohtana muualla, eikä siten ollut saattanut syyllistyä rikokseen. Maria Åkerblom kuitenkin todettiin syylliseksi, ja hänet tuomittiin vankeuteen. Hän vietti vankeudessa vajaan vuoden joulukuusta 1923 marraskuuhun 1924.⁴⁶

Vankilassa ollessaan Maria Åkerblom kommunikoi kannattajiensa kanssa lähettämällä heille pieniä paperilappuja, joissa oli erilaisia toimintaohjeita. Liikkeeseen oli

⁴³ Björkstrand 1976, 161–163.

⁴⁴ Björkstrand 1976, 137.

⁴⁵ Björkstrand 1976, 188–191.

⁴⁶ Björkstrand 1976, 199–200.

muodostunut muutamista Åkerblomille läheisistä henkilöistä koostunut sisäpiiri, jonka jäsenet olivat ottaneet tehtäväkseen nimismies Veneliuksen murhaamisen. Venelius nähtiin uhkana åkerblomilaiselle liikkeelle, sillä tämä oli aiheuttanut tuomioita väärän valan vannoneille liikkeen jäsenille. Åkerblomilaiset onnistuivat ampumaan Veneliusta, mutta tämä ei kuollut. Ampujat joutuivat teostaan vastuuseen. Lisäksi käytiin oikeutta varkaustapauksista ja vääristä valoista niin että Maria Åkerblom sai vielä lähes kolmen vuoden vankeusrangaistuksen, ja hänen seuraajilleenkin jaettiin rangaistuksia. Maria Åkerblom ei hyväksynyt kohtaloaan vankilassa, vaan ryhtyi toimiin päästäkseen sieltä mahdollisimman pian pois. Hän onnistui useampaan otteeseen karkaamaan vankilasta ja vankikuljetuksista.⁴⁷

Vuosien 1926–1927 vaihteessa Eino Vartiovaaraa ja muita åkerblomilaisen liikkeen sisäpiiriin kuuluvia henkilöitä epäiltiin muun muassa vääristä valoista sekä murhayrityksestä. Heitä vastaan oli runsaasti todisteita, ja useita tuomittiin vankeusrangaistukseen. Vuosina 1920–1926 Maria Åkerblom ja Eino Vartiovaara olivat pyrkineet saamaan suuren yleisön suopeaksi itseään ja liikettään kohtaan julkaisemalla kirjallisuutta. Liikkeen julkaisutoiminta päättyi Eino Vartiovaaran vangitsemiseen ja viimeiseksi teokseksi jäi vuonna 1926 julkaistu *Onko Maria Åkerblom ja hänen ystävänsä enää saapa oikeutta synnyinmaassaan?*⁴⁸

Maria Åkerblomin ja Eino Vartiovaaran ollessa vankilassa moni åkerblomilaisuuden kannattajista irrottautui liikkeestä. Osa ryhtyi seuraamaan horrossaarnaaja Hilda Hottia, jonka toiminta muistutti Maria Åkerblomin horrossaarnaajanuran alkuvaiheita.⁴⁹ Toisaalta osa oli saattanut kokea olonsa jo pidemmän aikaa ahdistuneiksi ja kun Åkerblom oli vankilassa, hän ei voinut uhkailla liikkeen jättäviä henkilöitä. Päästyään vankilasta Maria Åkerblom ei ollut enää yhtä tiiviisti tekemisissä Eino Vartiovaaran kanssa kuin aikaisemmin, eikä hänen hengellinen toimintansa enää saavuttanut kovin suurta suosiota. Vartiovaara ja Åkerblom näyttäytyivät joskus julkisuudessa yhdessä, mutta he eivät enää olleet samanlainen työpari kuin ennen vankilaaikaa.⁵⁰

⁴⁷ Björkstrand 1976, 203–210.

⁴⁸ Björkstrand 1976, 222.

⁴⁹ Björkstrand 2011, 230; 235.

⁵⁰ Björkstrand 2011, 246.

Åkerblomilaisuus ei enää Maria Åkerblomin vankilassaolon jälkeen palautunut voimakkaaksi uskonnolliseksi liikkeeksi. Laajempi kannattajakunta hiipui pieneksi sisäpiiriksi, joka edelleen palveli Maria Åkerblomia. Åkerblom ryhtyi koirankasvattajaksi ja harjoitti liiketoimintaa ylläpitämällä muun muassa sikalaa ja parkettiliikettä. Hän asui Helsingin Meilahdessa åkerblomilaisen liikkeen omistamassa talossa lopun elämänsä.⁵¹

⁵¹ Björkstrand 2011, 244–247; 282.

II Julkisuuskuvan puhdistusta – miten vastustajien väitteet pyrittiin kumoamaan

2.1. Affären Erik Stadius i sanningens ljus ja Maria Åkerblom totuuden valossa – vastaukset julkisuudessa esitettyihin syytöksiin

Käsittelen liikkeen kahta ensimmäistä teosta yhdessä, sillä ne käsittelevät samoja aiheita ja ovat tyyliltään ja sisällöltään samankaltaisia. Vuonna 1920 julkaistu 18-sivuinen *Affären Erik Stadius i sanningens ljus* oli ensimmäinen åkerblomilaisen liikkeen julkaisema kirja. Sen kirjoitti ja kustansi Eino Vartiovaara. Siinä kommentoitiin julkisuutta saanutta tapausta, jossa Eino Vartiovaaran, Carl Emil Enqvistin sekä Maria Åkerblomin epäiltiin pahoinpidelleen 14-vuotiasta Erik Stadiusta. Eino Vartiovaara kertoi lähettäneensä epäilyitä koskevia kirjoituksiaan paikallislehtiin, mutta niitä ei ollut suostuttu julkaisemaan. Vartiovaara oli siksi päättänyt itse julkaista aiheita käsittelevän kirjansen. Alueen lehdistössä ja julkisessa keskustelussa oli suhtauduttu liikkeeseen pitkälti kielteisesti. *Österbottningen*-sanomalehdessä julkaistiin artikkeli jossa Erik Stadiusen tapausta kauhusteltiin¹. Artikkelissa kuvattiin yleisen suhtautumisen olleen hyvin tuhtunut liikettä kohtaan. Tämän artikkelin lisäksi Kokkolan alueella levisi muissa lehdissä kuten *Keski-Pohjanmaassa* ja *Kokkolassa* sekä kuulopuheina erilaisia huhuja Vartiovaaran ja Åkerblomin väkivaltaisesta käyttäytymisestä. Tapauksesta käytiin myös oikeutta, jossa Eino Vartiovaara ja Carl Emil Enqvist tuomittiin sakkoihin, mutta myöhemmin tuomiot purettiin.² Eino Vartiovaaran julkaisemat kirjat oli tarkoitettu tämän kielteiseksi muodostuneen julkisuuskuvan parantamiseen.

Eino Vartiovaaran mukaan Erik Stadius oli otettu Vartiovaaran perheeseen kasvattilapiseksi, jonka pääasiallinen tehtävä oli ollut hevosenhoitajana toimiminen. Vartiovaara kuvaili pojan laiminlyöneen tämän tehtävänsä sekä käyttäytyneen muutenkin kurittomasti. Vartiovaaran mukaan poika oli karkaillut eikä ollut ilmoittanut menemisistään kasvattivanhemmilleen. Vartiovaara kertoi päättäneensä kurittaa poikaa piiskaamalla, jotta tämä parantaisi tapansa.³ Tapaus oli saanut julkisuutta, sillä pian piiskaamisen jälkeen Erik Stadius oli karannut Vartiovaarojen luota. Ulkopuoliset

¹ Öb 3.1.1920 En spöslitning i våra dagar.

² Björkstrand 1976, 126–129.

³ Vartiovaara 1920a, 4–6.

henkilöt olivat vieneet hänet lääkäriin ja ilmoittaneet tapauksesta nimismiehelle. Tieto tapauksesta oli alkanut levitä, ja ihmiset suhtautuivat siihen tuohtuneesti. Kurituksen oli julkisuudessa esitetty olleen niin voimakasta, että se saatettiin lukea pahoinpitelyksi.⁴

Kirjasessa kuvailtiin tarkasti kurittamistapaus sekä sitä seuranneet tapahtumat. Eino Vartiovaara kertoi myös omia näkemyksiään kasvatuksesta ja kurinpidon tärkeydestä. Tekstiin oli liitetty kopioita esimerkiksi Erik Stadiuksen vanhempien ja Eino Vartiovaaran välisestä kirjeenvaihdosta sekä sopimuksesta, jossa Stadiuksen vanhemmat antoivat Vartiovaaralle valtuudet kasvattaa poikaansa ”niin rakkaudella kuin kurituksellakin”⁵. Eino Vartiovaara totesi kirjasessaan, että kurittamistapausta käytettiin tekosyynä sille, että saatiin esittää Vartiovaara, Åkerblom sekä åkerblomilaisen liikkeen kannattajat huonossa valossa. Vartiovaaran mukaan ruumiillinen kurittaminen kuului normaaliin kasvatukseen, ja jonkun muun perheen ollessa kyseessä tällaiseen tapaukseen ei olisi kiinnitetty mitään huomiota.⁶

Eino Vartiovaara julkaisi teoksen *Maria Åkerblom totuuden valossa* edellisen Erik Stadiusta koskevan teoksensa jälkeen vuonna 1920 ensin suomeksi ja myöhemmin ruotsiksi. Teos oli kirjoitettu vastaukseksi kahteen Eino Vartiovaaran mieltä painaneeseen kirjoitukseen sekä muihin esille tulleisiin syytöksiin. Vartiovaaran vaimo Maiju Vartiovaara oli lähettänyt raastuvanoikeudelle anomuksen, jossa oli esittänyt että hänen miehensä tulisi asettaa holhouksenalaiseksi. Lisäksi Kokkolan maaseurakunnassa oli suoritettu piispantarkastus, johon liittyvissä lausunnoissa Maria Åkerblomia, Eino Vartiovaaraa sekä åkerblomilaista liikettä oli arvosteltu ja syytetty erilaisista asioista.⁷

Eino Vartiovaara pyrki kirjassaan kumoamaan kaikki itseään tai Maria Åkerblomia ja tämän kannattajia koskevat syytökset. Lisäksi hän halusi puhdistaa sukulaistensa mahdollisesti tahraantuneen maineen, sillä hän kertoi kantavansa kaikesta tekemästään ja sanomastaan vastuun yksin.⁸ *Maria Åkerblom totuuden valossa* koostui kolmesta osiosta, joista viimeinen, erikseen nimeämätön liite teokseen julkaistiin vuonna 1921. Teoksen ensimmäisessä osiossa Eino Vartiovaara käsitteli hol-

⁴ Björkstrand 1976, 124.

⁵ Vartiovaara 1920a, 7.

⁶ Vartiovaara 1920a, 11.

⁷ Vartiovaara 1920b.

⁸ Vartiovaara 1920b, 1–2.

housanomusta ja toisessa osiossa piispantarkastuksen lausuntoja. Myöhemmin julkaistussa liitteessä oli Vartiovaaran ja tämän vaimon sekä Vartiovaaran vaimon ja Maria Åkerblomin välistä kirjeenvaihtoa.

Eino Vartiovaaran mukaan hänen kirjoituksiaan ei ollut julkaistu lehdissä, joten hänen täytyi itse kirjoittaa totuudenmukainen kuvaus tapahtumista. Myöhemmin *Österbottningen* julkaisi kuitenkin esimerkiksi maaliskuussa 1920 Eino Vartiovaaran vastauksen vaimonsa avoimeen kirjeeseen sekä Maria Åkerblomin nimissä kirjoitetun avoimen kirjeen pastori Westerlundille lokakuussa 1920.⁹ Tapahtumien saavutettua yleisön kiinnostuksen lehdessä todettiin, että Vartiovaaran ja Åkerblomin kirjoituksille oli halukkaita lukijoita.

Puolustuspuheenvuoroiksi kirjoitettujen kirjojen nimet korostavat Eino Vartiovaaran näkemystä siitä, että hän tiesi totuuden asioiden oikeasta laidasta. Erilaiset viestimet olivat Vartiovaaran mukaan levittäneet monenlaisia tarinoita Maria Åkerblomiin ja tämän ympärille kehittyneeseen liikkeeseen liittyen, ja Vartiovaaran mielestä nämä tarinat olivat enemmän tai vähemmän valheellisia. Kirjojensa esipuheissa Vartiovaara korosti kokeneensa tarpeelliseksi tuoda esiin totuuden, joka oli päässyt julkisuudessa unohtumaan tai peittymään erilaisten tulkintojen ja valheiden alle.¹⁰ Omien kirjoitustensa totuudellisuutta korostamalla ja muiden kirjoittamien esitysten valheellisuudesta muistuttamalla Vartiovaara pyrki ohjailemaan åkerblomilaisen liikkeen toiminnan saamaa julkisuutta haluamilleen raiteille. Teoksissa kommentoidut syytökset voidaan jakaa karkeasti kolmeen eri tyyppiin: Vartiovaaran perhettä koskeviin syytöksiin, siveyttä tai sukupuolta koskeviin syytöksiin sekä hengellisyyttä tai oikeaoppisuutta koskeviin syytöksiin. Käsittelen seuraavissa alaluvuissa liikkeen ensimmäisiä teoksia yksityiskohtaisemmin.

2.2. Syytökset ja puolustukset

2.2.1. Vartiovaaran perhettä koskevat syytökset ja puolustukset

Eino Vartiovaaran mukaan väite, jonka mukaan hän olisi pahoinpidelty ja kiduttanut kasvattipoikaansa oli virheellinen ja valheellinen. Vartiovaaran mukaan lehtijuttuja

⁹ Björkstrand 1976, 132.

¹⁰ Vartiovaara 1920a, 3; Vartiovaara 1920b, 1–11.

kirjoittavat ihmiset eivät enää tunteneet totuuden henkeä vaan kirjoittivat mitä tansa saadakseen itselleen materiaalista hyötyä:

Ne valheelliset, pimeyden voimien avulla vääristellyt sanomalehtikirjoitukset, joiden mukaan allekirjoittanut olisi pahoinpidelty ja kiduttanut kasvattipoikaansa Erik Stadiusta, ovat omiaan osoittamaan, että aiemmin ilmaisemani käsitys ajan epäilyttävistä merkeistä on tosi[:] – – harvoin löytää nykyään totuuden läpäisemiä lehtiartikkeleita johtuen siitä, että ne henkilöt jotka [niitä kirjoittavat] eivät itse kunnioita tai tunne Totuuden Henkeä vaan etsivät omaa kunniaa ja etua ansaitakseen lihallisen ihmisen epäjumalaa, mammonaa.¹¹

Vartiovaara myönsi kurittaneensa poikaa piiskaamalla ja kuvaili piiskaamistapausta hyvin tarkasti. Hän kuitenkin kiisti, että kyseessä olisi ollut pahoinpitely. Hän perusteli tätä sillä, että poika oli kyennyt välittömästi kurittamisen jälkeen liikkumaan normaalisti ja myös karkaamaan kotoaan. Vartiovaara ei ollut mielestään tehnyt mitään laitonta, ja hän mainitsi myös, että kuvitteli selkäsaunan olleen täysin normaali ilmiö kaikille kunniallisille kasvattajille. Vartiovaara esitti lisäksi ihmettelystä siitä, että lääkärinlausunnon versio tapahtuneesta oli hänen mukaansa täysin ristiriidassa todellisuuden kanssa. Hän epäili, että lausunto ei ollut aito.¹² Kyseistä lausuntoa, jonka mukaan pojan iho oli turvonnut ja osittain lähes repeytynyt vasemman reisiluunpään kohdalta, on kuitenkin käytetty kihlakunnanoikeuden päätöksenteossa. Sen perusteella tutkimuskirjallisuudessa on tulkittu, että tapahtumat kulkivat todellisuudessa eri tavalla kuin Eino Vartiovaara esityksessä.¹³

Eino Vartiovaara pyrki kuvauksellaan luomaan mielikuvaa haasteellisesta kasvatustehtävästä, josta hän kuitenkin selvisi kunniallisesti. Vastustajat taas pyrkivät hänen mukaansa mustamaalaamaan tätä kuvaa. Vartiovaara myös pyrki kiinnittämään lukijan huomiota siihen, että Erik Stadiuksella oli hänen mukaansa ollut erittäin hyvät oltavat Vartiovaarojen kasvattilapsena. Poikaa oli Vartiovaaran mukaan kohdeltu kuin perheen omaa lasta, ja hänelle oli osoitettu hellyyttä ja annettu lahjoja.¹⁴ Tällä tavalla hän pyrki saamaan julkisuudessa esitetyt syytökset kiduttamisesta näyttämään epäuskottavilta. Lisäksi tarkka kuvaus siitä, miten ja millaisella välineellä piiskaaminen oli tapahtunut, oli luultavasti tarkoitettu osoittamaan, että mitään vakavia vammoja ei ollut saattanut syntyä.

¹¹ Vartiovaara 1920a, 3–4.

¹² Vartiovaara 1920a, 6.

¹³ Björkstrand 1976, 124.

¹⁴ Vartiovaara 1920a, 5.

Myös Gustav Björkstrand on luonnehtinut Erik Stadiuksen piiskaamisesta seuranneen tapahtumaketjun olleen suhteettoman laaja.¹⁵ 1900-luvun alussa suhtautuminen lapsen ruumiilliseen kurittamiseen oli vielä melko sallivaa eivätkä perheen ulkopuoliset ihmiset yleensä juuri puuttuneet siihen.¹⁶ Tämä antaa tukea ajatukselle siitä, että suhtautuminen åkerblomilaista liikettä kohtaan oli jo ennen kuritustapausta kielteinen, ja kuritustapauksesta saatiin lisäpontta liikkeen vastustamiselle. Eino Vartiovaara pyrki kuvaamaan vastustajat vihamielisinä ja katkerina ihmisinä, jotka olivat valmiita käyttämään mitä tahansa yksityiskohtaa saadakseen åkerblomilaiset näyttämään epäilyttäviltä. Tällä tavalla hän pyrki näyttämään vastustajat kielteisessä valossa ja luomaan kuvaa omasta toiminnastaan väärinymmärrettynä. Hänen tavoitteenaan oli kääntää vastustajien syytökset heitä itseään vastaan.

Vartiovaarojen perheolosuhteita koskeviin syytöksiin liittyivät myös erilaiset tulkinnat Maria Åkerblomin saamista hevosesta, jonka hoitaminen oli ollut Erik Stadiuksen tehtävä. Hevosen ostosta mainittiin sekä teoksessa *Affären Erik Stadius i sanningens ljus* että *Maria Åkerblom totuuden valossa*. Näissä teoksissa tarina hevosen alkuperästä on erilainen. Vartiovaaran vaimo oli holhousanomuksessaan maininnut miehensä käyttävän perheen varallisuutta Maria Åkerblomin hyväksi ja siten ajavan perheen vararikkoon. Vartiovaara oli vaimonsa mukaan muun muassa ostanut Åkerblomille kalliin hevosen.¹⁷ Kirjan *Affären Erik Stadius i sanningens ljus* kuvauksessa hevosesta Eino Vartiovaara kielsi ostaneensa sen:

Tässä haluan huomauttaa, että hevonen ei ollenkaan ollut minun omani, kuten eräs virheellinen lausuma lehdissä on halunnut väittää, vaan se on joululahja eräiltä ystäviltä Maria Åkerblomille käytettäväksi matkustushevoseksi, jollaista hän täydellä syyllä tarvitsee.¹⁸

Teoksessa *Maria Åkerblom totuuden valossa* Eino Vartiovaara kuvasi tapauksen eri tavalla:

Huippuunsa nousee tungettelevaisuus ja sanoisinko naivisuus siinä lauseessa, jossa puhutaan minun hevosen ostostani mediolle [sic] hänen (medion) käskystä. Vaikka tällaisiin lörpötyksiin minulla ei olisi vähänkään halua (vielä vähemmän velvollisuutta) vastata, katson kuitenkin holhousanomuksen sepittäjien ja kannattajien uteliaisuutta tyydyttääkseni voivani mainita, että ostin kylläkin keväällä puhdasrotuisen Anglo-Arabialaisen ratsun 10,000 Smk:lla – – Ja vaikkapa katsoisin tarpeelliseksi antaa tuon ratsun nimikoksi tahi ihan omaksikin Herran aseelle, joka kasvattina ja holhokkina isänsä suostumuksella kuuluu perheeseeni, ei siihenkään ole kellään mitään sanomista.¹⁹

¹⁵ Björkstrand 1976, 126.

¹⁶ Ihanus 2002, 4–7.

¹⁷ Vartiovaara 1920b, 13–15.

¹⁸ Vartiovaara 1920a, 5.

¹⁹ Vartiovaara 1920b, 19.

Ilmeisesti Eino Vartiovaara oli hevosen ostaja, mutta ostamisen motiivit ja hevosen varsinainen omistaja vaihtelivat kertomuksesta toiseen. Vartiovaara kuitenkin korosti hevosen oston yhteydessä, että se ei millään tavalla liittynyt hänen perheensä sisäiseen hierarkiaan tai hänen kykyynsä hoitaa perheensä asioita.

Eino Vartiovaaran mukaan hänen vaimonsa oli syyttänyt häntä siitä, että hän olisi jättänyt omaisuutensa hoitamatta, joutunut taloudellisiin ongelmiin ja sairastunut henkisesti Maria Åkerblomin takia. Vartiovaaran mukaan vaimo oli esittänyt Maria Åkerblomin vääränä profeettana ja antanut myös ymmärtää, että Eino Vartiovaara toimisi Maria Åkerblomin käskyjen alaisena. Nämä kaikki syytökset olivat Eino Vartiovaaran mukaan ehdottomasti vääriä. Erityisen arveluttavana hän piti sitä, että Maria Åkerblomia pidettiin vääränä profeettana. Eino Vartiovaara totesi, että oli häpeällistä esittää näin raskaita syytöksiä ottamatta selvää asioiden oikeasta laidasta.²⁰ Vartiovaara kertoi myös, että hänen vaimonsa ”hermosto on – – ollut kovin heikko jo avioliittomme alusta saakka ja jo ennen sitä”²¹. Hän oli itse sitä mieltä, että hänen vaimonsa ei tulisi kuunnella tässä asiassa, sillä vaimon oma henkinen terveydentila oli heikko.²²

2.2.2. Siveyttä tai sukupuolta koskevat syytökset ja puolustukset

Teoksessa *Maria Åkerblom totuuden valossa* Eino Vartiovaara esitti arkkipiispa Gustaf Johanssonin syyttäneen Maria Åkerblomia siveettömyydestä. Teoksessa oli kopio arkkipiispan kirjeestä, jossa tämä kiisti siveettömyyssyytöksen ja totesi vain pitäneensä joitain Åkerblomin toimia sopimattomina kristitylle:

Koska minulle on ilmoitettu, että Ida Maria Åkerblomin ystävät ovat käsittäneet puheeni kirkossa niin, että minä olisin syyttänyt häntä siveettömyydestä niin tahdon minä muistuttaa, etten ole puhunut ainoatakaan sanaa mainitun naisen suhteen siveellisyyteen nähden – – Mutta tämä nuori nainen on täällä ja muualla ollut yöllisten kokouksien johtajana, joissa osanottajat suureksi osaksi ovat olleet nuoria miehiä, ja tämä on sopimatonta jokaiselle kristilliselle mielelle.²³

Vartiovaara itse kuitenkin vakuutti että arkkipiispa oli käyttänyt nimenomaan sanoja ”osedlig” ja ”oanständig” (molemmat voidaan suomentaa sanalla siveetön) puhussaan Maria Åkerblomista ja tämän toiminnasta.²⁴ Terminä siveetön oli 1900-luvun

²⁰ Vartiovaara 1920b, 22–23.

²¹ Vartiovaara 1920b, 24.

²² Vartiovaara 1920b, 15; 24; 68.

²³ Vartiovaara 1920b, 106.

²⁴ Vartiovaara 1920b, 52.

alussa merkitykseltään hieman erilainen kuin tänä päivänä. Sitä käytettiin poliittisessa, moraalisisessa ja seksuaalisessa merkityksessä. Siveydellä viitattiin yleisesti soveliaaseen käytökseen, eikä se ollut yksipuolisesti sukupuolisiveellisyyttä koskeva käsite. Sillä saatettiin tarkoittaa esimerkiksi kunnollista suomalaista.²⁵ Vartiovaaralle aihe oli kuitenkin merkittävä, sillä hän ehdottomasti halusi käsitellä sitä huolimatta siitä, että arkkipiispa kielsi syyttäneensä Åkerblomia siveettömyydestä. Aihetta oli ihmetelty julkisuudessa, ja Vartiovaaralle oli tärkeää päästä katkaisemaan huhuilta siivet.

Eino Vartiovaaran mukaan julkisuudessa oli kummasteltu sitä, että Maria Åkerblom nukkui kasvattivanhempiansa kanssa samassa makuuhuoneessa. Tätä oli pidetty epäsovivana. Maria Åkerblomin oli väitetty itse vaatineen tällaista järjestelyä. Näitä epäilyitä Eino Vartiovaara kommentoi kertomalla että Vartiovaarojen kodissa oli vain vähän tilaa. Ruumiillisesti hyvin heikko Maria Åkerblom olisi joutunut nukkumaan vetoisessa eteisessä, mitä Eino Vartiovaara kertoi tämän itse ehdottaneenkin. Kasvattivanhemmat olivat kuitenkin halunneet Åkerblomin nukkuvan heidän makuuhuoneessaan, jotta tämä ei kärsisi kylmyydestä. Lisäksi Eino Vartiovaara totesi, että hänen vaimonsa oli saanut rauhoitusta keskustellessaan ja rukoillessaan iltarukouksia Maria Åkerblomin kanssa.²⁶

Maria Åkerblomin ja tämän kannattajien toiminnan siveellisyyttä oli epäilty myös siksi, että näiden kokouksien kerrottiin kestäneen monesti myöhään yöhön ja niihin kerrottiin osallistuneen lähinnä nuoria miehiä. Vartiovaaran mukaan kokouksien ajankohtaan oli olemassa käytännöllinen selitys, sillä myöhäinen ilta ja yö olivat monesti ainoita aikoja, jolloin kenenkään ei tarvinnut olla töissä. Näin kaikki halukkaat saattoivat osallistua kokouksiin. Kokouksia kyllä pyrittiin Vartiovaaran mukaan ensisijaisesti pitämään päiväsaikaan silloin kuin se oli mahdollista. Lisäksi Vartiovaara halusi korjata väitteen kokouksiin osallistujista: hänen mukaansa kokouksiin oli osallistunut nuorten miesten lisäksi myös naisia, ja osallistujat eivät olleet ainoastaan nuoria, vaan joukossa oli eri-ikäisiä ”lapsista aina yli 80 vuotisiin vanhuksiin saakka”²⁷. Vartiovaara puolusti kokouksia myös toteamalla, että uskoi Jeesuksen aikanaan viettäneen hartaushetkiä opetuslastensa kanssa öisin, jolloin ihmisten oli hänen mu-

²⁵ Pulkkinen & Sorainen 2011, 9–13.

²⁶ Vartiovaara 1920b, 79.

²⁷ Vartiovaara 1920b, 170.

kaansa helpompi keskittää ajatuksensa Jumalaan.²⁸ Tällaiset yömyöhään kestäneet kokoukset eivät olleet uusi tai ainutlaatuinen asia, sillä ympäri Suomea erilaisia herätyksiä kokeneet olivat usein viihtyneet seuroissa ja rukoustilaisuuksissa myöhään. Muuallakin oli osoitettu epäilyksiä yöllisiä kokouksia kohtaan, sillä niitä ei pidetty soveliaina kristityille.²⁹

Eino Vartiovaaran roolia perheen päänä oli kyseenalaistettu, sillä hänen oli väitetty ottaneen vastaan ohjausta perheasioiden hoitamisessa Maria Åkerblomilta. Tätä Eino Vartiovaara kommentoi toteamalla, että ainoa joka saattoi käskää häntä, oli Jumala. Hän kertoi ottavansa ohjeita vastaan ainoastaan Jumalalta sekä omaltatunnoltaan ja järjeltään.³⁰ Ilmeisesti Eino Vartiovaara kuitenkin koki saaneensa käskyjä Jumalalta Maria Åkerblomin kautta, sillä hän perusteli usein toimiaan kuvailemalla kuinka Jumala oli ”voimallisen aseensa” kautta kehottanut häntä toimimaan tietyllä tavalla.³¹ Eino Vartiovaara vaikutti ottaneen epäilyt omasta kyvykkyydestään toimia perheensä päänä hyvin vakavasti, sillä vuonna 1921 julkaistu liite teokseen *Maria Åkerblom totuuden valossa* käsitteli lähes yksinomaan kyseistä asiaa. Liitteellä Eino Vartiovaara antoi ymmärtää, että hänen vaimonsa oli ollut aiemmin mielenhäiriöiden vallassa ja myöhemmin tullut järkiinsä. Vaimo oli esittänyt miehensä laiminlyöneen velvollisuuksiaan, mutta liitteeseen kopioiduissa vaimon kirjoittamiksi esitetyissä kirjeissä hän pyrki kumoamaan nämä väitteet.³² Toisin sanoen liitteellä pyrittiin tekemään tyhjäksi suuri osa teoksessa *Maria Åkerblom totuuden valossa* esitetyistä syytöksistä. Kyseiset syytökset eivät koskeneet pelkästään Maria Åkerblomia ja åkerblomilaista liikettä sinänsä, vaan Eino Vartiovaaraa ja erityisesti tämän miehisyttä, jota määrittä asema vahvana perheen päänä.

Eino Vartiovaara oli liittänyt teokseen *Maria Åkerblom totuuden valossa* otteita arkkipiispan allekirjoittamista lausunnoista. Niissä todettiin muun muassa, että arkkipiispa oli kieltänyt Maria Åkerblomia esiintymästä saarnaajana. Arkkipiispan mukaan kiellolle oli ollut kaksi erityistä perustetta: Åkerblom ei tuntenut Raamattua riittävästi voidakseen toimia opettajana, ja toiseksi hän oli nainen, jonka tuli vaieta seurakun-

²⁸ Vartiovaara 1920b, 169–170.

²⁹ Siltala 1992, 44.

³⁰ Vartiovaara 1920a, 5; Vartiovaara 1920b, 19–20.

³¹ Esim. Vartiovaara 1920b, 60–62.

³² Vartiovaara 1921.

nassa.³³ Vartiovaaran mukaan nämä eivät kumpikaan olleet hyviä syitä kieltää Åkerblomin toimintaa, sillä kummallakaan ei hänen mukaansa ollut merkitystä. Åkerblomin ei tarvinnut Vartiovaaran mielestä tuntea Raamattua, sillä hän sai riittävät tiedot hengeltä, joka vaikutti hänessä hänen puhuessaan.³⁴ Åkerblomin sukupuoli ei myöskään ollut Vartiovaaran mukaan este, vaan hänen mielestään Raamattu tarjosi toiminnalle oikeutuksen. Vartiovaara pohti teoksessaan muutenkin paljon Raamatun miehiä ja naiskäsitteitä.³⁵ Vaikuttaa siltä, että Vartiovaaran mielestä ne koskivat enimmäkseen aviopuolisoita. Kun Raamatusta puhuttiin vaimosta, sillä tarkoitettiin Vartiovaaran mukaan vain naimisissa olevaa naista, eivätkä kuvaukset vaimoista koskeneet naimattomia naisia. Siksi naimattoman Maria Åkerblomin ei Vartiovaaran mielestä esimerkiksi tarvinnut vaieta seurakunnassa. Samalla Vartiovaara perusteli oman vaimonsa aseman: vaimona tämän tuli olla Vartiovaaralle alamainen. Myös jatkuvilla muistutuksilla siitä, että Maria Åkerblom oli ”vähäpätöinen Jumalan väline”, Åkerblomin oma persoona ja samalla sukupuoli tehtiin merkityksettömiksi. Hänen henkilökohtaiset ominaisuutensa olivat toissijaisia, joskin Vartiovaaran mukaan Åkerblomin luonne soveltui hyvin Jumalan aseelle.

2.2.3. Hengellisyyttä tai oppia koskevat syytökset ja puolustukset

Eino Vartiovaaraa koskeneessa holhousanomuksessa Vartiovaaraa oli syytetty sairalloisesta uskonnollisuudesta ja uskonnollisesta kiihкотilasta. Vartiovaara totesi ettei aivan ymmärtänyt, mitä tällä tarkoitettiin, mutta halusi tuoda esille raamatunkohтия jotka kehottivat ”pyhään kiivauteen”.

Näitä olivat hänen mukaansa esimerkiksi 1. Kor 1:18–20³⁶, 1. Piet. 4:12–14³⁷ sekä 2. Tim. 1:7³⁸. Niiden mukaan oli suotavaa suhtautua toisinaan kiihkeästi Jumalan työn

³³ Vartiovaara 1920b, 105–106.

³⁴ Vartiovaara 1920b, 168.

³⁵ Vartiovaara 1920b, 44; 168; 188–190; Vartiovaara 1921, 9–10.

³⁶ ”18 Puhe rististä on hulluutta niiden mielestä, jotka joutuvat kadotukseen, mutta meille, jotka pelastumme, se on Jumalan voima. 19 Onhan kirjoitettu: -- Minä hävitän viisaitten viisauden ja teen tyhjäksi ymmärtäväisten ymmärryksen. 20 Missä ovat viisaat ja oppineet, missä tämän maailman älyniekat? Eikö Jumala ole tehnyt maailman viisautta hulluudeksi?”

³⁷ ”12 Rakkaat ystävät, älkää oudoksuko sitä tulta ja hehkua, jossa teitä koetellaan, ikään kuin teille tapahtuisi jotakin outoa. 13 Iloitkaa päinvastoin sitä enemmän, mitä enemmän pääsette osallisiksi Kristuksen kärsimyksistä, jotta saisitte iloita ja riemuja myös silloin, kun hänen kirkkautensa ilmestyy. 14 Kun teitä solvataan Kristuksen nimen tähden, te olette autuaat, sillä teidän yllänne on kirkkauden Henki, Jumalan Henki.”

³⁸ ”7 Eihän Jumala ole antanut meille pelkuruuden henkeä, vaan voiman, rakkauden ja terveen harkinnan hengen.”

tekemiseen. Vartiovaara tarkoitti tällä, että mikäli hän oli joskus toiminut jonkinlaisen kiihkon vallassa, se ei ollut missään tapauksessa tuomittavaa. Vartiovaara koki että maailmanloppu oli pian tulossa, joten hänen mielestään tilanne vaati kiihkeämielistä evankeliumin levitystä.³⁹

Samassa holhousanomuksessa Maria Åkerblomia oli kutsuttu meedioksi, ja tämän julistuksen oikeaoppisuutta kohtaan oli esitetty epäilyitä. Eino Vartiovaaran mukaan Åkerblomilla oli profetoinnin armolahja, ja hänen mukaansa oikean profetaan saattoi tunnistaa seuraavien perusteiden toteutuessa:

1) Että oppi on puhtaasti raamatullinen rakkauden hengen elähdyttämä 2) että henkilö ei ole itseänsä Jumalaksi tahi jumaloitavaksi koroittava, vaan on nöyrä tomuksi ja tuhkakki itsensä alentava, eikä aja omia lihallisia etujaan; 3) että hän profetsioi Pyhän Hengen vaikutuksen alaisena ja siis niin että profetsiat Jumalan tahdon mukaisesti toteutuvat, 4) että se henki, joka Jumalan aseessa asuu, on voimallisempi, kuin maailman henki, kyeten paljastamaan salatuita asioita, tekoja ja ajatuksia, ja saattaen vaikenemaan väärät profetat ja hurmahenget, 5) että hedelmät ovat näkyviä, s.o. hengen uudesti synnyttäminä voivat valona maailmalle loistaa.⁴⁰

Maria Åkerblomin julistus oli Eino Vartiovaaran mukaan tunnistettavissa Jumalasta lähtöisin olevaksi ja oikeaoppiseksi, sillä Åkerblom sitoutui uskontunnustukseen ja rakkauden evankeliumin saarnaamiseen sekä tunnusti Jeesuksen vapahtajakseen. Tämä myös jatkoi julistustaan vaikka joutui pilkan kohteeksi, mikä Vartiovaaran mielestä erityisen hyvin todisti, että Åkerblom oli Jumalan kutsuma lähettiläs.⁴¹ Eino Vartiovaara käytti perusteluissaan runsaasti Raamattua ja siten osoitti tuntevansa kirjan hyvin. Hän tiesi mitä Uudessa testamentissa opetettiin profetoinnista ja sen aitouden tunnistamisesta. Hän ymmärsi myös tietämyksensä oleellisuuden, sillä vastustajien oli vaikeaa kumota vahvaa raamatullista perustelua.

Maria Åkerblomin toiminnan ja julistuksen oli syytetty aiheuttaneen mielenvikaisuutta joissain kuulijoissa. Eino Vartiovaara vastasi näihin syytteisiin ilmoittamalla, että kyse ei ollut varsinaisesta mielenvikaisuudesta. Vartiovaaran mukaan evankeliumin kuuleminen saattoi olla joillekin hyvin raskasta, sillä silloin joutui kasvokkain oman syntisyytensä kanssa. Tästä saattoi joissain tapauksissa seurata ”henkistä pimeyttä”⁴². Se oli kuitenkin hänen mielestään parempi asiointi kuin ikuisen kadotukseen joutuminen, joka olisi seurauksena evankeliumin sanoman hylkäämisestä. Toisaalta Vartiovaara myös epäili että niillä, joiden syytettiin tulleen mielenvikaisiksi

³⁹ Vartiovaara 1920b, 36–38.

⁴⁰ Vartiovaara 1920b, 39.

⁴¹ Vartiovaara 1920b, 40–41.

⁴² Vartiovaara 1920b, 48.

Maria Åkerblomin julistusta kuunneltuaan, oli mahdollisesti ollut jo aikaisemmin henkisiä tai ruumiillisia vikoja. Maria Åkerblomia käytettiin siis vain syntipukkina jo aiemmin esiin tulleille ongelmille.⁴³ Vartiovaaran kommentit mielenvikaisuusasiaa kohtaan ovat keskenään jossain määrin ristiriitaisia: yhtäältä hän kielsi mielenvikaisuuden johtuneen Åkerblomin saarnoista, mutta toisaalta myönsi että mielenvikaisuutta oli saattanut esiintyä. Hänen perustelujaan yhdisti kuitenkin ajatus siitä, että ihmiset olivat joka tapauksessa hengellisesti paremmassa tilanteessa kuultuaan Åkerblomin saarnoja, olivat sitten tulleet mielenvikaisiksi tai eivät.

– – En minä tällä hetkellä tunne ainoatakaan henkilöä, jonka todistettavasti voitaisiin näyttää tulleen mielisairaaksi M. Å:n (= hänen evankeliumin julistamisensa) tähden. Mutta sitä en tahdo vastaan väittää, etteikö joskus, kun eteen on sattunut joku piintynyt synninorja, ”vanhan-aatamin” lähtökalaasi ole juovuttanut häntä niin onnelliseen rauhanuneen ja vuoroon sellaisen riemun valtaan, että jokapäiväisen kuiva, onnen kateellinen farisealainen on pitänyt tuota uutta tilaa hänessä hulluutena.⁴⁴

Kokkolan seudulla, kuten muuallakin Suomessa, oli jo aiemmin epäilty erilaisista uskonnollisista herätyksistä johtunutta mielenvikaisuutta. Herätyksen kokeneet olivat muuallakin ajatelleet Vartiovaaran tavoin, että niin sanottu mielenvikaisuus oli parempi vaihtoehto kuin se, että ihmiset eläisivät uskosta osattomina.⁴⁵

Arkkipiispan tarkastuksen lausunnoissa oli käytetty käsitettä mystillis-haaveellisuus kuvaamaan Maria Åkerblomin ympärille kehittynyttä liikettä. Vartiovaaran mukaan liikkeen toiminnassa ei ollut mitään mystistä, joskin sen kokouksiin pyrittiin olemaan päästämättä sellaisia henkilöitä, joiden tiedettiin suhtautuneen liikkeeseen kielteisesti. Näiden läsnäolo olisi saattanut aiheuttaa sen, että Jumalan henki ei olisi pystynyt vaikuttamaan Åkerblomissa. Haaveellisuudella Vartiovaara epäili tarkoitettaneen sitä, että liikkeessä uskottiin Jeesuksen toisen tulemisen olevan lähellä. Vartiovaaran mukaan aivan viime aikoina oli tapahtunut niin paljon sellaista, mitä Raamatussa oli luvattu tapahtuvan lopun aikojen alla, että merkit olivat täysin selvät. Siten kyse ei ollut hänen mielestään haaveellisuudesta vaan tosiasioiden tunnustamisesta.⁴⁶

Maria Åkerblomin ympärille kerääntyneiden ihmisten oli syytetty palvoneen Åkerblomia Jumalan kaltaisena olentona. Vartiovaaran mukaan tästä ei ollut kysymys, vaan Åkerblomia kunnioitettiin ainoastaan Jumalan välineenä:

⁴³ Vartiovaara 1920b, 45–49.

⁴⁴ Vartiovaara 1920b, 175.

⁴⁵ Siltala 1992, 34.

⁴⁶ Vartiovaara 1920b, 112–114.

Meitä kristivelilaumojä täällä Pohjanmaalla ei maallisessa mielessä puhuttuna ja tarkoitettuna johda mikään ihmismahti tahi persoonallisuus (yhtä vähän M.Ä. kuin kukaan muukaan), vaan yksin Jumala ja hänen Pyhä Henkensä, joka on asettanut kunkin yksilön siihen tehtävään, mihin hän sopii ja missä Herra häntä tarvitsee.⁴⁷

Tällä lausunnolla Vartiovaara viittasi myös siihen, että Maria Åkerblomilla oli oikeus toimia saarnaajana seurakunnassa, sillä Jumala oli asettanut tämän kyseiseen tehtävään.⁴⁸

Arkkipiispan lausunnossa liikettä oli syytetty lahkolaisuudesta ja Maria Åkerblomia kansan villitsemisestä. Vartiovaaran mukaan aidosti Raamatun sanassa pitäytyviä evankeliumin julistajia pidettiin usein lahkolaisina. Hän muistutti, että aikanaan varhaisia kristittyjäkin oli pidetty lahkona. Villitsemisestä oli Vartiovaaran mukaan usein syytetty uudella tavalla uskonasioita tulkitsevia henkilöitä. Vartiovaara näki villitsijöiden olevan paholaisen lähettämiä henkilöitä, jotka opettivat väärin kristinuskon perusasioista, kuten kasteesta tai ehtoollisesta. Maria Åkerblomin tapauksessa tästä ei kuitenkaan Vartiovaaran mukaan ollut kyse, sillä Åkerblom ei julistanut uudenlaista oppia. Opin perusasiat olivat Vartiovaaran mielestä oikeat, mutta Åkerblomin julistuksessa painottui Jeesuksen toisen tulemisen läheisyys.⁴⁹

Maria Åkerblomin oli myös syytetty kopioineen oppia muilta ja matkineen muiden horrossaarnaajien toimintaa. Jotkut olivat epäilleet Maria Åkerblomin esittäneen tietoisesti Helena Konttisen aikanaan ennustamaa toista kieltä puhuvaa naispuolista Jumalan asetta. Vartiovaara kiisti epäilyt ja totesi, että Maria Åkerblom ei ollut koskaan tavannut ketään toista horrospuhujaa. Tämä ei Vartiovaaran mukaan myöskään olisi kyennyt lukemaan Helena Konttisesta, sillä tätä käsittelevä kirjallisuus oli kirjoitettu suomeksi, jota Åkerblom ei ymmärtänyt.⁵⁰ Vartiovaara ei erikseen maininnut mitään siitä, oliko Konttisen toimintaan tai kuolemaan liittyen ollut uutisia esimerkiksi lehdistössä, jota kautta Åkerblom olisi saattanut kuulla ja ottaa vaikutteita Konttisesta.

⁴⁷ Vartiovaara 1920b, 168.

⁴⁸ Vartiovaara 1920b, 167–168.

⁴⁹ Vartiovaara 1920b, 117–118; 124; 156.

⁵⁰ Vartiovaara 1920b, 188–190. Ruotsinkielinen käännös Helena Konttisesta kertovasta elämäkerrasta *En profetissa i våra dagar (Helena Konttinen f. Eronen). Hennes levnad och lärdomar, upptecknade till att giva ljus och befästa tron hos dem, som vandra på den smala vägen* ilmestyi vuonna 1920.

2.3. Teoksien painotukset ja niiden merkitys julkisuuskuvan muokkaamiselle

2.3.1. Toiminnan oikeaoppisuus ja raamatullisuus

Eino Vartiovaara muistutti, että Maria Åkerblomia ei tullut pitää pyhimyksenä. Vartiovaaran mukaan ainoa pyhimys oli Jeesus.⁵¹ Teoksissa painotettiin Maria Åkerblomin asemaa Jumalan välineenä, jonka omalla persoonalla tai tahdolla ei ollut merkitystä. Vartiovaara kuvasi Åkerblomia lapselliseksi ja passiiviseksi, eikä tämä Vartiovaaran mukaan tuntenut lainkaan Raamattua.⁵² Tällä tavalla Vartiovaara korosti sitä, että Maria Åkerblomin omat ominaisuudet eivät olleet mahdollistaneet hänen toimintaansa ja saaneet aikaan ihmisten luottamusta ja uskoa häneen, vaan kyse oli Jumalan hengen vaikutuksesta. Näin ollen Vartiovaara pyrki esittämään, että toiminnan soveliaisuutta puolusti se, että Åkerblom oli vähäpätöinen, passiivinen ja lapsellinen nuori nainen. Hän ei siis ollut se hengellisesti vaikuttava tekijä, jota hänen ympärilleen kehittyneessä liikkeessä toteltiin, vaan tuo tekijä oli hänen kauttaan vaikuttanut Jumala.

Maria Åkerblomin oman persoonan merkityksettömyyden korostus sekä maininta siitä, ettei tätä tullut pitää pyhimyksenä, olivat tärkeitä oikeaoppisuuden kannalta. Pyhimyskultti ei kuulunut protestanttiseen perinteeseen, joten Maria Åkerblomin kutsuminen avoimesti pyhimykseksi olisi ollut vääraoppista. Kuvauksessa on silti piirteitä keskiaikaisesta pyhimyselämäkertakirjallisuudesta, jossa miespuolinen kirjoittaja kuvasi naispuolista pyhimystä⁵³. Samoin kuin keskiaikaiset kirjoittajat, myös Eino Vartiovaara korosti kuvaamansa naisen ylimaallisuutta vähättelemällä tämän maallisia ominaisuuksia. Korostamalla naispuolisen henkilön saamaa jumalallista oikeutusta Vartiovaara pyrki osoittamaan, että toiminta ei ollut epäsoviva. Normaalisti nuoren naisen toimiminen julkisena puhujana ja opettajana olisi ollut sopimatonta, mutta kun sen auktorisoijana toimi Jumala, ihmisillä ei ollut oikeutta tuomita sitä.

Molemmissa teoksissa pyrittiin vakuuttamaan lukija siitä, että Maria Åkerblomin julistus oli oikeaoppista ja hänen toimintansa oli Raamatun mukaista.

Teoksissa mainittiin usein raamatunkohtia, joilla perusteltiin väitteitä tai kuvailtiin tapahtumia. Niiden avulla Eino Vartiovaara korosti toiminnan raamatullisuutta ja samalla osoitti olevansa tarkka siitä, että raamatullisuus toteutui. Hän pyrki järjestel-

⁵¹ Vartiovaara 1920b, 189.

⁵² Vartiovaara 1920b, 168; 190.

⁵³ Esim. Mooney 1999.

mällisesti löytämään toiminnalle perustelua Raamatusta, jolloin oikeaoppisuutta ja kristillisyyttä olisi vaikeampi kiistää.

Raamatunkohtien käyttö sekä liikkeen toiminnan vertaaminen alkuseurakuntaan tai Jeesuksen opetuslapsien toimintaan pyrkivät ohjaamaan lukijan ajattelua. Osoittamalla yhteyksiä historiaan ja Raamattuun Eino Vartiovaara pyrki toisaalta luomaan mielikuvaa oikeaoppisesta liikkeestä ja toisaalta estämään vastustajia löytämästä epäkohtia. Perustelemalla toimintaa Raamatulla ja historiallisilla seikoilla hän asetti lukijan valinnan äärelle: jos lukija ei uskonut Raamatulla perustellun teon olevan oikeaoppinen, hän kielsi Raamatun oikeaoppisuuden.

2.3.2. Vastustajat olivat väärässä

Eino Vartiovaara luetteli teoksissaan kaikki vastustajien esittämät syytökset ja hyvin systemaattisesti kumosi tai kiersi niistä jokaisen. Ne, joita hän ei varsinaisesti kyennyt kieltämään, hän muotoili toisenlaisiksi. Esimerkiksi kun Maria Åkerblomin syytettiin aiheuttaneen mielenvikaisuutta kuulijoissaan, Eino Vartiovaara totesi aluksi että asia ei ollut näin. Toisaalta hän myönsi, että oli mahdollista, että joidenkin psyyke oli järkkynyt, mutta tilanne oli kuitenkin parempi kuin siinä tapauksessa, että Åkerblomin julistus olisi jäänyt näiltä mielenvikaiseksi väitetyiltä kuulematta. Samoin hän kielsi olleensa itse sairaalloisen uskonnollisuuden vallassa, mutta myönsi kuitenkin uskonnollisen kiihkon. Se oli hänen mukaansa myönteinen asia.

Vartiovaaran tekstissä oli paljon lainauksia ja otteita kirjeistä, pöytäkirjoista ja sopimuksista. Niiden avulla Vartiovaara pyrki luomaan mielikuvaa hyvin dokumentoidusta asioiden kulusta. Jos vastustajat väittivät jonkin asian olleen toisin kuin Vartiovaara sen esitti, hän saattoi esittää todisteeksi yleensä useamman todistajan allekirjoittaman asiakirjan.⁵⁴ Toisaalta, jos vastustajilla oli esittää jokin dokumentti Vartiovaaraa vastaan, Vartiovaara saattoi tekstissään puolustautua ilmoittamalla, että kyseinen dokumentti oli väärennös. Näin oli esimerkiksi Erik Stadiuksen tapauksessa, jonka yhteydessä esitetty lääkärintodistus ei Vartiovaaran ilmoituksen mukaan vastannut totuutta. Tälläkin korostettiin teosten otsikoiden ajatusta siitä, että Eino Vartiovaaralla oli tiedossaan oikea totuus asioista.

⁵⁴ Esim. Vartiovaara 1920a, 8; Vartiovaara 1920b, 50–51; 60–61.

Vuonna 1921 julkaistu liite teokseen *Maria Åkerblom totuuden valossa* oli korjaus aiemmin julkaistuun kirjaan. Siinä todettiin Vartiovaaran vaimon toimineen Jumalan tahdon vastaisesti, eli vastustaneen aviomiestään, mutta tulleen sittemmin järkiinsä. Liitteeseen oli kopioitu Vartiovaaran vaimon avoin kirje Kokkolan seudun sanomalehtiin. Avoin kirje sisälsi oikaisupyynnön vaimon aikaisempiin sanomisiin. Lisäksi siinä esitettiin toive, että ne ihmiset, joissa oli herännyt epäilyksiä Maria Åkerblomia kohtaan heidän kuultuaan Maiju Vartiovaaran virheellisiä käsityksiä tästä, ymmärtäisivät oikaisupyynnön myötä olla enää epäilemättä.⁵⁵ Liitteellä Vartiovaara pyrki paikkaamaan aiemmin julkaistuun teokseen jääneitä aukkoja, jotka mahdollistivat vastustuksen jatkumisen. Ilmeisesti alkuperäisen teoksen vastaanotto ei ollut tyydyttänyt Vartiovaaraa, joten tämä oli vielä päättänyt yrittää korjata tilannetta.

2.3.3. Painotusten merkitys julkisuuskuvalle

Painotuksilla pyrittiin luomaan sanomalehdistön ja kuulopuheiden perusteella muodostuneesta julkisuuskuvasta poikkeavaa kuvaa. Vartiovaara oli maininnut lähettäneensä kirjoituksiaan lehtiin, mutta niitä ei ollut suostuttu julkaisemaan. Hänen mukaansa sanomalehdet siis muodostivat tietynlaisen kuvan ottamatta huomioon hänen näkökulmaansa. Tästä syystä hän koki tarpeelliseksi julkaista kirjat itse saadakseen muotoiltua itseään tyydyttävän julkisuuskuvan liikkeelle.

Eino Vartiovaara pyrki antamaan lukijalle mielikuvan siitä, että hän tiesi asioista totuuden. Hän kuvaili, mitä valheita ja virheellisiä väitteitä julkisuudessa oli esitetty, minkä jälkeen hän esitti oman versionsa asiasta. Kuvauksien tarkoituksena oli saada lukija ajattelemaan, että åkerblomilaista liikettä kohtaan oli esitetty perusteettomia syytteitä, ja siten sen vastustajat olivat epärehellisiä. Kielteiseksi muodostunutta julkisuuskuvaa pyrittiin muokkaamaan siten, että lukija näkisi vastustajat kielteisessä valossa ja suhtautuisi itse liikkeeseen myönteisesti. Tällä tavalla julkisuuskuvan muokkaaminen oli haasteellista, eikä sillä luultavasti ollut toivottua vaikutusta, sillä Eino Vartiovaaran itse kustantamat kirjat eivät luultavasti saavuttaneet samaa yleisöä kuin sanomalehdistö ja muut välineet, joissa julkisuuskuva normaalisti muotoutui. Mahdollisesti siksi Vartiovaara päätyi julkaisemaan vielä lisää teoksia, joiden pää-

⁵⁵ Vartiovaara 1921, 22.

määrä oli sama kuin ensimmäisten: saada Maria Åkerblom ja tämän seuraajat näyttämään julkisuuskuvansa paremmilta.

III Pyhimyksen tekoa – kuinka Maria Åkerblomista pyrittiin rakentamaan pyhimys

3.1. Yleisön suhtautuminen Maria Åkerblomin omaelämäkertaan

Maria Åkerbloms autobiografi och första delen av hennes verksamhet julkaistiin vuonna 1920 kuten aikaisemmat Eino Vartiovaaran julkaisemat kirjat. Teos kuvasi Maria Åkerblomin elämää lapsuudesta noin 20-vuotiaaksi. Siinä esiteltiin myös Åkerblomin ennustuksia ja näkyjä sekä pyrittiin luomaan mielikuvaa oikeaoppisesta julistajasta. Teoksen esipuheen oli kirjoittanut Eino Vartiovaara, ja itse tekstin takana oli Maria Åkerblom, joka ilmeisesti saneli sen kirjurille. Loppusanoina oli åkerblomilaisen F.C. Johanssonin kertomus siitä, kuinka hän oli vakuuttunut Maria Åkerblomin julistuksesta.¹

Teoksen julkinen vastaanotto oli torjuva. *Österbottningen*-lehdessä omaelämäkertaa arvosteltiin täysin turhaksi teokseksi, ja muutenkin lehdissä suhtauduttiin teokseen lähinnä pilkallisesti. Teoksen sisältämät ennustukset ja näyt koskivat jo menneitä tapahtumia. Lehdissä kehoitettiin Åkerblomia kirjoittamaan tulevaisuutta koskevan kirjan, sillä menneisyyttä kuka tahansa osasi ennustaa.² Erityisesti Åkerblomin esiintyminen ikäistään nuorempana ja oikean iän kertomatta jättäminen omaelämäkerrassa aiheuttivat närkästystä ja huvittuneisuuttakin, kuten *Österbottningenissa* julkaisusta pakinasta käy ilmi:

On ensinnäkin hiukan yleisten käytäntöjen rajamailla kirjoittaa ”muistelmia” henkilöstä joka ei ole vielä saavuttanut seitsemättätoista ikävuottaan. Oletan nimittäin että M. Åkerblom edelleen on kuudennellatoista [ikävuodellaan]. Siihen kun tuppaa menemään useita ”maallisia vuosia” ennen kuin hän täyttää [vuosia].³

Myös Aarni Voipio kommentoi Maria Åkerblomin elämäkertaa vuonna 1922 julkaisutussa väitöskirjassaan *Unissasaarnaaminen uskonnollisena ilmiönä*. Voipion mukaan omaelämäkertaa kirjoittaessa ”on muistiinpanoja tehtäessä kaiken aikaa pidetty silmällä tietojen saattamista julkisuuteen eikä kerrottu mitään vain ystävien varalta”. Tällä Voipio viittasi siihen, että koki teoksen olleen voimakkaasti väritetty kuvaus tapahtumista, johon tuli suhtautua epäilyksellä.⁴ Väitöskirjassa ja Voipion aiemmissa

¹ Autobiografi.

² Björkstrand 1976, 146; Björkstrand 2011, 106.

³ Öb 6.8.1920 Röttmånaden.

⁴ Voipio 1922, 34.

teoksissa esitetyt kuvaukset lienevät osaltaan vaikuttaneet yleiseen mielikuvaan Maria Åkerblomista ja tämän elämäkerrasta, ja sitä kautta åkerblomilaisuuden julkisuuskuvaan.

Vuonna 1919 julkaistussa teoksessa *Suomalaisia unisaarnaajia* Aarni Voipio kertoi tavanneensa Maria Åkerblomin ja keskustelleensa tämän kanssa tämän perheestä ja lapsuudesta. Kuvaus keskustelun sisällöstä on pitkälti yhdenpitävä seuraavana vuonna ilmestyneen omaelämäkerran kanssa.⁵ Voipion kuvaukset Maria Åkerblomin saarnatilaaisuudesta ja Åkerblomin esiintymisestä ovat myös monilta osin samanlaisia kuin omaelämäkerran kuvaukset, mutta osittain niissä on eroja. Yhtäältä Voipio kuvasi Åkerblomia nuoren oloiseksi, heikon ja herkän näköiseksi tyttöseksi, jonka ääni oli muulloin heiveröinen mutta saarnatessa voimakas. Samanlainen kuva nousee omaelämäkerrasta. Toisaalta Voipio totesi, että Åkerblomin esiintyminen oli liian korostettua ja siksi epäaidon oloista. Voipion mukaan Åkerblom korosti itseään esiintymisellään, vaikka puheissaan tämä vähätteli oman persoonansa merkitystä. Voipio kuitenkin kuvasi Åkerblomia lahjakkaaksi puhujaksi ja esiintyjäksi.⁶ Teoksensa lopussa Voipio esitti, että Maria Åkerblom oli mahdollisesti alkanut käyttää lahjakkuuttaan itsekkäisiin tarkoituksiin, mistä hän uskoi tulevaisuudessa aiheutuvan tälle ongelmia.⁷ Tällä kuvauksella on voinut olla vahvistava vaikutus jo ennestään torjuvaan julkisuuskuvaan. *Suomalaisia unisaarnaajia* oli laajalle yleisölle tarkoitettu tietokirja. Tieteentekijänä Voipio oli auktoriteetti ja hän tunsi horrossaarnailmiön, joten hänen mielipiteillään oli painoarvoa. Tällä tavoin Voipio oli osaltaan ollut mukana luomassa julkisuuskuva, jota Vartiovaara ja Åkerblom pyrkivät julkaisemillaan kirjoilla muokkaamaan.

Omaelämäkerta herätti huvittuneisuutta yleisössä, mutta åkerblomilaisen liikkeen näkökulmasta se oli tärkeä teos, joka antoi lukijalleen tietoa erityislaatuisen saarnaajan elämästä. Siinä kuvattiin liikkeen keskushahmon Maria Åkerblomin perhettä, terveydentilaa, ennustuksia, vainoajia, esikuvia ja luontosuhdetta – samoja elementtejä, joita on aiemminkin kuvattu pyhistä ihmisistä kirjoitettaessa.

⁵ Voipio 1919, 107–108.

⁶ Voipio 1919, 103–104.

⁷ Voipio 1919, 111.

3.2. Pyhimyselämäkerrallisia elementtejä Maria Åkerblomin omaelämäkerrassa

3.2.1. Lapsuus ja perhe

Keskiaikaisissa (vuodet 500–1400) pyhimyselämäkerroissa kuvattiin usein pyhimyshahmon lapsuutta ja perheolosuhteita, joiden saatettiin nähdä viitanneen henkilön tulevaan toimintaan. Merkitystä annettiin myös tilanteelle ennen pyhimyksen syntymää: monesti syntymää edelsivät äidin rukoukset, joissa toivottiin joko lasta ylipäättään tai erityisen hurskasta lasta. Kuvaamalla vanhempien rukouksia ja Jumalan vastusta rukouksiin pyrittiin vahvistamaan sitä, että kyseessä oli Jumalan valtuuttama henkilö eli oikea pyhimys.⁸

Henkilö saattoi osoittaa jo suhteellisen varhain lapsuudessaan merkkejä voimakkaasta hengellisyydestä tai ihmeellisistä kyvyistä. Yleinen ikä hengellisen toiminnan alkamiselle oli noin 7-vuotiaana, jolloin lapsi saattoi alkaa suorittaa katumusharjoituksia tai nähdä jumalallisia näkyjä. Lapsen voimakas hengellinen suuntautuminen saattoi myös vaikuttaa perheen hengellisyyteen ja perheenjäsenten välisiin suhteisiin.⁹

Teoksessa *Maria Åkerbloms autobiografi* kuvailtiin Åkerblomin lapsuutta ja annettiin useita esimerkkejä Åkerblomin hengellisestä toiminnasta. Teoksen alussa kuvattiin aikaa ennen Åkerblomin syntymää, jolloin Åkerblomin äiti oli raskaana ollessaan rukoillut saavansa lapsen, joka toimisi Jumalan apuvälineenä. Hän oli ensisijaisesti toivonut, että tuleva lapsi voisi pitää huolta muiden perheenjäsenten hengellisestä tilasta, sillä äiti itse oli kokenut olevansa tähän tehtävään kyvytön. Äiti oli kokenut myös kuulleensa Jumalan vastanneen hänelle, että hänen rukouksensa tulisivat toteutumaan.¹⁰ Åkerblomin äiti oli elämäkerran mukaan hyvin uskonnollinen ja kärsi jatkuvasti siitä, että hänen miehensä ei uskonut Jumalaan.

Äitini on kertonut minulle ja muille, että kun hän kantoi minua sydämensä alla ennen syntymääni, rukoi hän alituisesti Jumalaa, sillä silloin oli ehdinko hänen elämässään suurin erityisesti hengellisestä näkökulmasta. Isäni ei pitänyt Jumalaa ja taivasta merkityksellisenä ja myös lastensa [äiti] pelkäsi lähtevän sille tielle jonka isä oli valinnut.¹¹

⁸ Weinstein & Bell 1982, 18–20.

⁹ Weinstein & Bell 1982, 25.

¹⁰ *Autobiografi*, 1–4.

¹¹ *Autobiografi*, 1.

Tällainen jännite uskonnollisen äidin ja vastahakoisen isän välillä ei ollut ainutlaatuinen, vaan vastaavia kuvauksia löytyy myös monien pyhimysten elämäkertoista.¹²

Maria Åkerblom oli ilmeisesti 7-vuotias kun hänet lähetettiin omasta kodistaan sijaisperheeseen, sillä omalla perheellä ei ollut varaa kasvattaa häntä. Sijaisperheessä Åkerblomin kuvattiin oppineen käytöstapoja ja saaneen kurinalaisempaa kasvatusta kuin kotonaan. Sijaisperheen äidin kuvattiin kuitenkin olleen jossain määrin puolueellinen, ja elämäkerran mukaan hän ”usein jätti ottamatta selvää asioiden oikeasta laidasta, kun lapset olivat tehneet jotain rangaistavaa, ja siksi usein minä [Maria Åkerblom] – – sain kärsiä rangaistuksen”¹³. Myös joidenkin pyhimysten on kuvattu aikaan saaneen epäoikeudenmukaista kohtelua jouduttuaan eroon biologisista vanhemmistaan. Esimerkiksi äitipuoli oli saattanut aiheuttaa hankaluuksia ja henkilö oli nuorena joutunut kohtuuttomien vaatimusten kohteeksi tai tottelemaan äitipuolen käskyjä orjallisesti.¹⁴

Åkerblomin kuvattiin olleen lapsesta saakka hyvin kiinnostunut hengellisistä lauluista ja rukouksista. Elämäkerran mukaan hän oli viimeistään 8-vuotiaana alkanut osoittaa merkkejä siitä, että saattaisi mahdollisesti toteuttaa äitinsä rukouksissaan esittämät toiveet. Hänen kerrottiin kuvitelleen tulevansa puhumaan Jumalasta suurelle yleisölle. Lisäksi hänen kuvattiin nähneen unia esimerkiksi tuomiopäivästä. Sitä pidettiin ihmeellisenä, sillä elämäkerran mukaan Åkerblom ei ollut kahdeksanteen ikävuoteensa mennessä vielä lukenut lainkaan Raamattua tai muuta kautta saanut tietoa sen kertomuksista. Kahdeksan vuoden iässä Maria Åkerblomin kerrottiin myös olleen hyvin sairas ja joutuneen leikkaukseen, jonka yhteydessä tämä oli kokenut enkelin läsnäoloa.¹⁵

Maria Åkerblom elämäkerrassa ei mainittu vanhempien toivoneen Marian menevän naimisiin ja hankkivan perhettä, tai muuten vastustaneen hänen hengellistä uraansa. Äiti oli kuvauksen mukaan hengellisen työn suhteen erityisen kannustava.¹⁶ Pyhimyselämäkertoissa tavanomaisempaa oli, että vanhemmat toivoivat pojastaan hengellistä toimijaa. Monesti erityisesti naispuolisia henkilöitä käsittelevissä pyhimyselämäkertoissa kerrottiin, kuinka henkilön vanhemmat painostivat tätä menemään

¹² Autobiografi, 1; Weinstein & Bell 1982, 23.

¹³ Autobiografi, 15.

¹⁴ Weinstein & Bell 1982, 60.

¹⁵ Autobiografi, 7; 18; 25.

¹⁶ Autobiografi, 1–2.

naimisiin ja elämään normaalia perhe-elämää. Kuvaus vanhempien suhtautumisesta kuitenkin vaihteli niin mies- kuin naispuolistenkin pyhimyshahmojen tapauksissa – vanhemmille saattoi olla myös hankala hyväksyä poikansa päätöstä elää naimattomana. Toisaalta monet olivat kannustaneet tyttäriään esimerkiksi luostariin menemisessä.¹⁷

Lapsuudelle ja perheolosuhteille annettiin usein tärkeä rooli pyhimyselämäkerroissa. Maria Åkerblomin omaelämäkerrassa perheen merkitys näyttäytyy myös tärkeänä. Elämäkerrassa erityisesti Åkerblomin äidin merkitystä korostettiin. Äidin kerrottiin rukoilleen lasta, joka saisi muun perheen löytämään Jumalan. Äitiä kuvattiin hurskaaksi, ja tämä oli myös opastanut Maria Åkerblomia hengellisten asioiden pariin. Åkerblomin ensimmäiseksi tehtäväksi Jumalan välineenä kuvattiin juuri äidin rukoilema perheen kääntäminen. Åkerblomiin liitetyt jumalalliset kyvyt liittyivät siis merkittävästi hänen perheolosuhteisiinsa. Lapsuudessaan Åkerblom ei kuitenkaan elämäkerran mukaan vielä saanut aikaan ihmetekoja tai aiheuttanut perheessään kääntymistä. Elämäkerran lapsuutta käsittelevässä osassa kuvattiin Åkerblomin kokemia ihmeitä, joiden tämä oli uskonut olleen Jumalan aiheuttamia. Kuvauksen mukaan ne valmistelivat Åkerblomia tulevaisuutta varten.¹⁸

3.2.2. Terveystila, ruumiillisuus ja sukupuoli

Weinsteinin ja Bellin mukaan sairauksien ja sairastamisen kuvausta on pidetty tyyppilisenä erityisesti naispuolisia pyhimyksiä koskevissa elämäkerroissa.¹⁹ Monesti sairauksien tai esimerkiksi katumusharjoitusten vuoksi heikentynyt ruumis kuitenkin kuvattiin majapaikaksi vahvalle sielulle.²⁰ Keskiaikaisissa pyhimyselämäkerroissa ruumiillisuus voitiin yhdistää jumalallisuuteen esimerkiksi silloin, kun pyhimyksestä erittyi parantaviksi katsottuja eritteitä. Myös verenvuoto tai ihottuma saattoi kertoa Jumalan vaikutuksesta. Sairaudet saattoivat olla pyhimyksille tervetulleita, sillä niiden ajateltiin auttavan hengellisessä kasvussa.²¹

¹⁷ Weinstein & Bell 1982, 75–76.

¹⁸ Esim. Autobiografi, 1–10; 17–18.

¹⁹ Weinstein & Bell 1982, 235.

²⁰ Weinstein & Bell 1982, 36.

²¹ Weinstein & Bell 1982, 149; 156.

Maria Åkerbloms autobiografin mukaan Åkerblom oli sairastellut paljon lapsuudestaan saakka ja hän oli ruumiinrakenteeltaan heikko.²² Åkerblomin kerrottiin kärsineen usein korkeasta kuumeesta. Erityisesti horrossaarnatilanteissa Åkerblom kärsi nopeasti kohonneesta kuumeesta juuri ennen saarnan alkamista sekä toisinaan muistakin ruumiillisista oireista, kuten kouristuksista tai käheästä äänestä. Saarnatesaan Åkerblomin kuvattiin olleen kuitenkin ruumiinlämmöltään täysin normaali, ja äänen kuvattiin olleen aivan kirkas ja selkeä. Terveydellisten ongelmien kerrottiin yleensä palanneen heti saarnan päätyttyä.²³ Tällä viitattiin siihen, että silloin kun Åkerblom saarnasi, hänessä vaikutti Jumalan henki, ja hänen oma persoonansa ja maallinen ruumiillisuutensa poistuivat saarnan ajaksi. Siksi myös ruumiilliset sairauksien oireet poistuivat.

Pyhimyksen ruumiillisuus korostui myös kuvauksissa paastosta. Paastoamalla pyhimyksen kuvattiin pyrkineen oman kehonsa tarpeiden mahdollisimman niukkaankin tyydyttämiseen.²⁴ Maria Åkerblomin kuvattiin myös paastonneen, vaikka elämäkerän mukaan hän ei ollut tiennyt mitä paastoaminen merkitsi. Hänen kerrottiin tunteen toisinaan tarvetta ravita itseään pelkästään maidolla ja vedellä, ja tällaiset paastojaksot edelsivät hengellisiä vastoinkäymisiä. Åkerblomin kuvattiin valmistautuneen tiedostamattaan vastoinkäymisiin paastoamalla.²⁵

Keskiajalla naispuoliselle henkilölle hengellisyyden korostus elämässä ja hengellisille asioille omistautuminen saattoi olla houkutteleva vaihtoehto perinteiselle elämälle, johon liittyi naimisiinmeno, perhe-elämä ja työnteko. Naisen mahdollisuudet toimia hengellisenä auktoriteettina olivat kuitenkin erittäin rajalliset verrattuna miehiin. Naisen täytyi siis osoittaa erityistä hurskautta tai pyhyyttä tai saada aikaan ihmetekoja, jotta hän saattoi saavuttaa hengellisen auktoriteetin aseman. Jos nainen osoitti keskiajalla poikkeuksellista hengellistä aktiivisuutta, tätä saatettiin pitää noituutena. Toisaalta jotkut saattoivat pitää samaa toimintaa jumalallisena ja kunnioittaa sen harjoittajaa pyhimyksenä.²⁶ 1900-luvun alussakaan ei ollut tavanomaista, että nainen toimi hengellisenä auktoriteettina. Maria Åkerblomin kuvattiin rukoilleen paljon, nähneen lapsesta lähtien erilaisia näkyjä ja unia, saaneen tarpeen vaatiessa valta-

²² Autobiografi, 23; 31–33.

²³ Autobiografi, 123–125.

²⁴ Weinstein & Bell 1982, 150.

²⁵ Autobiografi, 210–212.

²⁶ Weinstein & Bell 1982, 223–224; 228.

vat fyysiset voimat ja ennustaneen Jumalan avulla tulevia tapahtumia.²⁷ Näitä asioita korostamalla pyrittiin oikeuttamaan Åkerblomin hengellistä toimintaa, joka muuten oli naiselle epäsopivaa.

Henkilöä saatettiin pitää kansan parissa pyhimyksenä, vaikka hän ei täyttänyt opillisia vaatimuksia. Keskiajalla tavallisen kansan edustajille tietyt persoonan ominaisuudet, kuten nöyrä olemus tai hyvien tekojen tekeminen saattoivat olla merkkejä henkilön pyhydestä. Maallikot eivät siis välttämättä olleet huolissaan opillisesta puhtaudesta, mikäli henkilöllä vaikutti olevan suora yhteys jumalalliseen henkeen.²⁸ Naisena Maria Åkerblom ei voinut vaikuttaa virallisesti esimerkiksi kirkossa. Maria Åkerblomin elämäkerrassa hänen horrospuheidensa kuvattiin sisältäneen vetovoimaista julistusta. Julistus ei ehkä olisi täyttänyt kirkon asettamia vaatimuksia oikeaoppisuudesta, mutta se vetosi erityisesti maallikoihin. Elämäkerrassa mainittiin useasti, että horrospuheita saapui kuuntelemaan alati kasvava yleisö.²⁹ Tällä maininnalla haluttiin kiinnittää huomiota siihen, että Åkerblomin puheet kiinnostivat juuri maallikoita, ja tieto kiinnostavasta puhujasta levisi ihmisten keskuudessa. Ihmiset saattoivat kokea saavansa kirkon ulkopuoliselta saarnaajalta aidompaa julistusta kuin esimerkiksi papeilta, jotka olivat opin ja perinteen sitomia. Tämän korostamisella pyrittiin vakuuttamaan lukija siitä, että Åkerblom oli kuvauksen mukainen Jumalan lähettäjä.

Siveys oli pyhimyselämäkertoissa usein keskeistä.³⁰ Maria Åkerblomin elämäkerrassa siveyttä ei erityisesti painotettu. Siihen viitattiin ainoastaan, kun haluttiin kieltää Maria Åkerblomin tanssineen nuorison juhlissa. Elämäkerran mukaan Maria Åkerblom ei pitänyt tanssimisesta, joten vastustajien väite tanssimisesta oli väärä.³¹ Muuten koko siveysasiaan ei kiinnitetty elämäkerrassa minkäänlaista huomiota. Åkerblomin passiivisuutta korostettiin, ja se liittyy myös siveyteen – kirjoittaja antoi ymmärtää että Åkerblomia ei ainakaan voisi syyttää viettelijäksi tai muuten kevytkenkäiseksi naiseksi. Mahdollisesti jättämällä siveyteen liittyvät asiat vähäiselle huomiolle kirjoittaja pyrki korostamaan, että siveys ei Åkerblomin kohdalla ollut missään tapauksessa kyseenalainen tai epäilyttävä asia. Åkerblomin puhtisuuden ja

²⁷ Esim. Autobiografi, 95–98; 111–112 .

²⁸ Weinstein & Bell 1982, 143.

²⁹ Esim. Autobiografi 1982, 72–73; 84–85.

³⁰ Weinstein & Bell 1982, 73.

³¹ Autobiografi, 75.

siveyden haluttiin antaa ymmärtää olleen itsestään selviä asioita, joten niitä ei ollut tarpeen käsitellä elämäkerrassa.

3.2.3. Profetiat ja ajatusten lukeminen

Tulevaisuuden ennustaminen ja muiden ihmisten ajatusten lukeminen olivat keskiajalla tyypillisiä pyhimyksiin liitettyjä kykyjä. Usein ennustukset liittyivät tuomio-päivään. Lisäksi pyhimyksiksi koetut henkilöt saattoivat ennustaa lähitulevaisuuden tapahtumia, kuten yhteiskunnallisen tilanteen muutoksia tai myös yksittäisten ihmisten elämään liittyviä asioita. Voidakseen saavuttaa tai säilyttää pyhimyksen maineen ennustuksia esittävän henkilön tuli tavalla tai toisella erottautua muista ennustajista, joita usein pidettiin huijareina.³²

Ennustuksia kuvattiin paljon Maria Åkerblomin elämäkerrassa. Erilaisten tapausten kuvauksen yhteydessä mainittiin usein, että Maria Åkerblom oli aikaisemmin ennustanut kyseisen tapahtuman. Kirjassa myös todettiin, että Åkerblom oli ennustanut paljon muutakin, mutta näitä ei haluttu kertoa, sillä niille ei ollut todisteita. Kaikille elämäkerrassa esitellyille ennustuksille luvattiin tarpeen vaatiessa todistaja.³³

Suurin osa elämäkerrassa esitetyistä ennustuksista käsitteli lähitulevaisuuden tapahtumia ja Åkerblomin ympärillä olleita ihmisiä. Ajatusten lukeminen liittyi yleensä tilanteisiin, joissa Åkerblomin asema Jumalan lähettiläänä oli kyseenalaistettuna tai hän oli uhattuna fyysisesti.³⁴ Maria Åkerblomin kerrottiin muun muassa ennustaneen, että hänen äitinsä tulisi sairastumaan vakavasti kolme kertaa ja kuolemaan kolmannella sairastumiskerralla. Asian kerrottiin tapahtuneen juuri niin kuin Maria Åkerblom oli ennustanut sen.³⁵ Elämäkerrassa kuvattiin myös kuinka Maria Åkerblom oli ennustanut saksalaisten tulevan valkoisten joukkojen avuksi sisällissodassa.³⁶ Ajatustenlukua kuvattiin muun muassa esittelemällä tapausta, jossa Maria Åkerblom pääsi pakoon punaisten sotilaiden luota. Sotilaat olivat uhkailleet häntä, mutta kun hän luki ääneen heidän ajatuksensa, he olivat päästäneet hänet jatkamaan matkaansa:

En voi kertoa kaikkea mitä siellä puhuin, enkä yksityiskohtia siitä mitä puhuin. Mutta puhuin paljon. Olin vaipunut horrokseen, ilman että itse tiesin sitä, ja mitä joku on myöhemmin ker-

³² Weinstein & Bell 1982, 147–149.

³³ Esim. Autobiografi, 46–47; 50.

³⁴ Autobiografi, 64–66; 95–98;

³⁵ Autobiografi, 177.

³⁶ Autobiografi, 148–154.

tonut, olin jopa lausunut ääneen heidän ajatuksensa. – – He huomasivat, että se oli jotain ylimaallista, jonka kanssa ei tullut leikitellä. – – Kuinka ollakaan, minulle aukesi tie.³⁷

Erilaiset ennustukset ja muiden ihmisten ajatusten lukemisen kuvaukset ovat Maria Åkerblomin elämäkerrassa keskeisellä sijalla. Ne vaikuttavat olleen teoksen tärkein perustelu Maria Åkerblomin asemalle. Niiden avulla pyrittiin ilmaisemaan, että Maria Åkerblomissa vaikutti jumalallinen henki. Elämäkerrassa kerrottiin ainoastaan todistetusti toteutuneita ennustuksia. Siinä ei esitetty mitään sellaisia arvioita tulevasta, jotka saattaisivat olla vääriä. Sisällissotaan liittyvien tapahtumien kuvauksia lukiessa on otettava huomioon, että kuvaus on kirjoitettu itse tapahtumien jälkeen. Asettuminen voittajien puolelle on korostettua, ja sen kuvattiin tapahtuneen silloin, kun asevelje oli vielä toinen, eli punainen puoli piti valkoisia sotilaita vankeinaan.

3.2.4. Vastoinkäymiset ja vainoajat

Pyhimyksen aseman perusteleminen piti keskiajalla tehdä huolellisesti, sillä pyhimys piti kyetä erottamaan muista henkilöistä, joilla väitettiin olevan yliluonnollisia kykyjä, kuten erilaisista ennustajista tai taikureista. Perustelujen piti esittää henkilö oikeanlaisessa valossa, jotta mahdollisesti toisin ajattelevat saataisiin myös vakuutettua.³⁸ Piekin erehdys tai virhe pyhimyksen elämäntavoissa tai teoissa saattoi johtaa siihen, että tätä alettiin pitää huijarina.³⁹

Maria Åkerblomin elämäkerta sijoittuu aikaan ja paikkaan, jossa pyhimykset ja kommunikaatio suoraan Jumalan kanssa kuuluivat menneisyyteen. Raamatun uskottiin sisältävän riittävän ja lopullisen ilmoituksen Jumalasta. Elämäkerrassa kuitenkin kuvailtiin Åkerblomin näkemiä enteitä, hänen tapaamiaan enkeleitä ja tilanteita, joissa hän kuuli Jumalan äänen. Terveystilan muutokset ja ihmeelliset pahoilta tapahtumilta pelastumiset kuvattiin myös jumalallisen hengen aiheuttamiksi. Tästä puhuttiin mystillis-haaveellisuutena ja sen katsottiin olevan epäkristillistä.⁴⁰

Elämäkerrassa korostettiin että Åkerblomilla oli aina horrossaarnatilaus- ja kirkko- ja seurakunta-asiain suuri yleisö. Teoksessa kerrottiin usein kuitenkin myös vainoajista, jotka pyrkivät estämään Maria Åkerblomia toimimasta. Lukija pyrittiin vakuuttamaan siitä, että nämä vainoajat olivat väärässä ja toimivat paitsi Maria Åkerblomia, myös Jumalaa

³⁷ Autobiografi, 130.

³⁸ Weinstein & Bell 1982, 141–142.

³⁹ Weinstein & Bell 1982, 154.

⁴⁰ Esim. Vartiovaara 1920b, 105–106; Björkstrand 1976, 88.

vastaan.⁴¹ Tällöin lukijan tuli myös ymmärtää, että jos hän itse suhtautui kriittisesti lukemaansa, hän lukeutui vainoajien joukkoon. Maria Åkerblomin kohtaamien vastoinkäymisten kuvattiin johtuneen joko vainoajien toimista tai paholaisen vaikutuksesta. Vainosta ja vastoinkäymisistä kerrottaessa viitattiin usein sisällissotaan, jonka punaiset joukot olivat elämäkerran kuvauksen mukaan paholaisen vaikutuspiirissä. Punaisia sotilaita kuvattiin vihollisiksi ja heitä kerrottiin olleen erityisen paljon Åkerblomin kotipaikkakunnalla Snappertunassa.⁴² Nämä viholliset ja vainoajat eivät olleet ainoastaan Maria Åkerblomin vainoajia, vaan (valkoisen) Suomen kansan vihollisia.

Elämäkerrassa todettiin vainoamisen johtuneen ainakin osittain arkkipiispan kielteisestä suhtautumisesta åkerblomilaisiin:

– – meillä on ollut piispantarkastuksesta lähtien paljon surua ja murheita. Monet ihmiset, jotka kuuluivat piispan sanat, tulivat vihamielisiksi meitä kohtaan ja alkoivat vihata Jumalan minun kauttani tekemää työtä, vaikka he aikaisemmin olivat joka ilta olleet mukana ja kuulleet minun puhuvan silloin ensimmäisen kerran kun toimin Kokkolassa.⁴³

Näin pyrittiin kääntämään arkkipiispan puheet häntä itseään vastaan: arkkipiispa oli syyttänyt Maria Åkerblomia ihmisten villitsemisestä ja vääräoppisuudesta. Åkerblomin elämäkerrassa pyrittiin osoittamaan, että arkkipiispa olisi itse mustamaalannut åkerblomilaisia ja siten saanut jotkut uskomaan ettei Maria Åkerblomia kannattanut seurata. Tämän saattoi tulkita omalla tavallaan kansan villitsemiseksi Åkerblomia vastaan.

3.2.5. Esikuvat

Maria Åkerblomin elämäkerrassa kiellettiin Åkerblomin tuntuneen muita horrossaarnaajia:

Ihmeellisintä oli etten ollut koskaan nähnyt ketään horroksessa enkä kuullut ketään horrospuhujaa, vaikka sellaisia on ollut niin monia maassamme, esim. kaksi vuotta ennen minua oli Helsingissä ollut poika, jonka nimi oli Johannes, joka oli puhunut horroksessa kuusi vuotta. Mutta minä en ollut koskaan ollut Helsingissä enkä ollut koskaan nähnyt häntä. Monet ihmiset ovat erehtyneet ja luulleet että olen kuullut Johannesta tai nähnyt häntä jne. – – Myöhemmin olen kyllä kuullut puhuttavan hänestä ja hänen toiminnastaan, ja horrostilassa, jolloin saan usein tietää paljon asioita, olen aistinut että hän oli Jumalan lähettäjä.⁴⁴

Lainauksessa mainittu Johannes oli aiemmin vaikuttanut horrossaarnaaja Johan Söderman. Elämäkerran mukaan Söderman oli aikanaan ilmoittanut, että hänen jälkeen-

⁴¹ Esim. Autobiografi, 206.

⁴² Autobiografi, 126–127.

⁴³ Autobiografi, 206.

⁴⁴ Autobiografi, 45–46.

sä tulisi tyttö, jolla olisi vielä suurempi voima ja Hengen vaikutus kuin hänellä itsellään oli ollut. Söderman oli kertonut että tuo tyttö tulisi kärsimään vainoa ja vastoinkäymisiä mutta myös saavuttamaan paljon.⁴⁵ Hän oli myös ilmoittanut, että kyseisen tytön nimi olisi Maria. Maria Åkerblomin alkuperäinen kutsumanimi oli Ida, mutta hänen kuultuaan Södermanin saarnoista hänen kuvailtiin saaneen ilmoituksen, jonka mukaan häntä tuli alkaa kutsua toisella etunimellä Maria.⁴⁶ Helena Konttinen ja Anna Rogel olivat ennustaneet jälkeensä tulevan naispuolisen profeetan tai näkijän, ja Maria Åkerblom sopi heidän kuvauksiinsa.⁴⁷ On todennäköistä että Maria Åkerblom oli kuullut sekä Rogelista että Konttisesta ja heidän ennustuksistaan.

Jeesus oli keskiajan pyhimyselämäkerroissa tyypillinen esikuva. Erilaisia viittauksia Jeesuksen elämään saattoi näkyä pyhimyksen eri elämänvaiheiden kuvauksessa. Pyhimyksen äiti on saattanut saada tietoa tulevasta lapsestaan joltain jumalalliselta voimalta, kuten Raamatussa kerrotaan Marian saaneen tiedon Jeesuksesta.⁴⁸ Jeesuksen toiminta oli tärkein esimerkki oikeanlaisesta toiminnasta, ja erityisesti pyhimyksien tuli noudattaa tätä esimerkkiä.⁴⁹ Maria Åkerblomin tapauksessa painotettiin voimakkaasti hänen kokemaansa vainoa ja kärsimystä. Erityisesti Kokkolan maaseurakunnassa suoritettujen piispantarkastuksen yhteydessä oli moitittu alueen hengellistä tilaa ja arvosteltu Maria Åkerblomin toimintaa. Elämäkerrassa kuvattiin tämän aiheuttaneen kielteistä suhtautumista aiemman myönteisen mielipiteen sijaan. Sitä verrattiin Jeesuksen kokemaan vainoon:

Mutta minä annan mielelläni anteeksi Herran vuoksi niille, jotka ovat pilkanneet ja ivanneet minua, sillä heitä on johdettu harhaan piispantarkastuksen yhteydessä ja niiden pappien toimesta, jotka tahallaan ovat taistelleet minun kauttani tapahtuvaa Jumalan toimintaa vastaan. Jeesus sanoi ristillä: ”Isä, anna heille anteeksi, sillä he eivät tiedä mitä he tekevät” (Luuk. 23:34). Minä yhdyin tässä Mestarini sanoihin.⁵⁰

Jeesus ei siten ollut pelkästään esikuva Maria Åkerblomille, vaan heidät asetettiin kuvauksessa usein vertaisiksi keskenään.⁵¹

⁴⁵ Autobiografi, 46–47.

⁴⁶ Voipio 1927, 162–163; Björkstrand 1976, 46–47.

⁴⁷ Voipio 1927, 162–164; Stjerna 2001, 106–107.

⁴⁸ Weinstein & Bell 1982, 23.

⁴⁹ Heffernan 1988, 5.

⁵⁰ Autobiografi, 206.

⁵¹ Esim. Autobiografi, V; 47; 51; 101; 206.

3.2.6. Suhde luontoon ja eläimiin

Keskiaikaisissa pyhimyselämäkerroissa on usein kuvauksia pyhimyksen suhteesta luontoon ja eläimiin. Pyhimyksen saatettiin kuvata suhtautuneen eläimiin erityisellä myötätunnolla ja kunnioituksella. Pyhimyksen ja eläimen vuorovaikutukseen saattoi liittyä myös ihmeitä.⁵² Talous ja hyvinvointi saattoivat riippua siitä, mitä luonto kulloinkin antoi ihmisille. Pyhimyksillä saatettiin uskoa olevan mahdollisuuksia vaikuttaa luontoon, esimerkiksi siihen, millainen sato tulisi.⁵³ Myös yliluonnollisuuden käsite sisältää ajatuksen luonnosta, jonka voimia ja lakeja vastaan pyhä ihminen kykeni toimimaan.

Teoksessa *Maria Åkerbloms autobiografi* mainittiin usein Maria Åkerblomin viihtyneen hyvin luonnossa ja nauttineen luonnon kauneudesta. Hänen kerrottiin olleen myös hyvin eläinrakas ja pitäneen erityisesti hevosista.⁵⁴ Åkerblomin kerrottiin kokeneen Jumalan läsnäoloa kaikessa luontoon kuuluvassa kuten kukissa, puissa ja ruohikossa. Luontoon ja eläimiin liitettiin elämäkerrassa erilaisia ihmeitä. Åkerblomin kuvattiin kyenneen löytämään etsimänsä paikan ilman että tiesi missä se oli. Hänen kerrottiin myös pelastuneen pahojen henkien innoittaman kirjallisuuden lukemiselta siksi, että hän oli lukemisen sijaan unohtunut ihailemaan luonnon kauneutta. Åkerblomin hevosen kerrottiin jaksaneen juosta pitkiä matkoja haavoittuneena.⁵⁵

Maria Åkerblomin elämäkerrassa hänen hevosellaan oli korostettu merkitys. Maria Åkerblomin omaelämäkerrassa hevosen ostaminen kuvattiin eri tavalla kuin aikaisemmissa teoksissa, joissa Eino Vartiovaara oli kertonut kaksi eri versiota hevosen hankkimisesta. Åkerblomin omaelämäkerrassa kerrottiin, että Eino Vartiovaara olisi ostanut hevosen yhteiseksi Maria Åkerblomille ja vaimolleen.⁵⁶ Åkerblom kuvasi hevosta hyvin ymmärtäväiseksi ja viisaaksi ja koki sen tekevän kanssaan Jumalan työtä:

Taputin "Lisaa" sen hiestä märälle päälle ja sanoin: "Tiedätkö "Lisa" että sinä palvelet Herraa?" – – Uskon, että "Lisa" ymmärsi minua sillä se oli epätavallisen ymmärtäväinen. Se kuopi jalallaan – – kuin olisi halunnut sanoa: "Kyllä minä tiedän, ketä palvelen".⁵⁷

⁵² Alexander 2008, 1–3.

⁵³ Weinstein & Bell 1982, 183; 208.

⁵⁴ Esim. *Autobiografi*, 17–18.

⁵⁵ *Autobiografi*, 106–109; 111–112; 148–154.

⁵⁶ *Autobiografi*, 195–196.

⁵⁷ *Autobiografi*, 152–154.

Åkerblomin kerrottiin antaneen hevosensa valkoisille sotilaille, sillä nämä olivat tarvinneet hyvää ratsuhevosta. Hevonen oli luvattu tuoda takaisin, mutta sitä ei koskaan kuulunut. Åkerblomin kerrottiin kokeneen olleensa liian kiintynyt hevoseensa, jolloin hän ajatteli Jumalan ottaneen hevosen häneltä opetuksesi pois. Näin hän oli uskonut että häntä opetettiin olemaan kiintymättä aineellisiin asioihin.⁵⁸

3.2.7. Pyhimyselämäkertakirjallisuuden ja Maria Åkerblomin omaelämäkerran suhde

Edellä käsitellyn perusteella Maria Åkerblomin elämäkerrassa on yllättävän paljon keskiaikaisiin pyhimyselämäkertoihin liitettjä piirteitä. Keskiaikaiset pyhimyselämäkerrat koostuivat yleensä kahdesta osasta, pyhimyksen elämän kuvauksesta sekä tähän liitettjen ihmeiden kuvauksesta. Åkerblomin elämäkerrassa ei ollut kahta selkeää eri osaa, vaan se sisälsi melko kronologisen kertomuksen Åkerblomin elämästä lapsuudesta noin 20-vuotiaaksi saakka. Ihmeet ja muut jumalallisesta vaikutuksesta kertovat asiat kerrottiin muun kuvauksen lomassa.

Teos on kirjoitettu Maria Åkerblomin sanelun mukaan. Björkstrandin mukaan Åkerblomilla oli kirjuri, ja Voipio mainitsi että ”kirja on pääasiallisesti kuvattavan henkilön itse kirjoittajalle sanelema”. Björkstrand epäili, että Eino Vartiovaara ainakin tarkasti Maria Åkerblomin kirjoitusten teologisen sisällön.⁵⁹ Kirja on todennäköisesti kirjoitettu Maria Åkerblomin ja Eino Vartiovaaran yhteistyönä, sillä Eino Vartiovaaran kirjoittamassa esipuheessa todettiin Vartiovaaran ehdottaneen Åkerblomille, että he yhdessä kirjoittaisivat ylös muistojaan ja tietojaan Åkerblomin elämästä.⁶⁰ Kuten keskiaikaisissa pyhimyselämäkeroissa, myös tässä tapauksessa on hankala erottaa elämäkerran kirjoittajan ääntä itse päähenkilön, pyhimyksen, äänestä.⁶¹ Maria Åkerblomin elämäkerran viestinä vaikuttaa olleen Åkerblomin passiivisuuden ja oman toiminnan merkityksettömyyden korostaminen. Vaikka Vartiovaaran mukaan Åkerblomia ei tullutkaan pitää pyhimyksenä⁶², hän käsitteli tätä monesti samoilla tavoilla kuin pyhimyselämäkertojen kirjoittajat käsittelivät pyhimyksiä. Keskiaikaisten pyhimyselämäkertojen kirjoittajat myönsivät kirjoittaneensa juuri pyhimyksestä,

⁵⁸ Autobiografi, 159–160.

⁵⁹ Voipio 1927, 144; Björkstrand 2011, 109.

⁶⁰ Autobiografi, X.

⁶¹ Bynum 1999, X.

⁶² Vartiovaara 1920b.

toisin kuin Eino Vartiovaara. Keskiaikaisilla kirjoittajilla motiivi oli siis selkeästi esillä – he halusivat, että heidän teoksensa päähenkilö tunnustettaisiin pyhimykseksi. Maria Åkerblomin elämäkerran kirjoittamisen motiivi ei luonnollisesti ollut näin avoin, sillä pyhimykset eivät kuuluneet protestanttiseen perinteeseen.

Pyhimyselämäkerralliset elementit, eli lapsuuden, terveydentilan, yliluonnollisten kykyjen, vastoinikäymisten, esikuvien sekä luontosuhteen kuvaukset, erottuvat selkeästi Maria Åkerblomin omaelämäkerrassa. Niiden avulla on pyritty luomaan Maria Åkerblomista mahdollisimman vastakkainen mielikuva julkisuuskuvaan nähden. Julkisuudessa pahana juonittelijana tunnettu Åkerblom näyttäytyi omaelämäkerrassaan herkkänä, heikkona ja jossain määrin yksinkertaisena nuorena naisena, jolla ei omaelämäkerran perusteella vaikuttanut olleen minkäänlaisia kykyjä toisten ihmisten manipulointiin tai vallankäyttöön.

3.3. Muut Maria Åkerblomin nimissä julkaistut kirjat – pyhimyksen ohjeita kannattajilleen

3.3.1. *En bok om himmelen för de små*

Tämä 44 sivuinen lapsosille suunnattu kirjanen, on yksi M. Å:n parhaimmista. Lapsipsykologian niin erittäin hyvin tuntien, kuljettaa hän nuoret sydämet mielikuvituksen siivillä, mutta silti ikuisista totuuksista kiinnipitäen, kauas paradiisiin tuoksuisiin lehtoihin, taivaallisen Isän asuinsijoille, tuonne toivojen maahan, jossa maallinen pauhina lakkaa. Täysi-kasvuksellekin tarjoaa tämä pikku kirjanen kalliita henkisiä päärlyjä poimittavaksi!⁶³

En bok om himmelen för de små julkaistiin vuonna 1921 Maria Åkerblomin nimissä. Maria Åkerblomin allekirjoituksella varustetussa esipuheessa kirjan julkaisemisen syyksi kerrottiin halu antaa lapsille mahdollisuus tietää Jumalasta.⁶⁴ Kirjoittaja kuvaili teoksessa Jumalaa, Jeesusta, taivasta ja enkeleitä. Lisäksi teoksessa annettiin lapsille ohjeita hyvään ja Jumalalle kelpaavaan käytökseen. Lapsia kehoitettiin muun muassa tottelevaisuuteen:

Kuuletko, lapsonen, kun enkeli kulkee vierelläsi, jos olet tottelematon, enkeli kulkee kauempana sinusta. Jos olet kiltti, tottelevainen ja aulis, jos luet läksysi hyvin, tottelet äitiäsi, kuuntelet hänen pyyntöjään, jos kuuntelet isäsi käskyjä ja nuhteita, jos rakastat Jeesusta, jos ylistät Vapahtajaasi virsilläsi, lauluillasi ja hengellisillä viisuillasi, silloin enkeli pysyy aivan lähelläsi. – – Ympärilläsi ulvovat sudet, ympärilläsi karjuvat leijonat, mutta ne pelkäävät enkeliä.⁶⁵

⁶³ Vartiovaara 1926, 40.

⁶⁴ EBHS, 3–4.

⁶⁵ EBHS, 6–7.

Lapsia myös rohkaistiin olemaan pelkäämättä kuolemaa, ja heille keuhuttiin kuinka mukavaa taivaassa oli. Kirjassa kuvattiin Jeesuksen elämää ja kuolemaa ja kehoitettiin kiinnittämään huomiota Jeesuksen opetukseen.⁶⁶ Kirjoittajan mukaan kirjoittamishetkellä elettiin viimeisiä aikoja ja Jeesuksen toinen tuleminen oli hyvin lähellä. Tästä syystä oli erityisen tärkeää, että lapset saivat tietää Jeesuksesta ajoissa. Lapsia myös kehoitettiin itse kertomaan saamistaan tiedoista kaikille, jotka he tapasivat.⁶⁷ Välillä kirjoittaja kehotti laulamaan ilmeisesti Maria Åkerblomin sanoittamia hengellisiä lauluja. Lauluissa käsiteltiin vastaavia aiheita kuin kirjassa: taivasta, Jeesusta ja enkeleitä.⁶⁸

Teoksessa kerrottiin Elämän kirjasta, joka sijaitsi taivaassa:

Siihen on kirjoitettu kaikkien lapsien ja kaikkien maailman ihmisten nimet. – – Kirjasta huolehtii kaksi enkeliä, jotka joka päivä sekä poistavat että kirjoittavat nimiä kirjaan. Kun sielu kuolee, enkelit näkevät heti onko nimi kirjoitettuna sinne vai ei. Jos ne löytävät nimen sieltä, ne hakevat heti sielun taivaan valoon. Mutta jos nimi on pimeä, ne poistavat sen, ja sitten saavat pimeyden enkelit, mustat enkelit, viedä sielun omaan valtakuntaansa.⁶⁹

Kirjoittajan mukaan taivaassa oli myös muita kirjoja, joissa oli tietoja ihmisten käyttäytymisestä. Niiden avulla kaikki, mitä maan päällä tapahtui, oli Jumalan tiedossa. Teoksessa kerrottiin myös, että Jumalaan uskovien pieniä virheitä ja erehdyksiä ei kirjoitettu näihin kirjoihin ylös. Itsekkyyttä ja tottelemattomuutta kauas Jumalasta ajautuneiden henkilöiden synnit sen sijaan kirjattiin. Näin haluttiin havainnollistaa sitä, että niin lasten kuin aikuistenkin tuli pyrkiä aina käyttäytymään mahdollisimman hyvin ja ravitsemaan uskoaan, jotta eivät vaarantaisi taivaaseen pääsyään.⁷⁰ Toisaalta korostettiin sitä, että pienet virheet olivat sallittuja, eikä niistä tuomittu. Tämä korostus houkuttelee ajattelemaan, että liikkeen omassa toiminnassa tai julkaisuissa esiintyneet virheetkään eivät tehneet liikkeestä Jumalalle kelpaamatonta.

Teoksessa kerrottiin Kokkolan lapsipiiristä, jota Maria Åkerblom piti yllä. Piiriin kuuluivat ainakin Vartiovaaran perheen lapset, Maria Åkerblomin kannattajien lapsia sekä muita lapsia, joiden kerrottiin jääneen orvoiksi. Ilmeisesti nämä lapset oli adoptoitu Vartiovaarojen perheeseen. Lapsipiirissä käsiteltiin ilmeisesti samoja asioita, joista kirjaan oli kirjoitettu, ja lisäksi lapset lauloivat ja rukoilivat.⁷¹ Tällä tavoin

⁶⁶ EBHS, 8–10.

⁶⁷ EBHS, 12.

⁶⁸ EBHS, esim. 10; 21–22; 36.

⁶⁹ EBHS, 16.

⁷⁰ EBHS, 17–18.

⁷¹ EBHS, 28–31.

kirjoittaja osoitti Maria Åkerblomin tehneen työtä lasten parissa ja pyrkineen antamaan lapsille tietoa Jumalasta sekä tarpeen mukaan myös kodin. Sillä korostettiin Åkerblomin hyväsydämyyttä ja liikkeen pyyteettömyyttä sen hoitaessa kannattajien asioita. Hyväntekeväisyys oli myös keskiajalla ollut tunnusomainen piirre pyhimyshahmoille – oikean pyhimyksen erotti pahalaisen vallassa olevasta muun muassa se, että tämä käytti kykyjään hyvän tekemiseen.⁷² Kuva, joka kirjasta välittyi, oli siten johdonmukainen omaelämäkerran kanssa.

En bok om himmelen för de små sisälsi tietoa ja ohjeita lapsille sekä kuvausta Maria Åkerblomin toiminnasta. Teos antaa ymmärtää, että Åkerblomilla oli erityistä tietoa Jumalasta ja taivaasta, joten hänen kannattajansa saivat kirjasta sellaista tietoa, mitä muilla ei ollut. Teoksessa kerrottiin sen olleen suunnattu lapsille, mutta siinä esitetyt asiat koskivat myös aikuisia. Näin ollen teos sopi rohkaisuksi ja ohjekirjaksi kaikille kannattajille ikään katsomatta.

Helena Konttisen kerrottiin K.K. Sarlinin kirjoittamassa elämäkerrassa *Eräs meidän ajan profeetta* saarnanneen Taivaan kirjoista. Aiheen kuvaus oli samankaltaista kuin Maria Åkerblomilla:

Yleinen tuomio kun tulee, niin sitten on kaksi kirjaa, elämän ja kuoleman kirja (Ilm. 20:12), ja jokainen itse lukee osansa, ja omatunto on silloin vierasmiehenä. Jokainen voi itse lukea tuomionsa kirjasta, sillä se kirja on silloin niinkuin aurinko, että sen näkee jokainen. – – Kenen nimeä ei löydy elämän kirjasta, sen työt jäävät kuoleman kirjaan.⁷³

Sekä Konttisen että Åkerblomin kuvaukset perustuivat löyhästi Ilmestyskirjan kuvaukseen viimeisistä päivistä ja elämän ja kuoleman kirjoista (Ilm. 20:11–12⁷⁴). Maria Åkerblomin *En bok om himmelen för de små* ilmestyi sen jälkeen kun Konttisesta kertova elämäkerta oli käännetty ruotsiksi, joten on mahdollista, että Åkerblom on lukenut teosta tai muuten saanut tietoa sen sisällöstä. Konttinen ja Åkerblom antoivat molemmat ymmärtää, että heidän yleisönsä saivat erityistä ilmoitusta profeettansa kautta, ja erityisesti lopun aikoina tällaisella ilmoituksella olisi mahdollisesti ratkaiseva merkitys siinä, kumpaan kirjaan kunkin henkilön nimi kirjoitettaisiin.

⁷² Weinstein & Bell 1982, 153.

⁷³ Sarlin 1978, 84.

⁷⁴ ”11 Minä näin suuren valkean valtaistuimen ja sen, joka sillä istuu. Hänen kasvojensa edestä pakenivat maa ja taivas, eikä niistä jäänyt jälkeäkään. 12 Näin myös kuolleet, suuret ja pienet, seisomassa valtaistuimen edessä. Kirjat avattiin, avattiin myös elämän kirja, ja kuolleet tuomittiin sen perusteella, mitä kirjoihin oli merkitty, kukin tekojensa mukaan.”

3.3.2. *Vad är gud och evigheten*

Tässä pienessä, 52 sivua käsittävässä, mutta pirteässä kirjasessa M.Å. helppotajuisesti käsittelee kristinopin päätötuudet, nimittäin: luomisen, syntiinlankeemuksen, lunastuksen, pyhityksen, kuoleman ja iankaikkisuus-kysymyksen. Luettuaan nuo harvat rivit, jää lukija, olipa hän kuka hyvänsä, hiljaisesti miettimään rivien vakavuutta, syvyyttä, ja – – kohotetun ijäisyysverhon takaa kuultaa lukijan sieluun joko pyhä kirkkaus, toivojen maa tahi heijastaa sieltä kamottava, ikuinen tulimeri ja rauhattomuuden, pimeyden syvä erämaa. Terveellinen kirjanen nykyaikaiselle, suruttomalle ihmissielulle!⁷⁵

Toinen Maria Åkerblomin nimissä kirjoitetuista kirjasista, *Vad är gud och evigheten*, oli suunnattu aikuisille kannattajille. Sisällöltään se oli samankaltainen kuin *En bok om himmelen för de små*. Siinä kerrottiin Jumalasta ja iankaikkisuudesta. Näistä asioista kerrottiin kertaamalla erilaisia raamatunkohtia ja esittämällä niistä tulkintoja. Lisäksi siinä oli joitakin Maria Åkerblomin sanoittamia lauluja. Kirja ilmestyi myös suomeksi nimellä *Mikä on Jumala ja iankaikkisuus?*⁷⁶

Teoksen kirjoittajan mukaan Jumala käytti ihmisiä tuomitessaan kahta erityyppistä tuomiota, vapahtavaa tuomiota ja iankaikkista tuomiota. Erilaiset luonnonkatastrofit ja muut ihmismassoja tappavat tilanteet olivat vapahtavia tuomioita, jotka kohtasivat yhteiskuntia silloin kun ne olivat luopuneet Jumalasta ja elivät syntisesti. Kirjassa tästä käytettiin esimerkkinä Raamatun vedenpaisumuskertomusta. Tuollaisina hetkinä kirjoittajan mukaan ihmiset turvautuivat Jumalaan ja saivat sitä kautta mahdollisuuden iankaikkiseen elämään. Mikäli Jumala ei olisi aiheuttanut heille hätätillannetta, he olisivat jatkaneet syntistä elämäänsä kuten ennenkin ja lopulta päätyneet kadotukseen eli iankaikkiseen tuomioon. Kirjoittajan mukaan Suomen sisällissodan aika oli myös yksi esimerkki vapahtavasta tuomiosta.⁷⁷ Teoksen viestinä vaikuttaa olleen Åkerblomin kannattajien rohkaiseminen. Sen mukaan kaikki tapahtumat tapahtuivat ensinnäkin Jumalan suunnitelman mukaisesti ja toiseksi juuri kuten Åkerblom oli ennustanut.

Teoksessa pohdittiin Jeesuksen elämänvaiheita ja erityisesti tämän kohtaamaa vainoa. Jeesusta oli pilkattu, kun tämä oli kertonut olevansa Jumalan poika. Teoksessa todettiin, että suhtautuminen oli kirjoittamishetkelläkin samanlainen kuin Jeesuksen aikana: mikäli joku ilmoitti toimivansa Jumalan lähettämänä, tätä pilkattiin ja vainottiin. Näin oli tapahtunut teoksen kirjoittajaksi ilmoitetulle Maria Åkerblomille sekä hänen edeltäjilleenkin. Kuitenkin teoksen kirjoittaja oli sitä mieltä, että samoin

⁷⁵ Vartiovaara 1926, 40.

⁷⁶ VGE, esim. 42–44; 50–52.

⁷⁷ VGE, 13–14.

kuin Jeesuksen, oli myös muiden Jumalan työn tekijöiden jatkettava toimintaansa vainosta huolimatta.⁷⁸

Teoksen viesti on samanlainen kuin edellisessä: Jumalan valtakunnan uskottiin olevan pian tulossa, ja lukijoita haluttiin muistuttaa tähän valmistautumisesta. Tapa, jolla tämä asia esitettiin, oli hieman erilainen, sillä kohderyhmänä olivat lasten sijasta aikuiset. Kirjassa kuvattiin iankaikkista tuomiota ja niitä kauheuksia, jotka olisivat luvassa niille, jotka eivät ottaisi opikseen kirjan sanomasta. Siinä myös kerrottiin ihanista asioista, jotka tuomiopäivän koittaessa odottaisivat uskovia ja oikeanlaista elämää eläneitä.⁷⁹

Nämä kaksi kirjasta vaikuttivat olleen suunnattuja erityisesti Maria Åkerblomin kannattajille. Niissä kuvattiin asioita, jotka olivat luvassa Åkerblomin kannattajille ja hänen sanomaansa uskoville. Lisäksi kerrottiin mitä toisin ajattelevat joutuisivat kohtaamaan. Lukijaa haluttiin rohkaista uskomaan, että hän seurasi oikeaa henkilöä. Teksteissä ei ollut samanlaista puolustuspuheenvuoronomaisuutta kuin esimerkiksi Eino Vartiovaaran omissa nimissään kirjoittamissa kirjoissa. Vaikuttaa siltä, että Maria Åkerblomin nimissä julkaistiin kannattajille suunnatut kirjat. Kannattajat osaisivat arvostaa pyhimyksensä sanoja ja saisivat niistä vahvistusta uskollen. Eino Vartiovaaran nimissä kirjoitetut kirjat taas olivat selkeämmin vastustajille suunnattuja, sillä ne sisälsivät suurimmaksi osaksi Maria Åkerblomin ja hänen kannattajiensa puolustamista.

Näiden kahden kirjasen lisäksi julkaistiin vielä laulukirja *Segertoner*. Se sisälsi Maria Åkerblomin sanoittamia hengellisiä lauluja. Liikkeen tilaisuuksissa käytettiin ilmeisesti aluksi laulukirjana virsikirjaa, mutta myöhemmin sen tilalla oli tämä Åkerblomin omista lauluista koostunut kirja. Kirjassa oli eri tilaisuuksiin ja aiheisiin sopivia lauluja, joista suuri osa oli kirjoitettu olemassa oleviin sävelmiin.⁸⁰

⁷⁸ VGE, 19–20.

⁷⁹ VGE, 38–39; 44–47.

⁸⁰ ST; Björkstrand 2011, 107.

IV Kun viesti ei mennytkään perille – miten maine yritettiin pelastaa

4.1. Rikokset ja rangaistukset julkisuuskuvan muokkaajina

Åkerblomilaisen liikkeen viimeiset teokset julkaistiin vuosina 1923–1926. Niiden ilmestymisajankohtana åkerblomilainen liike oli julkisuudessa lähinnä kielteisessä valossa, sillä suuri osa julkisesta huomiosta liittyi rikollisuuteen. Åkerblomilaisen liikkeen edustajia oli vuodenvaihteessa 1922–1923 syytettyinä väärästä valasta liittyen Frans Hongan ja Maria Åkerblomin väliseen ampumavälikohtaukseen, ja syyttäjän todistusaineisto heitä vastaan oli laaja.¹ Liike oli myös taloudellisissa vaikeuksissa, joista kerrottiin paikallisissa lehdissä. Liikkeen edustajille myönnettyjä lainoja oli irtisanottu, ja jotkut olivat tämän vuoksi ryhtyneet tekemään petoksia ja muita rikoksia saadakseen varallisuutta.² Liikkeen uskottavuus oli pahasti kärsinyt ja yleinen mielipide sitä kohtaan oli pilkallinen ja halveksuva. Luonnollisesti rikoksista haluttiin niiden tekijöille rangaistukset.

Oikeudenkäynnissä annettuja todistajanlausuntoja oli paikallisissa lehdissä sanasta sanaan siteerattuina, ja aihetta käsiteltiin niissä muutenkin laajasti. Itse istunto-saliin ei päästetty yleisöä, mutta lehdistön edustajilla oli oikeus seurata istuntoa.³ Näin ollen suuremman yleisön kaikki tiedot oikeudenkäyntien kulusta perustuivat siihen, mitä lehdistö kertoi.

Erityisen tarkasti väärän valan oikeudenkäyntiä kuvattiin pohjalaisessa *Österbottningenissa*. Lehdessä julkaistiin jokaisen käsittelyn jälkeen kuvaus tapahtumista.⁴ Kuvausten yhteydessä oli myös yleistä pohdintaa siitä, millaisena tilanne nähtiin:

On välttämätöntä että vastaajien rikollisuus todetaan oikeudellisesti sitovin keinoin. Rangaistus voi sitten olla lievempi; pääasia on että oikeus asetetaan kunniapaikalle ilkeiden ja sairaiden fantasioiden edessä. – – Alueen tunnelma on nimittäin niin tuhtunut että väkivallante-koja [åkerblomilaisia kohtaan] tuskin voidaan välttää⁵

Väärän valan oikeudenkäynnit ja niihin liittyvä uutisointi ja lehtikirjoittelu syvensivät entisestään ristiriitoja åkerblomilaisten ja heidän vastustajiensa välillä. Åkerblomilaisen liikkeen taloudellinen tilanne huonontui entisestään oikeudenkäyntien vuoksi, ja

¹ Björkstrand 1976, 183.

² Björkstrand 2011, 128–129.

³ Björkstrand 1976, 184–185.

⁴ Öb 12.1.1923, 16.1.1923, 9.2.1923, 13.2.1923, 20.2.1923, 20.3.1923, 23.3.1923 Menedsmålet.

⁵ Öb 20.2.1923 Maria Åkerblom –affären.

liikkeen edustajien täytyi pohtia keinoja parantaa sen olosuhteita.⁶ Vuonna 1923 liike muutti Kokkolasta Helsinkiin, sillä sen johto koki oleskelun Kokkolassa liian vaikeaksi suuren vastustuksen vuoksi. Samana vuonna Eino Vartiovaara päätti julkaista teoksen *Pyhän Hengen armolahjat. I osa. Esiintyvätkö ne meidän aikanamme?*⁷ Sillä hän pyrki saamaan liikkeelle ja erityisesti itselleen uskottavuutta.

Helsingissä liikkeen edustajat syyllistyivät muun muassa varkauksiin, ja näiden tapausten vuoksi käytiin oikeuskäsittelyjä. Näistä käsittelyistä kerrottiin muun muassa *Hufvudstadsbladetissa* ja myös pohjalainen lehdistö mainitsi niistä.⁸ Ruotsissakin oli lehdissä mainintoja aiheesta. Maria Åkerblom oli tuomittuna vankeuteen, mutta onnistui useampaan otteeseen karkaamaan vankilasta. Se oli lehdistölle herkullinen aihe, jota käsiteltiin niin uutisissa kuin mainoksissakin.⁹ Åkerblomista alkoi liikkua myös erilaisia juoruja ja hänestä laulettiin arkkiviisua.¹⁰ Yleinen asennoituminen Maria Åkerblomia kohtaan lehdistössä ja julkisuudessa vaikuttaa olleen jossain määrin huvittunut ja pilkallinen. Lehdissä julkaistiin åkerblomilaisuutta kritisoivia mielipidekirjoituksia¹¹. Kuitenkin myös vihamielisyyttä oli havaittavissa, ja suhtautuminen rikollisuuteen oli tuomitsevaa. Edelleen Maria Åkerblomin esiintymistä profeettana kritisoitiin ja Eino Vartiovaaran ja Åkerblomin välisen suhteen laadusta keskusteltiin.¹² Vartiovaara ja åkerblomilainen liike yhdessä kokivat tarpeelliseksi julkaista jälleen kirjallisuutta kritiikin ja epäilysten hälventämiseksi ja liikkeen maineen parantamiseksi.

4.2. Viimeisten teosten sisältö

4.2.1. Profeetan auktorisointia

Julkisuudessa mielikuva Maria Åkerblomista oli toisenlainen kuin liike olisi toivonut sen olevan. Maria Åkerblomin aitoutta oli epäilty, jolloin oli tärkeää osoittaa että Åkerblom todella oli sitä mitä hänen väitettiin olevan: profeetta ja Jumalan ase. Näin ollen liike julkaisi aiheeseen liittyvää kirjallisuutta siinä toivossa, että julkisuudessa esiintyviä mielipiteitä saataisiin muokattua liikkeelle edullisempaan suuntaan. Åker-

⁶ Björkstrand 2011, 134–136.

⁷ Björkstrand 1976, 189.

⁸ Esim. Hbl 11.11.1924 Åkerblom och Röman dömdes i går för grov stöld till fängelsestraff.

⁹ Björkstrand 1976, 203; 224–225.

¹⁰ Björkstrand 1976, 227.

¹¹ Esim. Hbl 20.2.1924 De ”falska” vittnena.

¹² Björkstrand 1976, 224–225.

blomilaiset korostivat, että kaikki horrossaarnaajat eivät toimineet saman hengen vaikutuksesta, ja siksi henkien erottelu oli erityisesti viimeisinä aikoina hyvin tärkeää. Liikkeen johdon tuli siis osoittaa kykenevänsä erottamaan oikea profeetta vääristä.¹³

Eino Vartiovaara julkaisi vuonna 1923 teoksen *Pyhän Hengen armolahjat. I osa. Esiintywätkö ne meidän aikanamme?* Teokseen oli suunnitteilla myös toinen osa, jota ei koskaan julkaistu. Teoksen sisältö oli sen nimen mukainen eli siinä kuvailtiin Raamatussa mainittuja Pyhän Hengen armolahjoja (Room. 12:6–8¹⁴; 1. Kor. 12: 4–11¹⁵; Ef. 4:11–12¹⁶). Tavallisimmin Pyhän Hengen armolahjoiksi katsotaan ensimmäisessä Korinttilaiskirjeessä Paavalin mainitsemat armolahjat ja palvelutehtävät, joita ovat viisauden jakaminen, tiedon jakaminen, uskon voima, parantamisen lahja, ihmeiden tekemisen voima, profetoimisen lahja, henkien erottamisen kyky, kielilläpuhumisen lahja ja kielilläpuhumisen tulkitseminen. Lahjojen on katsottu olevan lähöisin keskenään samasta hengestä, jonka tulee kestää koettelua.¹⁷ Myös Vartiovaara vetoaa tähän koetteluun kestämiseen omassa kuvauksessaan. Ensimmäinen osa keskittyi profetoimisen, kielilläpuhumisen ja kielten selittämisen, voimatekojen tekemisen sekä terveeksi tekemisen lahjoihin. Henkien arvosteleminen, viisauden, tiedon sekä uskon ja rakkauden lahjat oli tarkoitus käsitellä seuraavassa osassa. *Pyhän Hengen armolahjat* julkaistiin tilanteessa, jossa åkerblomilaisen liikkeen kannattajia oli syytettyinä väärän valan vannomisesta oikeudessa. Eino Vartiovaara kertoi teoksen alussa aloittaneensa sen kirjoittamisen vuonna 1921, mutta se julkaistiin vuonna 1923. Näiden vuosien aikana åkerblomilaisen liikkeen julkisuuskuva oli ehtinyt jonkin ver-

¹³ Voipio 1922; 36–37.

¹⁴ ”6 Meillä on saamamme armon mukaan erilaisia armolahjoja. Se, jolla on profetoimisen lahja, käytäköön sitä sen mukaan kuin hänellä on uskoa. 7 Palvelutehtävän saanut palvelkoon, opetustehtävän saanut opettakoon, 8 rohkaisemisen lahjan saanut rohkaiskoon. Joka antaa omastaan, antakoon pyyteettömästi; joka johtaa, johtakoon tarmokkaasti; joka auttaa köyhiä, auttakoon iloisin mielin.”

¹⁵ ”4 Armolahjoja on monenlaisia, mutta Henki on sama. 5 Myös palvelutehtäviä on monenlaisia, mutta Herra on sama. 6 Jumalan voiman vaikutuksia on monenlaisia, mutta hän, joka meissä kaikissa kaiken vaikuttaa, on sama. 7 Hän antaa Hengen ilmetä itse kussakin erityisellä tavalla, yhteiseksi hyödyksi. 8 Yhden ja saman Hengen voimasta toinen saa kyvyn jakaa viisautta, toinen kyvyn jakaa tietoa, 9 toiselle sama Henki suo uskon voiman, toiselle parantamisen lahjan, 10 joku saa voiman tehdä ihmeitä, joku profetoimisen lahjan, joku kyvyn erottaa eri henget toisistaan, joku kielillä puhumisen lahjan, joku taas kyvyn tulkita tällaista puhetta. 11 Kaiken tämän saa aikaan yksi ja sama Henki, joka jakaa kullekin omat lahjansa niin kuin tahtoo.”

¹⁶ ”11 Hän antoi seurakunnalle sekä apostolit että profeetat ja evankeliumin julistajat, sekä paimenet että opettajat 12 varustaakseen kaikki seurakunnan jäsenet palvelutyöhön, Kristuksen ruumiin rakentamiseen”

¹⁷ Orr 1976, 281.

ran muuttua: erityisen paljon huomiota oli kohdistunut oikeudenkäynteihin, joissa liikkeen kannattajat olivat vastaajan asemassa.¹⁸

Armolahjoihin liittyy henkien erotteleminen, jonka avulla on tarkasteltu, vaikuttaako väitetyn armolahjan saaneessa henkilössä Jumalan henki vai jokin muu henki. Erotteleminen perustuu Raamatussa oleviin ohjeisiin. Matteuksen ja Markuksen evankeliumeissa on mainittu Jeesuksen varoittaneen lopun aikoina esiintyvistä vääristä profeetoista ja messiaista (Matt. 24:24¹⁹ ja Mark. 13:22²⁰). Myös Paavalin kirjeissä on kuvauksia lopun ajoista ja silloin esiintyvistä Jumalan yhteydestä luopuneista ihmisistä (esim. 2. Tim. 3:1–9²¹). Henkien erotteleminen on ollut koko kristinuskon historian ajan tärkeää, sillä pyrkimättä koettelemaan henkiä ihmiset ovat olleet vaarassa seurata paholaisen palvelijoita.²² Mahdollisesti tästä syytä Eino Vartiovaara päätti kirjoittaa aiheesta kirjan: hän halusi tuoda ilmi, että tunsikin henkien erottelamisen tarpeellisuuden, eikä ollut johdettavissa harhaan. Tällä tavalla hän myös pyrki luomaan lisää auktoriteettia Maria Åkerblomille, sillä hän antoi ymmärtää, että Åkerblomissa vaikuttanutta henkeä oli koeteltu ja se oli kestänyt koetteluun.

Profetoinnin kuvauksen yhteydessä Vartiovaara käsitteli horrossaarnailmiötä. Hän jakoi ilmiön kahteen tyyppiin, horrostilassa puhumiseen ja Pyhän Hengen innoittamassa tilassa puhumiseen. Hänen mukaansa sekä horrostila että Pyhän Hengen innoittama tila olivat keskenään pääpiirteissään samanlaisia ”Jumalan Hengen täydellisiä ilmenemismuotoja aseeseen ja puhetorvekseen valitsemassa henkilössä”²³. Vartiovaara korosti tässäkin teoksessaan, että henkilön ollessa horrostilassa hänen puheensa oli kokonaan Jumalan sanaa, eikä henkilön oma persoona vaikuttanut siihen

¹⁸ Vartiovaara 1923, 5; Björkstrand 1976, 183.

¹⁹ ”24 Sillä väärää messiaita ja väärää profeettoja ilmaantuu, ja he tekevät suuria tunnustekoja ja ihmeitä, niin että he johtavat, jos mahdollista, valitutkin harhaan.”

²⁰ ”22 Sillä väärää messiaita ja väärää profeettoja ilmaantuu, ja he tekevät tunnustekoja ja ihmeitä johtakseen, jos mahdollista, valitut harhaan.”

²¹ ”1 Sinun on tiedettävä, että viimeisinä päivinä koittavat vaikeat ajat. 2 Silloin ihmiset rakastavat vain itseään ja rahaa, he ovat rehenteleviä ja pöyhkeitä, he herjaavat ja ovat vanhemmilleen tottelemattomia. He ovat kiittämättömiä, jumalattomia, 3 rakkaudettomia, leppymättömiä, panettelevia, väkivaltaisia ja raakoja, kaiken hyvän vihollisia, 4 petollisia, häikäilemättömiä ja järjettömiä. He rakastavat enemmän nautintoja kuin Jumalaa, 5 he ovat ulkonaisesti hurskaita mutta kieltävät uskon voiman. Karta sellaisia! 6 Nämä näet tunkeutuvat koteihin ja kietovat valtaansa syntien rasittamia, monenlaisten oikujensa riepottelemia naisparkoja, 7 jotka ovat aina alttiita uusille opetuksille mutta eivät voi koskaan päästä selvälle totuudesta. 8 Niin kuin Jannes ja Jambres* vastustivat Moosesta, niin tuollaiset villitsijät vastustavat totuutta. He ovat menettäneet järkensä, ja heidän uskonsa on kelvoton. 9 Mutta kauan he eivät menesty, sillä heidän järjettömyytensä paljastuu pian kaikille, kuten noille kahdellekin kävi.”

²² Caciola 2003, 4.

²³ Vartiovaara 1923, 33.

millään tavalla. Hän luetteli myös esimerkkejä raamatunkohdista, joissa puhuttiin horrostilassa saarnaamisesta.²⁴

Vartiovaaran mukaan oli tärkeää pitää mielessä Raamatun sanoma ja uskoa sen olevan perustana kaikelle, mitä tapahtui. Kuitenkin niillä henkilöillä, joita Vartiovaara kutsui ”Jumalan aseiksi” oli lahja saada lisätietoa tulevista tapahtumista.

– – noilla armoitetuilla aseilla on mahdollisuus saada sekä 1) syvempää ja välittömämpää valaistusta ”lopun ajaksi lukittuihin” Pyhän Raamatun profetioihin, että 2) myös mahdollisuus vastaanottaa Jumalalta *uutta ilmoitusta* (profetioja ja näkyjä) rakentaakseen siten sen ajan seurakuntaa. – – [Jumala] ei jätä ihmiskuntaa lopun aikoinakaan ilman Henkensä johtoa, vaan herättää vielä aseitaan profeetallisella voimalla kutsumaan kansaansa armon lähteelle.²⁵

Ajastustenlukeminen tai selvänäkeminen kuului Eino Vartiovaaran mukaan profetoinnisen armolahjan alaisuuteen. Sitä tapahtui hänen mukaansa myös paholaisen innoittamana, joten ihmisten tuli olla tarkkana siitä, minkä hengen vaikutuksesta selvänäkeminen kulloinkin vaikutti tapahtuvan. Paholaisen vaikutuksesta saattoi siis Vartiovaaran mukaan esiintyä aivan todelliselta vaikuttavaa selvänäkemistä:

Ei siis ole sanan varsinaisessa merkityksessä humbugia moni tällainen rahan edestä tapahtumien, jopa totuuksienkin lausuminen, jota Luciferin henget harjoittavat, mutta ei niillä myöskään ole mitään siveellisesti rakentavaa voimaa ja pysyvää vaikutusta syntisten totuuden etsijään sydämiin nähden.²⁶

Lisäksi näkyjen ja ilmestysten näkeminen oli Vartiovaaran mukaan osa profetoinnin armolahjaa.

Tässä onkin nyt muistettava, että kun normaalitilassa ihminen näkee näyn tahi puhuvan taivaallisen olennon, on ihmisen oma tahto ja ajatus enempi tai vähempi vapaa liitämään minne tahtoo, jotavastoin kun näkijä itse on Pyhän Hengen täyttämänä (hänrycking) tahi horrostilassa (dvala), on hänen sanansa ja tahtonsa Pyhän Hengen täydellisessä johdonalaisuudessa – –²⁷

Profetoinnin armolahja, joka oli siis jaettu kolmeen osaan, oli Vartiovaaran mukaan armolahjoista tärkein.²⁸ Sitä käsiteltiin teoksessa *Pyhän Hengen armolahjat* laajemmin kuin muita lahjoja. Kuvaus perustui pitkälti raamatunkohtien lainaamiseen.

Kielilläpuhumisen ja kielten selittämisen armolahjaa kuvattiin lyhyemmin kuin profetointia. Vartiovaara ilmoitti että kielilläpuhumiselle oli kaksi syytä: ensinnäkin se oli tarkoitettu tunnusmerkiksi niille, jotka eivät uskoneet. Kielilläpuhujan kuulemisen pitäisi vakuuttaa uskosta osattomat siitä että puhuja oli Jumalan hengen vaikutus-

²⁴ Vartiovaara 1923, 32–34.

²⁵ Vartiovaara 1923, 39.

²⁶ Vartiovaara 1923, 46.

²⁷ Vartiovaara 1923, 78.

²⁸ Vartiovaara 1923, 17.

sen alaisena. Toinen syy kielilläpuhumiselle oli mahdollisuus tehdä lähetystyötä paremmin. Vartiovaaran mukaan kielilläpuhumista oli myös kahta lajia:

- 1) Salaisuuksien puhumista hengessä Jumalan kanssa ympärillä olevien puhetta tajuamatta.
- 2) Vapaata, selvää saarnaamista vieraalla kielellä, jolloin on tarpeen kielen selittäjä, samankielisten kuulijain ymmärtäessä puhetta.²⁹

Myös näille kuvauksilleen Vartiovaara esitti perusteluiksi raamatunkohtia. Lisäksi Vartiovaara esitteli tuntomerkkejä väärän hengen vaikutuksen alaisina olevista kielilläpuhujista. Näihin, samoin kuin väärin profeettoihin, Vartiovaara kehotti suhtautumaan varovaisuudella.³⁰

Kolmantena Eino Vartiovaara esitteli voimatekojen eli ihmeiden tekemisen lahjan. Hänen mukaansa Jumala saattoi tehdä voimatekoja joko välittömästi tai välillisesti jonkun ihmisen kautta. Vaikutuksiltaan Vartiovaara jakoi voimateot viiteen eri lajiin, joita käsitteli omissa luvuissaan laajemmin. Näitä olivat tunnusmerkillinen eli uskottomissa uskoa herättävä, seurakuntaa rakentava, auttava ja palveleva, puolustava sekä rankaiseva vaikutus.³¹

Neljäs ja viimeinen esitelty armolahja oli terveeksitekemisen lahja. Myös sen Vartiovaara kuvaili olevan erityisesti tunnusmerkillinen lahja. Se saatettiin jakaa kahden tapaan: rukouksen avulla tai varsinaisen armolahjan avulla eli esimerkiksi kosketuksesta tai puheesta seuraavaan parantumiseen. Rukouksen avulla parantaminen ei ollut mahdollista kenelle tahansa rukoilijalle, vaan parantamisen armolahjan saanut henkilö uskoi Vartiovaaran mukaan aidosti siihen, että hänen rukoilemansa paraneminen tulisi tapahtumaan. Normaalisti rukouksessa vain toivottiin paranemista, mutta toiveen toteutumisesta ei oltu vakuuttuneita.³²

Varsinaisen armolahjan avulla parantamista Vartiovaara kuvaili antamalla esimerkkejä Jeesuksen parantamisteoista. Vartiovaaran mukaan Jeesuksella ei ollut siinänsä armolahjaa, koska hän oli Jumalan poika, mutta hänen toimensa sopivat hyvin kuvaamaan millaisesta lahjasta varsinaisen armolahjan avulla parantamisessa oli kyse. Jeesuksen kosketus tai sana oli riittänyt parantamaan ihmisiä esimerkiksi sokeudesta tai kuumeesta.³³ Myös parantamisen suhteen Vartiovaara kehotti varovaisuuteen, sillä toisinaan saattoi tapahtua väärän hengen vaikutuksen alaisena parantamista.

²⁹ Vartiovaara 1923, 95.

³⁰ Vartiovaara 1923, 101–102.

³¹ Vartiovaara 1923, 109.

³² Vartiovaara 1923, 145–146.

³³ Vartiovaara 1923, 149–151; 165.

Sellainen parantaminen ei Vartiovaaran mukaan ollut pysyvää, vaan paholaisen juoni, jonka avulla ihmiset saatiin valheellisesti levollisiksi.³⁴ Puheen tai kosketuksen lisäksi Vartiovaara kuvaili mahdollisuutta parantaa erikoiskeinoja käyttämällä. Tästä hän käytti esimerkkinä syljen avulla parantamista, jota Jeesus toisinaan käytti.³⁵

Teoksessa kuvattiin hyvin monivaiheisesti Uudessa testamentissa esiintyneitä armolahjoja. Erityisesti profetoinnin armolahjaan kiinnitettiin paljon huomiota. Armolahjoja esiteltiin Raamatun tapahtumien avulla ja niiden todettiin olevan vielä Vartiovaaran omana aikana ajankohtaisia. Vartiovaara mainitsi useamman kerran että ne, jotka uskoivat armolahjojen esiintyneen ainoastaan apostolisena aikana eikä enää sen jälkeen, olivat harhautettuja. Erityisesti viimeisinä aikoina ennen tuomiopäivää armolahjoja esiintyisi paljon. Näillä painotuksilla viitattiin siihen, että Maria Åkerblom oli oikea profeetta ja hänellä oli useampia Pyhän Hengen armolahjoja. Åkerblom oli Vartiovaaran kuvauksien mukaan profetoinut ja lukenut ajatuksia sekä puhunut kielillä. Myös ihmetekoja oli tapahtunut Maria Åkerblomin vaikutuspiirissä. Vartiovaara myös mainitsi teoksen julkaisemisen olleen Jumalan tahto.³⁶ Päällimmäisenä ajatuksena kirjassa on sen viestin edistäminen, että Pyhän Hengen armolahjoja esiintyi edelleen ja Maria Åkerblom oli yksi niistä Jumalan aseista, joita kirjassa kuvattiin. Åkerblomia ei mainittu kirjassa nimeltä, mutta armolahjojen kuvaus oli siinä samanlaista kuin suoraan Åkerblomia koskevissa teoksissa. Kirjassa lainattiin paljon Raamattua, minkä avulla luotiin uskottavuutta Vartiovaaran väitteille ja myös annettiin mielikuva siitä, että Vartiovaara tunsii Raamatun hyvin.

Oikeiden ja väärin armolahjojen kuvaaminen oli tärkeää myös siksi, että Åkerblomin kanssa samanaikaisesti esiintyi muitakin horrossaarnaajia tai profeetoiksi itseään kutsuvia henkilöitä.³⁷ Vartiovaara koki tarpeelliseksi osoittaa Åkerblomin olevan oikea profeetta ja muiden vääriä. Esimerkiksi Anna Römanin kerrottiin saarnanneen horroksessa, mutta hänessä ei ollut Vartiovaaran mukaan vaikuttanut oikea henki. *Pyhän Hengen armolahjat* julkaistiin tarjoamaan lukijalle ohjeita väärän hengen tunnistamiseen sekä ennen kaikkea esittelemään Eino Vartiovaaran kykyä erotella henkiä ja erottaa totuus valheesta. Vartiovaara esitti näin olevansa täysin pätevä

³⁴ Vartiovaara 1923, 167–168.

³⁵ Vartiovaara 1923, 189–190.

³⁶ Vartiovaara 1923, 194.

³⁷ Esim. Björkstrand 1976, 249.

tunnistamaan Maria Åkerblomin aidoksi profeetaksi. Vartiovaara osoitti tuntevansa Raamatun erinomaisen hyvin, ja hänen tulkintansa armolahjoista olivat hyvin uskollisia Raamatulle.

4.2.2. Pyhimyksen oma näkökulma

Maria Åkerbloms skrivelser till rådstuvurätten samt hennes brev och dikter under fångenskapstiden 13.12.23–13.11.24 on kokoelma Maria Åkerblomin kirjoituksia. Kirjoitukset kirjoitettiin Maria Åkerblomin ollessa vangittuna varkauden vuoksi. Osa kirjoituksista on kirjeen muodossa, osa kirjoitelmia ja osa runoelmia. Kirjeissä ja kirjoitelmissa sävy on surkea. Åkerblom surkutteli niissä itseään ja pohti miksi oli joutunut vankilaan, eroon läheisistään. Kirjoitusten mukaan hän ei ollut syyllistynyt siihen rikokseen, josta häntä syytettiin, ja hän totesi Jumalan tietävän totuuden.³⁸ Teoksessa kuvattiin muun muassa Maria Åkerblomin vankilassa näkemiä unia, jotka ilmeisesti olivat innoittaneet teokseen liitettyjä runoja.³⁹ Teoksella haluttiin myös edelleen puolustaa Maria Åkerblomia, sillä sen alkusanoissa viitattiin Åkerblomin työn vaikuttamiin:

Jos motiivit Maria Åkerblomin elämätyölle olisivat itsekkäitä ja alhaisia, ei hänen henkensä, sielunsa ja maallinen tomumajansa olisi kyennyt kestämaan sitä kärsimystä ja raskasta ristiä jonka hänen ovat hartiansa kantaneet jo yli puoli vuosikymmentä, vaan hän olisi kauan sitten, älykäs kun on, häveliäisyydestä vaihtanut tämän myrskyisen, orjantappuraisen ja maallista arvostusta vailla olevan elämäntavan mukavampaan ja enemmän maallista onnea ja arvostusta tarjoavaan elämäntapaan –⁴⁰

Teoksen toimittaja huomautti, että vuonna 1919 Åkerblom oli ennustanut tulevansa olemaan vankilassa ja kirjoittamaan siellä runoja. Nyt tämän ennustuksen koettiin toteutuneen.⁴¹ Tämä esitettiin osoituksena siitä, että Maria Åkerblom oli oikea profeetta.

Åkerblomin ollessa lääninvankilassa hän kirjoitti kannattajilleen kirjeen, jossa kertoi syitä siihen, miksi oli joutunut vankilaan. Hänen mukaansa vangitseminen johtui siitä, että hänellä oli niin paljon vihollisia. Viholliset olivat ennen kaikkea Jumalan

³⁸ MÅS, 2.

³⁹ MÅS, esim. 5–9.

⁴⁰ MÅS, III.

⁴¹ MÅS, 7; aiheesta on mainintoja myös muissa teoksissa, esim. Autobiografi, 69.

vastustajia, ja he olivat ryhtyneet toimiin saadakseen Åkerblomin, Jumalan asean, lopettamaan toimintansa.⁴²

Teoksessa julkaistiin kirjeitä, joita Maria Åkerblom oli kirjoittanut raastuvanoikeudelle. Niissä Åkerblom kuvaili toimintaansa ja esitti perusteluja syyttömyydelleen. Maria Åkerblom muun muassa kuvaili vastustajiaan ja kertoi miksi he vihasivat häntä. Yksi syy vihalle oli Åkerblomin mukaan se, että hän oli antanut köyhille suomenkielisille lapsille ja vanhuksille ruokaa. Osa näistä avunsaajista oli sisällissodan aikana ollut punaisella puolella. Tästä oli seurannut juoru, jonka mukaan Åkerblom kannattajineen olisi poliittisesti vaarallinen. Åkerblom totesi myös, että kaikki mitä hänen rikoskumppaninsa Anna Röman oli kertonut kuulusteluissa, oli valhetta. Römanilla oli Åkerblomin mukaan tapana tunnustaa sellaisiakin rikoksia, joita hän ei ollut tehnyt. Näiden syiden perusteella Åkerblom esitti, että hänet tulisi vapauttaa.⁴³ Myös toisessa raastuvanoikeudelle osoitetussa kirjeessä Åkerblom pyysi vapautusta rangaistuksesta ja vakuutti syyttömyyttään. Hän epäili, että hänen puolestaan todistaneet henkilöt oli tuomittu väärästä valasta, jotta hän jäisi puolustuskyvyttömäksi. Hän pyysi, että ainakin hänen puolestaan todistaneet henkilöt vapautettaisiin, sillä he eivät hänen mukaansa olleet tehneet mitään väärää.⁴⁴

Teoksessa oli myös kirje, jonka Åkerblom oli kirjoittanut julkaistavaksi ”yleisölle”. Ilmeisesti kirje oli ollut tarkoitus julkaista jossain lehdessä, mutta lehdet eivät suostuneet julkaisemaan sitä. Kirjeessä Åkerblom pyrki vakuuttamaan lukijoitaan syyttömyydestään. Hän myös korosti, että hänen kannattajansa eivät olleet missään tapauksessa syyllystyneet väärän valan vannomiseen. Väärä vala oli Åkerblomin mukaan täysin Raamatun vastainen teko ja aiheutti taivaspaikan menetyksen. Åkerblomin kannattajat olivat todistaneet hänen syyttömyytensä puolesta, ja tämä oli Åkerblomin mielestä pätevä peruste sille, miksi lukijan tulisi uskoa syyttömyyteen. Väärä vala oli hänen mukaansa mahdottomuus, jolloin todistukset olivat väistämättä oikeita.⁴⁵

Vetoan teihin, tuhannet kuulijani ja kysyn: eikö joukossanne ole ketään, joka uskoo minua, uskoo että olen syytön? – – Kuinka minä, Herran lapsi, olisin voinut varastaa? – – Lisäksi, kuinka minun todistajani olisivat voineet vannoa väärän valan, väärän valan, joka on kristityl-

⁴² MÅS, 65.

⁴³ MÅS, esim. 69–73.

⁴⁴ MÅS, 82–85.

⁴⁵ MÅS, 75–79.

le kauhein rikos! – – Rakas lukijani, voit siis olla vakuuttunut siitä, että todistajani ovat puhuneet totta ja kärsivät syyttöminä.⁴⁶

Maria Åkerblom vietti Lapinlahden mielisairaalassa noin kuukauden maaliskuuhuhtikuussa 1924. Tuolta ajalta teokseen liitettiin joitakin kirjeitä ja runoja.⁴⁷ Loput vankeusajastaan Åkerblom vietti Kammion sairaalassa, jossa kirjoitettuja kirjeitä ja muuta materiaalia on kirjassa paljon. Niiden joukossa on yksi kirjoitus, jonka kirjan toimittaja ilmoitti kirjoitetun ”hurmostilassa”. Se oli otsikkonsa mukaan osoitettu Maria Åkerblomin kannattajille, ja siinä kerrottiin Maria Åkerblomin ja Pyhän Hengen kohtaamisesta. Kirjoituksessa painotettiin Åkerblomin tulevan vielä keräämään suuremman joukon kannattajia, ja siinä kuvattiin, kuinka Jumala tulisi auttamaan häntä.⁴⁸

Kirjan loppuosassa julkaistiin kirje, joka oli osoitettu Maria Åkerblomilta hänen hoitajalleen Helgalle Lapinlahden sairaalassa. Åkerblom oli karannut vankeudesta ja kertoi kirjeessä tälle syytä tälle ratkaisulleen. Åkerblom totesi, että hän mieluummin kuolisi kuin joutuisi vankilaan Kokkolaan, jossa häntä odottaisi joukko vainoajia. Kirjan toimittajan mukaan Åkerblomin pako oli näin ollen itsesuojelua, sillä se pelasti hänet kuolemalta. Åkerblom itse myös totesi, että Jeesuskin oli aikanaan paennut vainoajiaan. Myös pakenemisen jälkeen Åkerblom oli lähettänyt kirjeitä kannattajilleen ja läheisilleen, ja niissä selvitettiin pakenemisen syytä. Kirjeissä myös pyydettiin, ettei niitä näytettäisi kenellekään ulkopuolisille.⁴⁹

Kirje- ja runokokoelman *Maria Åkerbloms skrivelser till rådstuvurätten samt hennes brev och dikter under fångenskapstiden 13.12.23–13.11.24* julkaisulla pyrittiin tuomaan esiin Maria Åkerblomin oma näkökulma tapahtumiin. Sen sisältämät runot ja kirjoitelmat toimivat hartauskirjallisuutena kannattajille. Kirjeissä annettiin syytä Maria Åkerblomin toiminnalle ja kerrottiin hänen saamastaan kohtelusta laitoksissa. Åkerblomin kuvattiin kestäneen urhoollisesti huononkin kohtelun sekä rukoilleen hoitajiensa puolesta, vaikka nämä olisivat kohdelleet häntä epäoikeudenmukaisesti. Teos oli kohdistettu erityisesti Maria Åkerblomin kannattajille, joille pyrittiin tarjoamaan rohkaisua. Kannattajat uskoivat Åkerblomin olleen profeetta, ja teos sisäl-

⁴⁶ MÅS, 77.

⁴⁷ MÅS, 111–128.

⁴⁸ MÅS, 139–144.

⁴⁹ MÅS, 179–187.

si profeetan omia kirjoituksia. Näin ollen niiden saattoi ajatella olevan hengellisesti rakentavia tekstejä, joiden lukeminen oli hyväksi kannattajille.

4.2.3. Viimeinen puolustuspuheenvuoro

Viimeisessä teoksessaan *Onko Maria Åkerblom ja hänen ystävänsä enää saapa oikeutta synnyinmaassaan?* Eino Vartiovaara totesi, että

– – niiden [kirjojen] yleisölle saattamismahdollisuudet ovat – – olleet kovin rajoitetut, myyntijärjestelyä kun ei käytännössä ole voitu saada aikaan. Yksityisesti tilaamalla ovat arv. lukijat ja kirjainmyyjät kuitenkin tilaisuudessa, jos niin tahtovat, näitä kirjasia itselleen hankkimaan (toistaiseksi suoraan allekirjoittaneelta).⁵⁰

Aikaisemmat teokset eivät olleet saavuttaneet toivottua yleisöä, ja viimeinen teos oli vielä yritys parantaa tätä tilannetta. Teos sisälsi tiivistelmän Maria Åkerblomin elämänvaiheista sekä pohdintaa siitä, kuinka Maria Åkerblomia ja hänen kannattajiaan oli kirjoittajan mielestä kohdeltu väärin. Eino Vartiovaaran mukaan lehdistössä oli vääristelty åkerblomilaisten toimia, ja oikeuslaitos oli kääntynyt heitä vastaan.⁵¹ Viimeisellä teoksellaan Eino Vartiovaara halusi kertoa lukijalle, että åkerblomilaiset olivat joutuneet kokemaan vääryyttä, ja heitä kohtaan oli itse asiassa tehty niitä tekoja, joista heitä itseään syytettiin.

Kun niin perin harvoin, niin, tuskinpa koskaan, julkisen sanan puolelta on sorretulle puolelle suotu muutamankaan rivin sijaa asian valaisemiseksi, ja kamppailun luonne muuttuu ja kehittyy vähitellen asiallisuudesta periaatteelliseksi, ja pian seisomme loppu ratkaisun edessä: ”kenellä on totuus”, niin pyydän kohteliaimmin tässä muodossa saada arv. yleisölle esittää mahdollisimman objektiivisesti ja lyhimmillä tavalla eräitä tosiasioita, jotka luovat valoa ja selvitystä n.k. Maria Åkerblom-kysymykseen, mikä niin usein viime vuosien aikana on suuremman yleisön huomiota kiinnittänyt.⁵²

Tässäkin teoksessa Eino Vartiovaara korosti, että hän tiesi totuuden ja toi sen nyt julki, kun muut tiedotusvälineet kertoivat valheellisia versioita tapahtumista. Teoksessa esiteltiin åkerblomilaisia kohtaan esitettyjä syytöksiä ja Vartiovaaran mukaan epäoikeudenmukaisia tekoja. Vartiovaara esitti, että åkerblomilaisia kohdeltiin muihin verrattuna eriarvoisesti oikeuden edessä. Vartiovaara kiisti, että Maria Åkerblomin oikeat kannattajat olisivat syyllistyneet väärän valan vannomiseen, mistä heitä aiemmin oli syytetty. Vartiovaaran mukaan jotkut ihmiset olivat esiintyneet åkerblomilaisina, vaikka eivät aidosti olleet olleet mukana liikkeen toiminnassa. Nämä henkilöt olivat

⁵⁰ Vartiovaara 1926, 38.

⁵¹ Vartiovaara 1926, 19.

⁵² Vartiovaara 1926, 3.

hänen mukaansa saattaneet kertoa lehdistölle todistaneensa valheellisesti oikeudessa saadakseen mustamaalattua åkerblomilaisia.⁵³

Teoksessa *Onko Maria Åkerblom ja hänen ystävänsä enää saapa oikeutta synnyinmaassaan* painotettiin, että åkerblomilainen liike oli väärinymmärretty ja perusteettomasti joutunut erilaisten syytteiden kohteeksi. Teoksen esitystapa oli samanlainen kuin Eino Vartiovaaran aikaisemmissa puolustuspuheenvuoroiksi kirjoitetuissa kirjoissa: siinä esiteltiin åkerblomilaisia kohtaan esitetyt syytteet ja pyrittiin kiistämään tai kumoamaan ne. Tällä kertaa taustalla oli kuitenkin useita lainvoimaisia tuomioita esimerkiksi vääristä valoista. Eino Vartiovaara pyrki kiistämään åkerblomilaisien väärät valat ja esitti, että vastapuolen todistajat olivat mahdollisesti puhuneet epätosia asioita oikeudessa.⁵⁴

Vartiovaara antoi viimeisessä kirjassaan ymmärtää, että åkerblomilaisuuden kielteinen julkisuuskuva oli tietoisien mustamaalauksien tulosta:

Mainittakoon kuitenkin, että Kokkolan ja sen ympäristön ruotsinkielinen sanomalehdistö muutaman kiihkomielisen paikkakuntalaisen tukemana oli pääasiassa se mätä pesäke, josta kautta koko maamme ja maailman vyöryi lakkaamatta panettelujen ja valheen lokaa, suggeroiden suuren yleisön sellaisiin ennakkoluulohin ja käsityksiin tästä vakavasta herätysliikkeestä, että tuntuu olevan aivan mahdotonta inhimillisin keinoin voida niitä enää juurruttaa pois yleisön tajunnasta.⁵⁵

Vartiovaara koki, ettei kirjojen julkaiseminen ollut enää kannattavaa, sillä se ei tuotaisi haluttua tulosta. Vartiovaara ei nähnyt syytä kuitenkaan esimerkiksi omissa kirjoittajanlahjoissaan tai åkerblomilaisen liikkeen toiminnassa. Syy oli hänen mukaansa sanomalehdistössä, joka oli valheellisin keinoin luonut åkerblomilaisuudelle totuutta vastaamattoman, kielteisen julkisuuskuvan.

Onko Maria Åkerblom ja hänen ystävänsä enää saapa oikeutta synnyinmaassaan? oli viimeinen yritys vaikuttaa liikkeen julkisuuskuvaan. Se toisti pitkälti samaa kaavaa kuin aikaisemmat kirjat: esitteli Maria Åkerblomin pyhimysmäisiä ominaisuuksia ja liikkeen vastustajien valheellisuutta. Kirjan julkaisemisen aikaan liikkeen edustajia oli tuomittu erilaisista rikoksista, ja Maria Åkerblom oli karannut vankilasta ja vankikuljetuksista useampaan otteeseen. Liikkeen uskottavuus oli siis kärsinyt, ja sen julkisuuskuvasa painoutuivat epärehelliset ja rikolliset teot.⁵⁶ Eino Vartiovaara kuvasi liikkeen julkisuuskuvan olevan tarkoituksellisesti vääristeltyä. Vartiovaaran

⁵³ Vartiovaara 1926, 37.

⁵⁴ Vartiovaara 1926, 23.

⁵⁵ Vartiovaara 1926, 15.

⁵⁶ Björkstrand 1976, 211.

mukaan julkisuudessa Maria Åkerblom esitettiin pahana ja vaarallisena ihmisenä. Tähän mielikuvaan hän halusi vaikuttaa julkaisemallaan kirjallisuudella. Siinä Maria Åkerblom kuvattiin herkkänä, lapsellisena ja väärinymmärrettynä Jumalan välineenä. Vastakohtana pahalle juonittelijalle Eino Vartiovaara pyrki esittämään pyhän profetaan.

4.3. Viimeisten teosten suhde aikaisempiin – argumentaation luonne teoksissa

Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan kuvaileman uuden retoriikan mukaan retoriikkaa esiintyy myös kirjallisessa vaikuttamisessa, ei ainoastaan puhutussa puheessa. Uusi retoriikka perustuu argumentaatioon, jonka kirjoittaja (tai puhuja) pyrkii sovittamaan yleisölleen sopivaksi. Pyrittäessä vaikuttamaan universaaliyleisöön, joka voi koostua kirjoittajalle tuntemattomista henkilöistä, kirjoittajan on kannattavaa perustaa argumentaationsa sellaisille pemuksille eli esisopimuksille, joiden voi ajatella olevan kaikkien mahdollisten yleisön edustajien hyväksymiä. Perusteluna voi siis olla esimerkiksi lause ”kaikkihan tietävät asian olevan näin”, tai jollain muulla tavalla saateetaan ilmaista, että kirjoittajan kertoma asia on väistämättä totta. Universaaliyleisö pitää saada puolelleen käyttämällä järkeen perustuvaa vakuuttamista. Erityisyleisö on sellainen yleisö, jonka edustajat ovat kirjoittajan tiedossa, jolloin retorisenä keinona voi käyttää tunteisiin vetoavaa suostuttelua.⁵⁷ Eino Vartiovaaran kirjoitukset oli suunnattu universaaliyleisölle, ja hän käytti vaikuttamisen keinona vakuuttamista.

Eino Vartiovaara käytti melko samanlaista kieltä ja samanlaisia keinoja kaikissa julkaisemissaan teoksissa. Suuri osa argumentaatiosta perustui uuden retoriikan kuvauksen mukaisiin perusteluihin. Asioiden annettiin ymmärtää olevan itsestään selvästi tosia sellaisina kuin Vartiovaara esitti ne. Näin ollen Vartiovaara antoi ymmärtää vastustajien esittäneen tietoisesti vääriä väittämiä. Esimerkki tästä löytyy viimeisestä teoksesta *Onko Maria Åkerblom ja hänen ystävänsä enää saapa oikeutta synnyinmaassaan?*, kun Eino Vartiovaara kiisti kokonaan åkerblomilaisten syyllistyneen väärään valaan. Kun asiassa oli kuitenkin annettu tuomioita, ja jos åkerblomilaiset eivät olleet valehdelleet, ei ollut muuta mahdollisuutta kuin että vastustajat olivat itse

⁵⁷ Perelman & Olbrechts-Tyteca 1983, 89; Perelman 1996, 28–30.

vannoneet väärän valan ja valehdelleet oikeudessa.⁵⁸ Toisaalta välillä Vartiovaara kertoi asioista ja tapahtumista ristiriitaisia versioita. Tämä ei vaikuttanut olevan Vartiovaaralle ongelmallista, vaan hän pyrki joko löytämään asialle selityksen tai sivuuttamaan sen kokonaan. Hän esimerkiksi myönsi samassa teoksessa, että joitain åkerblomilaisten oikeudessa antamia lausuntoja saattoi tulkita valheellisiksi. Näiden lausuntojen antajat eivät olleetkaan hänen mukaansa oikeita åkerblomilaisia vaan sellaisiksi tekeytyneitä henkilöitä.⁵⁹

Myös Maria Åkerblomin nimissä julkaistut kirjoitukset olivat keskenään samankaltaisia. Hänen nimissään kirjoitetut teokset olivat sävyltään erilaisia kuin Eino Vartiovaaran: ne tarjosivat luettavaa lähinnä Åkerblomin kannattajille, eikä niissä puolusteltu liikkeen toimintaa yhtä paljon kuin muissa teoksissa. Eino Vartiovaaran nimissä kirjoitetut kirjat sisälsivät paljon Maria Åkerblomin, Eino Vartiovaaran ja muiden åkerblomilaisen liikkeen edustajien puolustelua sekä lainauksia todistajien lausunnoista. Åkerblomin kirjoissa oli paljon runoja ja lauluja, joiden annettiin ymmärtää olleen Jumalan hengen innoittamia. Myös muu teksti sisälsi ajatuksen siitä, että sen takana oli pikemmin Jumala kuin Maria Åkerblom. Sävy ei kummassakaan tapauksessa juuri muuttunut ensimmäisten ja viimeisten kirjojen välillä. Tilanne viimeisten kirjojen julkaisemisen taustalla poikkesi kuitenkin aikaisemmasta, ja liikkeen julkisuuskuva oli saanut lisäväriä uudenlaisista rikosepäilyistä. Muuttunut tilanne oli luonut syyn julkaista lisää kirjallisuutta.

Kuvatessaan Maria Åkerblomia Vartiovaara pyrki käyttämään tyypillisiä imagonrakennuksen keinoja, joita ovat muun muassa liikkeen keskushahmon luominen tai korostaminen, joukkotiedotusvälineiden käyttö, keskushahmon käyttäytymisen tai esiintymisen ohjailu, ihmisjoukkojen kerääminen keskushahmon ympärille sekä uskonnollisen retoriikan käyttö.⁶⁰ Julkisuuskuvaan vaikuttaminen liikkeen omalla kirjallisuudella osoittautui kuitenkin tuloksettomaksi. Yleensä tiedotusvälineiden liikkeestä esittämää kuvaa pidetään todenmukaisempana kuin liikkeen itsensä tarjoamaa kuvaa.⁶¹ Vartiovaaran kuvaus åkerblomilaisuudesta oli subjektiivinen, ja liikkeen ulkopuolinen yleisö omaksui herkemmin tiedotusvälineiden tarjoaman kauttaaltaan kiel-

⁵⁸ Vartiovaara 1926, 23.

⁵⁹ Vartiovaara 1926, 37.

⁶⁰ Uimonen 1996, 68; Perko 1998, 9–10.

⁶¹ Nurminen 1998, 198.

teisen sävyisen kuvauksen. Vartiovaara pyrki rakentamaan Maria Åkerblomista keskushahmoa, jonka pyhimyksellisiä ja ihmeellisiä ominaisuuksia hän korosti. Vartiovaara yritti käyttää hyödykseen joukkotiedotusvälineitä, mutta ei kuitenkaan onnistunut siinä, sillä tiedotusvälineet eivät yleensä suostuneet julkaisemaan hänen kirjoituksiaan.

Toisaalta Vartiovaara sai tiedotusvälineiden julkaisemista, oman sanomansa vastaisista viesteistä materiaalia omaan julkaisutoimintaansa. Vartiovaara kirjoitti Maria Åkerblomin puolesta ja pyrki siten ohjailemaan sitä, millaisena Åkerblom näyttäytyi julkisuudessa. Mielikuvaa Maria Åkerblomista pyrittiin pehmentämään muun muassa kuvaamalla tämän lapsirakkautta ja herkkyyttä. Vartiovaara kertoi Maria Åkerblomin kierrelleen ympäri Etelä- ja Länsi-Suomea, ja suurten ihmisjoukkojen tulleen kuuntelemaan häntä. Näin hän pyrki kuvaamaan yleisön mahdollisuutta tavata Åkerblom ja siten päästä osalliseksi tämän toiminnasta. Ensisijainen imagonrakennuskeino oli uskonnollisen retoriikan käyttäminen eli Åkerblomin kuvaaminen Jumalan aseeksi. Myös Maria Åkerblom itse osallistui imagonrakennukseen ja antautui kuvattavaksi nöyränä, heikkona ja herkkänä tyttösenä. Vartiovaaran ja Åkerblomin välinen työnjako teoksissa vaikuttaa harkitulta: Vartiovaara oli asiantuntija ja henkien erottelija, ja Åkerblom toimi näyttämönä Vartiovaaran teologisen tietämyksen esittämiseksi.

V Johtopäätökset

Maria Åkerblom liittyi osaksi laajaa horrossaarnaajien joukkoa saarnatessaan ensimmäisen kerran vuonna 1917. Ensimmäisestä saarnatilaisuudesta lähtien Åkerblomin ympärille alkoi kerääntyä kasvava joukko kuulijoita. Tästä joukosta muodostui ajan myötä åkerblomilainen liike. Liike muistutti aluksi aikaisempien horrossaarnaajien kannattajajoukkoja. Ihmiset tulivat kuuntelemaan henkilöä, jonka uskoivat toimivan Pyhän Hengen vaikutuksesta, ja levittivät tietoa tästä henkilöstä myös muille. Maria Åkerblom muistutti myös itse osaa aikaisemmin esiintyneistä horrossaarnaajista: hän oli nuori, sairas ja heikko. Hänen elinolosuhteensa olivat vaatimattomat ja hänen perheensä oli köyhä. Hänen kuvattiin käyttäneen aikaansa rukoilemiseen ja Jumalasta puhumiseen.

Åkerblomilaisen liikkeen kasvaessa ja toiminnan vakiintuessa liikkeeseen muodostui hierarkia, jonka huipulla olivat Maria Åkerblom ja hänen kasvatti-isänsä Eino Vartiovaara. Liikkeeseen suhtauduttiin sen vaikutusalueella Kokkolassa suureksi osaksi kasvavan kielteisesti. Kirkolliset auktoriteetit, kuten Kokkolan kirkkoherra August Westerlund ja arkkipiispa Gustaf Johansson, antoivat ymmärtää, että liikkeen toiminta ei ollut kristillistä. Arkkipiispa oli närkästynyt erityisesti siitä, että nuori nainen toimi saarnaajana joukolle, joka koostui pitkälti nuorista miehistä. Alueen lehdistössä julkaistiin pilkalliseen sävyyn kirjoitettuja mielipidekirjoituksia ja etsittiin juttunaiheita, jotka saattaisivat liikkeen huonompaan valoon. Kun Eino Vartiovaaran saatiin tietää kurittaneen kasvattipoikaansa ruumiillisesti, tilaisuuteen tartuttiin heti, ja juttua aiheesta alettiin levittää ahkerasti. Julkisuuskuvan muodostuessa tällä tavoin yhä kielteisemmäksi liikkeen edustajat joutuivat pohtimaan, millä tavoin saisivat muutettua sitä paremmaksi. Aluksi Eino Vartiovaara pyrki vaikuttamaan julkisuuskuvaan lähettämällä sanomalehtiin omia kuvauksiaan tapahtumista. Kun niitä ei suostuttu julkaisemaan, Vartiovaara koki tarpeelliseksi kustantaa itse kirjoja, joiden avulla hän toivoi saavansa sanomansa esille.

Liikkeen ensimmäiset julkaisut, *Affären Erik Stadius i sanningens ljus* ja *Maria Åkerblom totuuden valossa* julkaistiin nimenomaan puhdistamaan liikkeen julkisuuskuvaa. Ne olivat Eino Vartiovaaran vastauksia julkisuudessa esitettyihin syytöksiin ja väitteisiin. Liikettä kohtaan esitetyt syytökset käytiin yksitellen läpi ja kumottiin tai selitettiin liikkeen eduksi. Kirjojen nimet kertoivat niiden oleellimmän viestin: nii-

den mukaan Eino Vartiovaara tiesi totuuden asioista ja toi sen kirjojen avulla julki. Vakuudeksi tästä kirjoissa oli lukuisia kopioita kirjeistä ja todistajien lausunnoista. Kopiot puolsivat Vartiovaaran näkemystä asioista ja olivat vastakkaisia julkisuudessa esitettyjen väitteiden kanssa. Vartiovaara myös mainitsi useampaan otteeseen, että syytökset oli keksitty Åkerblomilaisten mustamaalaamiseksi. Hän asettautui siten uhrin asemaan ja vetosi lukijan myötätuntoon.

Julkisuudessa esitetyt syytökset eivät olleet koskeneet ainoastaan Åkerblomilaisen liikkeen toimintaa tai Maria Åkerblomia, vaan myös Eino Vartiovaaraa henkilökohtaisesti. Hänen kyvykkyytensä toimia perheen päänä oli kyseenalaistettu, ja hänen oli epäilty joutuneen manipuloivan meedion käskynalaiseksi. Nämä syytteet Vartiovaara näytti ottaneen erityisen raskaasti, ja ne saattoivat olla tärkein syy sille, että Vartiovaara päätti julkaista ensimmäiset teoksensa. Hänen henkilökohtainen mainensa oli uhattuna, kun julkisuudessa liikkui tietoja hänen mahdollisesta miehisen auktoriteetin menetyksestään.

Teoksissa oli paljon Eino Vartiovaaran omaa kristillisen uskon ja Raamatun tulkintaa. Vartiovaara esitti, että Raamatun mies- ja naiskäsitykset koskivat enimmäkseen aviopuolisoita, jolloin naimattomia naisia koskivat erilaiset säännöt kuin naimisissa olevia. Tästä syystä Maria Åkerblom oli erilaisessa asemassa kuin sellainen nainen, joka oli naimisissa: hänen velvollisuutensa eivät olleet perhettä ja kotia kohtaan, vaan Jumalaa ja yhteiskuntaa kohtaan. Siksi Åkerblomin toimiminen saarnaajana kirkossa oli Vartiovaaran mukaan oikeutettua. Toisaalta Vartiovaara viittasi usein Åkerblomiin vähäpätöisenä Jumalan välineenä, jonka henkilökohtaisilla ominaisuuksilla ei ollut merkitystä. Merkitsevä tekijä Åkerblomilaisuudessa oli Vartiovaaran mukaan Jumalan henki, eikä kukaan yksittäinen maallinen henkilö. Jumalan henki käytti Maria Åkerblomia välineenään, koska Åkerblom oli tällaiseen tehtävään soveltuva herkkyytensä ja nöyryytensä vuoksi. Esittämällä tulkintoja opista ja kristillisyydestä Vartiovaara antoi ymmärtää olevansa teologisesti pätevä ja kykenevänsä analysoimaan hengellisten ilmiöiden oikeaoppisuutta. Siten hän pyrki kumoamaan väitteet siitä, että Åkerblomilaisten toiminta ei olisi kristillistä.

Liikettä verrattiin teoksissa ensimmäisiin kristittyihin. Heitä oli vainottu, ja heidän toimintaansa oli pidetty jumalattomana. He eivät olleet kuitenkaan lannistuneet, vaan jatkoivat toimintaansa, koska uskoivat sen olevan oikein. Vartiovaaran mukaan

Åkerblomilaiset toimivat samalla tavalla. Yhtäältä liikkeen kokema vaino kasvatti liikkeen jäseniä hengellisesti ja toisaalta se yhdisti liikkeen aikaisempiin vainottuihin kristittyihin. Näin Vartiovaara loi liikkeelle historiallista auktoriteettia.

Ensimmäiset kirjat eivät saaneet aikaan haluttua tulosta, vaan Vartiovaara koki tarpeelliseksi julkaista vielä lisää kirjallisuutta. Seuraavat kirjat olivatkin Maria Åkerblomin viestejä kannattajilleen. Niiden avulla lukijan annettiin ymmärtää pääsevän osalliseksi Åkerblomissa vaikuttaneesta Pyhästä Hengestä. Maria Åkerblomin omaelämäkerta sisälsi runsaasti keskiaikaisesta pyhimyselämäkertakirjallisuudesta tuttuja elementtejä. Åkerblomin lapsuutta ja perhettä kuvattiin seikkaperäisesti ja hänen terveydentilaansa selvitettiin tarkasti. Näiden kuvausten avulla luotiin mielikuva heikosta, sairaalloisesta ja köyhästä, mutta hyväsydämisestä ja hurskaasta nuoresta naisesta. Tällainen henkilö soveltui hyvin Jumalan välineeksi. Myös profetioiden ja ihmeiden kuvauksella pyrittiin vakuuttamaan lukija siitä, että Åkerblom oli todellisuudessa Jumalan väline.

Pyhimyselämäkerrallisen kuvauksen lisäksi Åkerblomin nimissä julkaistiin *En bok om himmelen för de små, Vad är gud och evigheten?* sekä *Segertoner*, joiden tarkoitus oli tarjota lukijalle pyhimyksen sanoittamaa hartauskirjallisuutta. Näiden kirjojen annettiin ymmärtää olleen kirjoitettu Jumalan vaikutuksesta, jolloin lukija sai niistä uudenlaista hengellistä opetusta. Maria Åkerblomin nimissä julkaistut teokset olivat selkeämmin suunnattu Åkerblomin kannattajille kuin vastustajille. Ne perustuivat Åkerblomin hengellisyyden kuvaukseen, ja niissä käytetty kieli oli suostuttelevampaa ja vähemmän puolustelevaa kuin Vartiovaaran kirjoissa. Niiden annettiin ymmärtää sisältävän sellaista tietoa Jumalasta ja tulevaisuudesta, mitä muualta ei ollut mahdollista saada. Näin Maria Åkerblomin kuvattiin antavan kannattajilleen tärkeää tietoa ja ohjeita, mikä puolestaan perusteli sitä, miksi Åkerblomin teoksia kannatti lukea ja miksi häntä kannatti seurata.

Maria Åkerblomin nimissä kirjoitetut kirjat eivät nekään saaneet aikaan Eino Vartiovaaraa ja Maria Åkerblomia tyydyttävää muutosta julkisuuskuvassa. Toisaalta liikkeen toiminta oli muuttunut, ja liikkeen piirissä oli tehty rikkeitä, jotka olivat johdaneet aiempaa vakavampiin syytöksiin. Liikettä pidettiin rikollisena, ja sen edustajia ei pidetty uskottavina. Eino Vartiovaara julkaisi teoksen *Pyhän Hengen armolahjat* kuvaamaan teologista tietämystään ja kykyään erotella henkiä. Vartiovaara pyrki

luomaan sen avulla mielikuvan siitä, että hänellä oli vahva tuntemus armolahjoista ja henkien erottelusta. Näin ollen hän oli pätevä henkilö tunnistamaan kulloinkin esiintyvät aidot armolahjat ja osasi erottaa ne paholaisen vaikutuksesta. Teoksessa kiinnitettiin erityistä huomiota profetoinnin armolahjaan, sillä oli tarpeen luoda auktoriteettia Maria Åkerblomille profeettana. Toisaalta profetoiminen liitettiin lopun aikoihin, jotka Vartiovaaran mukaan lähestyivät, ja Åkerblom välitti uskoville tärkeää tietoa Jumalalta. Näin ollen teoksen julkaisu oli ajankohtaista ja sopi åkerblomilaisen liikkeen tarkoitukseen: Maria Åkerblomin toimintaa oli alun perinkin perusteltu sillä, että Jumala pyrki antamaan kansalleen tietoa ja ohjeita viimeisiä päiviä varten.

Vuonna 1925 åkerblomilaiset julkaisivat kokoelman Maria Åkerblomin vankila-aikanaan kirjoittamia kirjoituksia. Niillä pyrittiin antamaan lukijalle Jumalan valitun oma näkökulma tapahtumiin, joita julkisuudessa oli käsitelty eri näkökulmista. Teoksessa korostettiin, että julkisuudessa oli taas vääristely tapahtumia, ja oikea tieto niiden kulusta oli saatavissa ainoastaan tässä kirjassa. Åkerblomin kerrottiin olleen vankilassa syyttömänä, mutta tilanne kuului Jumalan suunnitelmaan. Åkerblom oli aikaisemmin nähnyt joutuvansa vankilaan. Näin åkerblomilaisen liikkeen vastoinkäymisiä pyrittiin kääntämään voitoksi antamalla ymmärtää, että Åkerblom oli joutunut vankilaan ainoastaan Jumalan armosta, ei siksi että olisi tehnyt jotain väärin. Teos toimi myös hartauskirjallisuutena kannattajille, sillä se sisälsi Åkerblomin sanoittamia runoja ja lauluja.

Liikkeen viimeinen puolustuspuheenvuoro *Onko Maria Åkerblom ja hänen ystävänsä enää saapa oikeutta synnyinmaassaan?* toisti pitkälti Eino Vartiovaaran ensimmäisten teosten argumentaatiota. Viimeinenkin teos perustui ajatukselle åkerblomilaisuudesta väärinymmärrettyä liikkeenä ja liikkeen vastustajista katkerina ja vihamielisinä. Teoksessa kommentoitujen syytteiden taustalla oli huomattavan vakavia rikoksia, mutta Vartiovaara antoi silti ymmärtää, että syytteet olivat väärä. Vartiovaara vihjasi vastustajien antaneen oikeudessa väärä todistajanlausuntoja ja antoi siten ymmärtää, että liikkeen edustajat olivat edelleen viattomia. Hän pyrki siis viimeiseen saakka kääntämään syytteet vastustajia vastaan.

Argumentoinnin luonne teoksissa ei juuri vaihdellut, vaan teoksissa esiintyi keskenään samanlaisia perusteluja ja kuvauksia. Kaikissa Eino Vartiovaaran omissa nimissään kirjoittamissa teoksissa korostettiin, että Maria Åkerblom oli ainoastaan

väline, eikä hänen maallisella persoonallaan ollut merkitystä. Lisäksi niissä painotettiin åkerblomilaisen liikkeen syyttömyyttä sitä kohtaan esitettyihin epäilyihin ja syytöksiin. Maria Åkerblomin nimissä kirjoitetut kirjat keskittyivät enemmän Jumalan sanan julistukseen kuin åkerblomilaisen liikkeen puolusteluun. Maria Åkerblomin omaelämäkerrassa pohdittiin kuitenkin Åkerblomin ja åkerblomilaisten kohtaamaa vainoa. Sekin yhdistettiin pikemmin liikkeen jumalallisuuteen kuin julkisuuskuvaan. Vainon kuvattiin olleen hengellisesti kasvattavaa. Eino Vartiovaaran teoksissa kuvattu vainoaminen korosti åkerblomilaisuuden vastustajien raakuutta. Kuvauksella pyrittiin luomaan parempaa mielikuvaa åkerblomilaisuudesta väärinymmärrettynä viattona liikkeenä. Eino Vartiovaaran ja Maria Åkerblomin roolit kirjoittajina olivat erilaiset, ja heidän kirjansa oli suunnattu hieman eri yleisöille. Asetelma on voinut olla tietoisesti harkittu: pyhimys kirjoitti julistusta ja hartauskirjallisuutta kannattajilleen ja rippi-isä huolehti julkisuuskuvasta ja vastustajien väitteiden korjaamisesta.

Kaikkia Maria Åkerblomin ja Eino Vartiovaaran nimissä kirjoitettuja teoksia yhdistää ajatus siitä, että liikkeen vastustajien luomassa julkisuuskuvassa Maria Åkerblom näyttäytyy pahana ja tämän ympärille kehittynyt liike kärsii pahuuden vaikutuksesta. Tällaista mielikuvaa pyrittiin korjaamaan rakentamalla korostettu kuva Maria Åkerblomista pyhänä ja åkerblomilaisuudesta ainoana oikeana Jumalan tahtoa noudattavana yhteisönä. Liikkeeseen kohdistuneen julkisen huomion torjuvuutta ja kielteisyyttä korostettiin ja kärjistettiin liikkeen omissa teoksissa, ja suhteellisen neutraaliin sävyynkin kirjoitetut lehtiartikkelit koettiin mustamaalaaviksi. Aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa kuva Maria Åkerblomista on ollut melko samanlainen kuin se kuva, jota åkerblomilaisen liikkeen julkaisema kirjallisuus pyrki muuttamaan. Liikkeen omista teoksista nouseva mielikuva Maria Åkerblomista on hyvin erilainen kuin tutkimuskirjallisuuden tarjoama kuva. Maria Åkerblomia kuvattiin liikkeen omissa teoksissa heikoksi ja mitäänsanomattomaksi naiseksi, jonka ainoa merkitys oli olla Jumalan työkaluna. Vallankäyttäjänä åkerblomilaisessa liikkeessä näyttää liikkeen omien kirjojen mukaan toimineen pikemmin Eino Vartiovaara kuin Maria Åkerblom. Eino Vartiovaaran rooli on åkerblomilaisen liikkeen julkaisemassa kirjallisuudessa siten huomattavasti suurempi kuin aiemassa tutkimuskirjallisuudessa esiintyneessä julkisuuskuvassa, jossa tämä on lähinnä taustavaikuttajan asemassa.

Maria Åkerblom ja Eino Vartiovaaran teoksien tutkimus toi esiin uuden näkökulman liikkeen johtajiin. Vartiovaaran rooli nousee liikkeen omista teoksista esiin vahvana, ja hänen teologian- ja raamatuntutemuksensa oli merkittävää. Kirjoituksista nousee myös esille Åkerblomin ja Vartiovaaran yhteistyö liikkeen puolustamiseksi ja julkisuuskuvan ohjaamiseksi. Sitkeistä pyrkimyksistään huolimatta he eivät onnistuneet lehdistön käsittelyssä, sillä lehdistö ei ollut kiinnostunut heidän näkökulmastaan. Åkerblomilaisuudesta tehtyä tutkimusta on leimannut jossain määrin sama kiinnostuksen puute.

VI Lähteet ja kirjallisuus

Lähteet

Sanomalehdet

- Hbl Hufvudstadsbladet 1924.
Öb Österbottningen 1918, 1920, 1923.

Painetut lähteet

- Autobiografi
1920 Maria Åkerbloms autobiografi och första delen av hennes verksamhet. Gamlakarleby: Eino R. Vartiovaara.
- EBHS
1920 En bok om himmelen för de små. Gamlakarleby: [Eino R. Vartiovaara]
- MÅS
1925 Maria Åkerbloms skrivelser till rådstuvurätten samt hennes brev och dikter under fångenskapstiden 13.12.23–13.11.24. Helsingfors: Maria Åkerbloms vänner.
- Pyhä Raamattu
1992 Pyhä Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. [Helsinki]: Suomen Pipliaseura.
- Sarlin, K.K.
1978 Eräs meidän ajan profeetta. Elämäkerta ja opetuksia, valoksi ja uskon vahvistukseksi kaidan tien vaeltajille muistiin kirjoitettu. Vitsiälä: Parikanniemen Orpokotiyhdistys ry.
- ST
1921 Segertoner. Gamlakarleby: [Eino R. Vartiovaara]
- VGE
1921 Vad är gud och evigheten? Gamlakarleby: [Eino R. Vartiovaara]
- Vartiovaara, Eino R.
1920a Affären Erik Stadius i sanningens ljus. Helsingfors: Mandelin.
1920b Maria Åkerblom totuuden valossa. Joitain koettelemuksia ristin tiellä. Kokkola: Eino R. Vartiovaara.
1921 Liite [teokseen Maria Åkerblom totuuden valossa]. Helsinki: Eino R. Vartiovaara.
1923 Pyhän Hengen armolahjat I osa. Esiintyvätkö ne meidän aikanamme? Kokkola: Eino R. Vartiovaara.
1926 Onko Maria Åkerblom ja hänen ystävänsä enää saapa oikeutta synnyinmaassaan? Helsinki: Eino R. Vartiovaara.

Kirjallisuus

Alexander, Dominic

2008 Saints and animals in the Middle Ages. Woodbridge: The Boydell Press.

Beyer, Jürgen

1996 A Lübeck Prophet in Local and Lutheran Context. – Popular Religion in Germany and Central Europe, 1400–1800. Themes in Focus. Toim. Bob Scribner & Trevor Johnson. Basingstoke: Macmillan.

Björkstrand, Gustav

1976 Åkerblom-rörelsen. En finlandssvensk profetrörelses uppkomst, utveckling och sönderfall. Meddelanden från Stiftelsens för Åbo akademi forskningsinstitut nr. 11. Diss. Åbo. Åbo: Åbo akademi.

2011 Maria Åkerblom. Elämän ja kuoleman lähettiläs. Helsinki: Schildts.

Bynum, Catherine Walker

1999 Foreword. – Gendered voices. Medieval saints and their interpreters. The Middle Ages series. Toim. Catherine M. Mooney. Philadelphia: The University of Pennsylvania Press.

Caciola, Nancy

2003 Discerning spirits. Divine and demonic possession in the Middle Ages. Conjunctions of religion & power in the medieval past. Ithaca: Cornell University Press.

Heffernan, Thomas J.

1986 Sacred biography. Saints and their biographers in the Middle Ages. New York: Oxford University Press.

Heininen, Simo

2008 Turun piispat Pyhästä Henrikistä Mikko Juvaan. Pyhän Henrikin säätiön julkaisu nro 6. [Helsinki]: Edita.

Heino, Harri

1976 Hyppyherätys – Länsi-Suomen rukoilevaisuuden synnyttäjä. SKHST 99. Diss. Helsinki. Helsinki: SKHS.

1977 Rukoilevaisuus tällä vuosisadalla. Hurmoksellisuus Länsi-Suomen rukoilevaisuuden jakajana 1895–1970. STKSJ 107. Helsinki: STKS.

Huhta, Ilkka

2007 “Täällä on oikea suomenkansa”. Körttiläisyyden julkisuuskuva 1880–1918. SKHST 186. Diss. Helsinki. Helsinki: SKHS.

2009 Kirkko ja 1918. – Sisällissota 1918 ja kirkko. Toim. Ilkka Huhta. SKHST 212. Helsinki: SKHS.

- Ihanus, Nina
2002 Saako lasta tukistaa? Lasten näkemyksiä ja kokemuksia ruumiillisesta kurittamisesta. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu –tutkielma. JYK.
< <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-2002877143>> Katsottu 20.2.2012.
- Juva, Einar W. & Juva, Mikko
1967 Suomen kansan historia 5. Tie itsenäisyyteen ja itsenäisyyden aika.
Helsinki: Otava.
- Laminsalo, Leila
2008 "Mun kotoni taivaassa ihana on". Horrossaarnaaja Helena Konttisen elämä ja toiminta. Psykobiografinen tutkielma. Uskontotieteen pro gradu –tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Lauerma, Hannu
2006 Usko, toivo ja huijaus. Rohkaisusta johdattelun kautta psykoterroriin.
Helsinki: Duodecim.
2009 Pahuuden anatomia. Pahuus, hulluus, poikkeavuus. Helsinki: Edita.
- Lindström, Heimer
1973 Religion och politik. Studier i finländsk politisk idévärld och politisk miljö vid 1900-talets början. Acta Academiae Aboensis. Series A, Humaniora 45, 2. Diss. Åbo. Åbo: Åbo akademi.
- McGuire, Brian Patrick
2004 Visionary women who did what they wanted and men who helped them. – The Prime of their lives: Wise old women in pre-industrial Europe. Toim. Anneke B. Mulder-Bakker & Renée Nip. Leuven: Peeters.
- Mooney, Catherine M.
1999 Voice, Gender and the Portrayal of Sanctity. – Gendered Voices. Medieval Saints and Their Interpreters. The Middle Ages Series. Toim. Catherine M. Mooney. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Murtorinne, Eino
1995 Suomen kirkon historia 4. Sortovuosista nykypäiviin, 1900–1990.
Porvoo: WSOY.
- Mustakallio, Hannu
2009 Kirkon johto, pappispoliitikot ja herätysliikkeet. – Sisällissota 1918 ja kirkko. Toim. Ilkka Huhta. SKHST 212. Helsinki: SKHS.

- Nieminen, Hannu
2006 Kansa seisoi loitompana. Kansallisen julkisuuden rakentuminen Suomessa 1809–1917. Tampere: Vastapaino.
- Nurminen, Annamari
1998 Ovatko tiedotusvälineet mielikuva-automaatteja? – Kymmenen kysymystä journalismista. Toim. Touko Perko & Raimo Salokangas. Jyväskylä: Atena.
- Orr, William F.
1976 I Corinthians. A new translation. Introduction with a study of the life of Paul, notes and commentary. The Anchor Bible vol. 32. Garden City: Doubleday.
- Perelman, Chaïm
1996 Retoriikan valtakunta. Tampere: Vastapaino.
- Perelman, Chaïm & Olbrechts-Tyteca, Lucie
1983 Traité de l'argumentation. La nouvelle rhétorique. Bruxelles: Université de Bruxelles.
- Perko, Touko
1998 Media on nykypäivän kirkko ja Raamattu? – Kymmenen kysymystä journalismista. Toim. Touko Perko & Raimo Salokangas. Jyväskylä: Atena.
- Pulkkinen, Tuija & Sorainen, Antu
2011 Johdanto. – Siveellisyydestä seksuaalisuuteen. Poliittisen käsitteen historia. Helsinki: Hakapaino.
- Siltala, Juha
1992 Suomalainen ahdistus. Huoli sielun pelastumisesta. Helsinki: Otava.
- Stjerna, Kirsi
2001 Finnish Sleep-Preachers. An Example of Women's Spiritual Power. - Nova religio vol 5 nro 1.
- Sulkunen, Irma
1999 Liisa Eerikintytär ja hurmosliikkeet 1700-1800 -luvulla. Helsinki: Gaudeamus.
- Uimonen, Risto
1996 Katkeria kyyneliä ja makeita voittoja. Imagot, mielikuvat ja julkisuuden hallinta mediayhteiskunnassa. – Mielikuvien maailma. Miten mediajulkisuutta muokataan ja imagoja rakennetaan? Toim. Risto Uimonen & Elisa Ikävalko. Helsinki: Inforviestintä.

Voipio, Aarni

- 1919 Suomalaisia unisaarnaajia. Helsinki: Otava.
1921 Unissasaarnaaminen sielullisena ja uskonnollisena ilmiönä. 1,
Unissasaarnaaminen sielullisena ilmiönä. Jyväskylä: Gummerus.
1922 Unissasaarnaaminen sielullisena ja uskonnollisena ilmiönä. 2,
Unissasaarnaaminen uskonnollisena ilmiönä. Jyväskylä: Gummerus.
1927 Profeettoja ja valheprofeettoja. Porvoo: WSOY.

Weinstein, Donald & Bell, Rudolph M.

- 1982 Saints and society. The two worlds of western Christendom 1000–
1700. Chicago: University of Chicago Press.